

T.C.
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**“MUHAMMEDİYE” ADLI MANZUM ESERDEKİ HADİSLERİN
TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatih GÜMÜŞ

Danışman

Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Rize 2011

T.C.
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI
TEZİN ADI

**“MUHAMMEDİYE” ADLI MANZUM ESERDEKİ HADİSLERİN
TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatih GÜMÜŞ

Danışman

Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Rize 2011

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmza
Başkan :
Üye :
Üye :

..... / / 2011

Onay Tarihi

RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

.... / 07 / 2011

Fatih GÜMÜŞ

ÖNSÖZ

İslam tarihinde halkın dini daha iyi anlaması ve yaşayabilmesi için duyguların da içine katıldığı çeşitli meşhur manzum ve nesir türü eserler yazılmıştır. Bu eserlerin muhtevasının Kur'an ve sünnete uygunluğu problemi ve bu problemin nasıl izale edilmesi gerektiği meselesi her zaman güncelliğini korumuştur. Zira iyi niyet gözetilerek yapılan bu çalışmaların yadsınamayacak bir kısmında, Kur'an'ın yorumlanmasındaki bazı ince hatalar, eserlerde sahih hadis diye zikredilen bazı merdud rivayetler ya da bunun da ötesinde hadis olmayan sözler varolagelmıştır. Özellikle bu tür eserlerde kullanılan hadislerin sıhhati meselesi her zaman ilgi çekmiştir. Onun içindir ki tâ erken devirlerden bu yana bu tür eserlerde geçen hadislerin tahriri yapılmış, sıhhatleri değerlendirilmiştir. İşte bu tür eserlerden biri de Yazıcıoğlu Muhammed Bican'ın *Muhammediye* adlı manzum eseridir.

Halkın dini şuur ve yaşayışının şekillenmesinde büyük rol oynayan böyle eserler, bir taraftan takva ve Resulullah (s.a.v) sevgisi aşılarırken diğer taraftan bazı yanlış anlayış ve yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasına da neden olabilmıştır. Halk tarafından kabul görmüş eserleri, içerisinde bir takım yanlış yorumlamalar yahut bazı merdud ve asılsız rivayetler var diye kat'i bir surette silip atmamız veya halk arasında teveccüh kazanmış diyerek onları olduğu gibi makbul addetmemiz gerekmez. Kanaatimizce; burada ilim erbabına düşen görev, böyle te'liflerin doğru anlaşılması için eserlerde mevcut olan yanlış yorum ve merdud rivayetleri ayıklamaktır. Bu düşünce doğrultusunda Fatih Dönemi'nden itibaren Osmanlı Toplumunun Peygamber tasavvurunu ve Dini şuurunu şekillendiren eserlerden biri olan Muhammediye'deki makbul ve merdud rivayetleri gücümüz yettiğince ortaya koymaya çalıştık.

Yazıcıoğlu Muhammed'in asırlar boyu Osmanlı Toplumunu hatta günümüzde bile bazı Anadolu ve Kafkas bölgelerindeki Müslümanları kendine hayran bırakan ve Resulullah (s.a.v) sevgisini latif bir biçimde aşıl原因an güzide eseri Muhammediye'nin daha sahih bir doğrultuda anlaşılmasına bir nebze de olsa katkıda bulunacağı düşünceyiyle hazırlamış olduğumuz tezimize, çalışmamızın her safhasında bize yardım eden hocam Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ'a ve bu zorlu ilim yolculuğunda beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, hiçbir desteği benden esirgemeyen ailem ve dostlarıma en kalbi duygularla teşekkür ederim.

Fatih GÜMÜŞ

Rize 2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZICIOĞLU MUHAMMED BİCAN VE “MUHAMMEDİYE”

A. YAZICIOĞLU MUHAMMED BİCAN	13
1. Hayatı	13
2. Eserleri.....	14
a. Megāribü’z-Zaman	14
b. Şerh-i Füsûsi’l-Hikem	15
c. Sûre-i Fatıha Tefsiri	15
d. Muhammediye	15
B. MUHAMMEDİYE	16
1. Eserin Yazılış Amacı.....	16
2. Eserin Genel Konuları	16
a. Yaratılış.....	16
b. Siyer ve Mevlid.....	17
c. Kıyamet.....	17
3. Eserin Genel Olarak Özellikleri	17
a. Ayet-i Kerimelere Yer Vermesi.....	17
b. Tevrat, Zebur ve İncile Yer Vermesi	18
c. Tefsir ve Siyer Kitaplarına Yer Vermesi	18
d. Sahabilere Yer Vermesi	19
e. Muhaddis, Müfessir, Mutasavvıf, Fakih İsimlerine Yer Vermesi	19
f. Bazı Olayların Tarihlerinin veya Sebeplerinin Zikredilmesi	20
4. Muhammediye ve Kaynakları	21

İKİNCİ BÖLÜM

“MUHAMMEDİYE” ADLI MANZUM ESERDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ

A. MUHAMMED BİCAN VE HADİS	23
B. “MUHAMMEDİYE”DE GEÇEN HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ	25
1. Yaratılış	25
a. “Levlâk...” hadîsi	25
b. “Küntü Kenzen...” Hadisi	26
c. Nûr-i Muhammedî	26
d. İlk Olarak Aklın Yaratılması	27
e. Allah’ın İlk Yarattığı Şeyin Kalem Olması	28

f. Resulullah'ın Terinden Kâinatın Yaratılması.....	29
2. Hz. Adem ve Hz. Havva.....	29
a. Resulullah (s.a.v)'in Hz. Adem, Su ve Çamurken Nebi Olması.....	29
b. Hz. Adem'in Aksırması.....	30
c. Hz. Adem'in Akıl, İman ve Hayâ Tercihi Yapması.....	31
d. Hz. Havva'nın, Sol Eğe Kemiğinden Yaratılması.....	31
e. Şeytanın Yılanı Kandırması.....	32
f. Hz. Adem (a.s)'in Resulullah (s.a.v)'in Adıyla Allah'tan Af Dilemesi....	34
g. Hz. Adem (a.s)'in "Subhaneke" Duasını Okuması.....	35
h. Allah (c.c.)'in Hz. Adem (a.s)'in Sırtını Mesh Etmesi.....	35
3. Hz. Muhammed (s.a.v).....	37
a. Vahyin Başlangıcı.....	37
b. Bir Müddet Vahyin Kesilişi Resulullah (s.a.v)'in Üzülmesi.....	38
c. Hz. Hatice (r.anha)'nin Testi.....	38
d. Şemâili Resulullah (s.a.v).....	39
e. Ahlâk-ı Resulillah (s.a.v).....	40
f. Resulullah (s.a.v)'in "Fakirlik Övücümdür" Demesi.....	41
g. Sahabenin Resulullah (s.a.v)'in Kanı, Tükürüğü ve Abdest Suyuna Teveccüh Göstermesi.....	42
h. Resulullah (s.a.v)'in Diğer Peygamberlerden Üstünlüğü.....	43
i. Mîrâc-ı Resulillah (s.a.v).....	43
j. Resulullah (s.a.v)'in Allah (c.c.)'ı Gönül Gözü İle Görmesi.....	46
k. Resulullah (s.a.v)'in Miraçtan Getirdiği Üç Hediye.....	46
l. Miraç Esnasında Namazın Beş Vakit Olarak Tayini.....	47
m. Berâ b. Âzib'den Gelen Bir Rivayet.....	48
n. Resulullah (s.a.v)'a Tevrat ve incil'de Olmayan Bir Sûre Verilmesi.....	49
o. Kur'an-ı Kerîm'in Kalbi; Yâsin Sûresi.....	49
p. "Helaller ve Haramlar Bellidir" Hadisi.....	50
r. "Terk-i Malayânî" Hadisi.....	51
s. Kamil İman Hadisi.....	51
ş. "Ey Ebu Zer Gemini Hazırla..." Hadisi.....	52
t. "Dünyada ve Ahirette Kalacağın Süreler Nisbetinde Çalış" Sözü.....	52
u. "Dünyada Bir Garib Gibi Ol..." Hadisi.....	53
v. Ukkâşe Hadisi.....	53
y. Resulullah (s.a.v)'a Yüz Defa Salavat Getirmenin Fazileti.....	54
z. Resulullah (s.a.v)'a Günde Bin Salat Getirenin Duasının Kabûlü.....	56
4. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mucizeleri.....	56
a. Ayın Yarılması.....	56
b. Redd-i Şems Olayı.....	57
c. Bir Arabînin, Kızının Diriltmesini İstemesi.....	58
d. Hendek Gazvesindeki Bir Mucize.....	58
e. Hendek Gazvesinde Yemeğin Bereketlenme Mucizesi.....	60
f. Hz. Peygamber'in Parmaklarından Su Akması.....	62
g. Resulullah (s.a.v)'in Şeybe (r.a)'nin Göğsüne Elini Koyması.....	63
h. Ebu Talib'in Diriltilmesi.....	64
i. Hz. Peygamber'in Vefat Edeceğini Kızına Söylemesi.....	64
j. Hz. Peygamber'in Kabrinde Diri Olması.....	65
k. Resulullah (s.a.v)'in Minbere Çıkarken Âmin Demesi.....	66

1. Hilafetin Otuz Yıl Sürmesi	67
m. Resulullah (s.a.v)'ın Hz. Abbas'a Abbasi Hilafetini Müjdelemesi	67
5. Kıyamet Alametleri	68
a. Kıyamete Yakın Fitne Fesadın Artması	68
b. Benu'l-Asfar	68
c. Deccalin Yedinci Yılda Çıkması	69
d. Önce Mehdi Sonra Deccalin Çıkması	70
e. On İki Halife	70
f. Kıyametin On Büyük Alameti	71
g. Kıyamet Gününe Yakın Otuz Deccal Çıkması	72
h. Temîm-i Dârî Hadisi	72
i. Hz. İsa'nın Kıyamete Yakın Şam'da Ak Bir Minareye İnişi	75
j. Ye'cüc ve Me'cüc'ün Ortaya Çıkışı	75
k. "Eğer Ümmetim İstikâmet Üzere Olursa..." Rivayeti	78
6. Kıyamet Ve Kıyamet Zamanı Yaşanacak Hadiseler	78
a. Kıyamet Günü Herkesin Kendi Derdine Düşmesi	78
b. Resulullah (s.a.v)'ın "Yevme Yunfehu Fi's-sûr" Ayetini Tefsiri	79
c. Kıyamet Günü Müminlerin Abdest Âzâlarından Tanınması	79
d. Kıyamet Günü İnsanların Niza Etmeksizin Bin Yıl Beklemeleri	80
e. Livâu'l-Hamd Sancağı	81
f. Kıyamet Günü İnsanların Şefaât İçin Koşuşturmaları	81
g. Muhammed Ümmetinin Üç Bölük Olması	83
h. Kıyamet Günü ve Haklar	83
i. İbn Abbas'tan Gelen Bir Rivayet	84
j. Cennete Hesapsız Giren Yetmiş Bin Kişi	85
k. Allah (c.c.)'ın Bütün Alim ve Zahidlere Hitabı	85
l. Oruçluların Kabirlerinden Dudakları Misk Kokarak Kalkmaları	85
m. Yoksulların Yüzlerinin Kıyamet Günü Ay Gibi Parlaması	86
n. Dünyada Adil Olan İnsanların Ahirette İnci Minberlerde Oturması	86
o. Allah'ın Kıyamet Günü "Muhammed Ümmetini Bağışladım" Sözü	87
7. Cennet ve Cennet Ehli'nin Ahvali	87
a. Cennetin Sekiz Kapısının Olması	87
b. Cennette Salih Kullar İçin Nimetlerin Hazırlanması	88
c. Vesile Makâmı	89
ç. Tûbâ Ağacı	90
d. Cennete Son Girecek Olan Kişiye Verilecek Nimetler	90
e. Cennetin Binasını Oluşturan Cevherler	91
f. Rum Sûresi 15. Ayetin Resulullah (s.a.v) Tarafından Tefsiri	92
g. Cennette Cuma Gününün Adının "Yevmü'l-Mezid" Olması	93
h. Cennet Ehline Seksen Bin Vildan Verilmesi	94
ı. Cennet Ehlinin, Kâfir Evlatlarından Oluşan Hizmetçilere Sahip Olması	94
i. Cennet Ehlinin İnci Gibi Hizmetçilere Sahip Olması	95
j. Cennette Salih Kullar İçin Nimetlerin Hazırlanması	95
k. Cennete, Sadece Allah (c.c.)'ın Rahmetiyle Girilebilmesi	96
l. Hesabla Mizanla Karşılaşmaksızın Doğrudan Cennete Girenler	97
m. Cennet Ehlinin Cennete Otuz Üç Yaşlarında Girmesi	97
n. Yoksulların Cennete Beş Yüzyıl Daha Erken Girmeleri	98
o. Cennetin Sekiz Kapısı	99

ö. Cennete Önden Girecek Olan Üç Topluluk.....	99
p. Cennete Hesapsız Olarak Girecek Yetmiş Bin Kişi	100
r. Namazda Ön Safta Olanların Cennete İlk girenlerden Olması	101
s. Bolluk ve Darlıkta Allah (c.c.)'ı Zikredenlerin Cennete Girenlerin İlklerinden Olmaları	101
ş. “ve Mesâkine Tayyibeten fî Cennâti Adn” Ayetinin Resulullah (s.a.v)’a Sorulması	101
t. Cennette Melekler ve Allah Dostları Arasındaki Bir Diyalog	102
u. Kevser Havuzu.....	103
ü. Cennetliklerden En Düşük Mevki Sahibinin Nail Olacağı Nimetler.....	104
v. Cennetten Kaçan Birtakım İnsanlar	105
y. Bir Kudsi Hadis	105
z. Allah (c.c.)’ın Kendilerinden Perdelenmeyeceği Bir Sınıf.....	106
8. Cehennem ve Cehennem Ehli’nin Ahvali	106
a. Ashâb-ı Ârâf.....	106
b. “Hâulai cehennemiyun” diye Zikredilen Topluluk.....	107
c. Günahlarından Dolayı Cehennemden Girdikten Sonra Cennete Gidenler.....	108
d. Cehennem Dört Duvarı.....	108
e. Allah (c.c.)’ın Bir Topluluğa “Benden Korkmazdınız” Hitabı.....	109
f. Cehennemdeki Bir Vadi	110
9. Müteferrik Hadisler	110
a. Dünyayı Sevmek Bütün Kötülüklerin Başıdır	110
b. “Hasenatu’l-ebrâr Seyyiâtu’l-mukarrebîn” Sözü.....	111
c. Ölüm Müminin Hediyesidir	111
d. Kâf Dağı’nın Ardında Otuz Dünya Büyüklüğünde Bir Yerin Olması ...	112
e. İki Yüz Yirmi Dört Bin Nebi Gönderilmesi	113
f. Kur’ân-ı Kerîm’in Gayri Mahlûk Oluşu	114
g. Resulullah (s.a.v)’a Sorulan Üç Soru	115
h. Abdullah b. Selâm’ın Üç Sorusu	116
i. Cebrail ve Mikail’in Resulullah’la Birlikte Savaşması	117
j. Aşere-i Mübeşşere	118
k. Müminlerin Ölüm Anında ve Kabirde Azap Görmemeleri.....	118
l. Cemaatle Namazın Önemine Dair Hz. Ali’den Bir Rivayet	118
m. Bütün Mahlûkatın Alime Dua Etmesi	119
n. Arşın Altında Yaratılmış Olan Şehir	120
o. Bir Arâbînin Resulullah (s.a.v)’a Soru Sorması	120
p. “el-A’mal bi’n-niyat” Hadisi	121
r. Topluma Yönelik Bir Çığır Açanın Sıratı yıldırım Gibi Geçmesi	121
s. “Nefsini Bilen Rabbini bilir” Sözü	122
t. Ehl-i Dünya, Ehl-i Ukba, Ehlullah	123
u. “Ey Ali! Bana Musaya Harun gibisin” Hadîsi.....	123
C. GENEL DEĞERLENDİRME	125
SONUÇ	129
BİBLİYOGRAFYA	131
ÖZET	137
ABSTRACT	138
ÖZGEÇMİŞ	139

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ay.	: Aynı yer
b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
bt.	: Bint
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul-Ankara 1988-)
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
ö.	: Ölümü
r.a	: Radıyallahuanhu
r.anha	: Radıyallahuanha
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
tlk	: Talik yapan
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vr.	: Varak
y.	: Yıl
yy.	: Yüzyıl
ys.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu XV. yy. Osmanlı Dini Edebiyatı'nın en mühim eserlerinden birisi olan Yazıcıoğlu Muhammed'in *Muhammediye* adlı eseri'ndeki hadislerin tahrir ve değerlendirmesi teşkil etmektedir.

Yazıcıoğlu Muhammed'in yine kendi te'lifi olan *Meğaribu'z-Zaman* adlı arapça eserine tercüme niteliğinde yazmış olduğu *Muhammediye* halkın dini şuuruna olumlu etkiler bırakmasının yanısıra manzum bir eser olması yönüyle de dini edebiyata katkıları olmuştur.

Fatih döneminden bu yana özelde Osmanlı toplumu tarafından benimsenen bu eserin el yazma ve matbu' nüshaları mevcut olup, günümüzde de sadeleştirilerek neşrine devam edilmektedir. Bu kitabın halkın dini kültürünün şekillenmesinde oynadığı büyük rol bilinmektedir. Buradan hareketle Müslüman Türk toplumunun dini kültürü hakkında fikir veren sözkonusu eserdeki bir takım yanlış anlayışların düzeltilmesi açısından eserde zikredilen hadislerin sened yönünden incelendiği ve varsa hadisler üzerinde yapılan bazı değerlendirmelerin zikredildiği bir araştırma yapılmasının gerekli olduğu düşüncesinden hareketle böyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Bu çalışmada *Muhammediye*'de yer alan bazı mükerrerler dışında Resulullah (s.a.v)'a nispet edilen 133 adet rivayet ele alınmıştır. Tahrir ve değerlendirme çalışmalarının genel karakteristiğine uygun olarak rivayetlerin incelenmesi sırasında objektif ve önyargısız bir yaklaşıma özen gösterilmeye çalışılmıştır.

Muhammediye'deki makbul ve merdud rivayetlerin imkânlar ölçüsünde ortaya koyulmaya çalışıldığı tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yazıcıoğlu Muhammed'in hayatı ve eserlerine kısaca değindikten sonra Muhammediye'nin genel içerik ve uslûbuna temas edilmiş. Ardından eserde

zikredilen hadislerin nasıl bir teknik ile ele alındığını göstermeye gayret edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Muhammediye’de geçen hadislerin tahririni yapmaya çabalanmış, bu çerçevede elimizdeki tüm imkânları kullanarak rivayetlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Hadis hakkında âlimlerin ve çağımız hadis mütehassıslarının bir değerlendirmesi varsa onlar kısaca zikredilerek sonuç bölümünde genel değerlendirme ortaya konulmuştur.

Hadislerin tahriri yapılırken ilk dönem hadis eserlerine inilmeye gayret gösterilmiştir. *Kütüb-i Tis’a ile* birlikte İbni Ebi Şeybe ve Abdürrezzak’ın *Musannef*lerine, Ahmed b. Hanbel, Humeydî, Bezzâr ve Ebu Ya’lâ’nın *Müsned*lerine, Taberânî’nin *Mu’cemlerine* ve daha birçok mütekaddim ve müteaahhir hadis eserlerine müracaat edilmiştir. Bazen konuyla ilgisine göre Taberî’nin *Camii’l-Beyân*, Zemaşerî’nin *Keşşaf*, Kurtubî’nin *el-Cami’ li-Ahkami’l-Kur’an*, İbn Kesir’in *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*’i gibi tefsirlerden istifade edilmiştir. Hadislerin tahririnde *el-Mektebetu’ş-Şamile* adlı arapça kütüphane programından mühim ölçüde faydalanılmıştır. Sözkonusu program eserlerin orjinallerine ulaşılması noktasında bize önemli derecede hız kazanımı sağlamıştır.

Araştırma esnasında temel kaynaklara öncelik verilmesinin yanısıra değerlendirme yapılırken rivayetlerle ilgili çağdaş yorumlara da bazı kereler değinilmiştir. Hadislerin tercümesinde Arapça dil ve anlam esasları gözetilmesinin yanında hadislerin mevcut tercümeleri varsa bunlarda göz önünde bulundurularak anlam bütünlüğünü en iyi karşılayacak tercüme yapılmaya çalışılmıştır. Ayetlerin mealinde ise büyük oranda Diyanet Vakfı’nın *Kur’an-ı Kerim Meali* esas alınmıştır.

Yazıcıoğlu Muhammed’in rivayetleri zikrettiği metinler tezde aynen zikredilmiş bazen rivayeti işaret eden beyitlerin bir kısmı aktarılmakla yetinilmiştir. Kaynaklar dipnotta gösterilmiş, ilk geçtiği yerde kaynağın tam künyesi verilmiş, daha sonraki atıflarda kaynağın tanınmasını sağlayacak şekilde kısaltmalar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZICIOĞLU MUHAMMED BİCAN VE “MUHAMMEDİYE”

A. YAZICIOĞLU MUHAMMED BİCAN

1. Hayatı

Bu bölümde Osmanlı'nın en parlak yıllarında eserleriyle toplumun dini şuuruna güzel etkiler bırakan Muhammed Bican'ın hayatına kısaca yer vereceğiz.

Yazıcıoğlu Muhammed Bican, kardeşi Yazıcıoğlu Ahmed Bican gibi XV. yüzyıl Osmanlı müelliflerinin önde gelenlerindedir. Babası Salih b. Süleyman, devlet hizmetinde bulunan bir kâtip olması münasebetiyle Yazıcı (kâtip) ünvanıyla anılır. Muhammed Bican ve kardeşi Ahmed Bican'a Yazıcıoğlu ismi bu duruma müsteniden verilmiştir.¹

II. Murad döneminin önemli şairlerinden kabul edilen, Yazıcı Salih b. Süleyman'ın büyük oğlu olan Muhammed Bican'ın doğum yeri ve tarihinin belli olmadığını söyleyenler olmuştur.² Ancak Şemdânizâde *Miratü't-Tevârih* adlı eserinde Muhammed Bican'ın Ankara'da doğduğunu sonra Gelibolu'ya yerleşip orada Hakk'ın rahmetine kavuştuğunu söylemiş ve Yazıcıoğlu Muhammed'in Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden biri olduğunu da eklemiştir.³ Mehmed Tahir Efendi ise herhangi bir tarih kaydı düşmemekle birlikte Muhammed Bican'ın Gelibolulu olarak bilinmesine karşın Malkara (Tekirdağ'ın bir ilçesi)'ya bağlı Kadıköy'nde dünyaya geldiğini söylemiştir.⁴

İlmi tahsilini kemale erdirmek için İran ve Maverâ'un-Nehir'e giderek Haydar Hafî ve Zeynu'l-Arab gibi üstadlardan ders almıştır.⁵ Yazıcı-zâde Mehmed Efendi, eserlerinde sağlam bir din bilgisine sahip, alçak gönüllü, sûfi mizaçlı bir zat olarak görülür.⁶ Yazıcıoğlu Muhammed'in vefat tarihi Mehmed

¹ Amil Çelebioğlu-Kemal Arslan, “Yazıcıoğlu”, *İA*, İstanbul 1965, XIII, 365.

² Amil Çelebioğlu-Kemal Arslan, “Yazıcıoğlu”, *İA*, XIII, 365.

³ Şemdânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Miratü't-Tevârih*, İstanbul 1338, I, 17.

⁴ Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 1333, I, 194.

⁵ Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, ay.

⁶ Amil Çelebioğlu-Kemal Arslan, “Yazıcıoğlu”, *İA*, XIII, 366.

Tahir Efendi'nin verdiği bilgiye göre hicri 855; mecfun bulunduğu yer de Gelibolu'dur.⁷ Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu İslam Ansiklopedisi'ne g6re Yazıcıoğlu Muhammed'in, Gelibolu'da vefatından sonra dahi faaliyet halinde olan bir tekkesi mevcut idi.⁸

Yazıcıoğlu Muhammed'in muhteva bakımından "siyer-i nebi" olarak kategorize edebileceğimiz *Muhammediye* isimli eseri, T6rk6e'nin g6zel 6rneklerinden olup mev'ize erbabının başvurabileceği sıhhatlı bir kitap olduğu zikredilmiştir.⁹

2. Eserleri

a. Megāribü'z-Zaman

Müellif, kardeři Ahmed Bican'ın ricası 6zerine kendi ifadesiyle 'ne kadar tefsir varsa 6z6n6 bir bir almak, hadisleri tek tek g6zden ge6irmek suretiyle' arap6a ve mensur bir eser te'lif etmiřtir.¹⁰ Keřfu'z-Zunun'da verilen bilgiye g6re eserin tam adı *Međāribü'z-Zamān li Ğurubi'l-Eřyā fi'l-'Ayn ve'l-'Ayān*'dir. Eserin hacmi *Sadru'ř-řeria*' adlı eserin hacmi kadardır.¹¹ Mehmed Tahir Efendi ise m6ellifin, kitaba *Hakāyiku'l-Mevcūdāt li Emcihī Mecāmi'a'l-Vücūdāt* ismini verdiđini s6yler.¹²

Müellif eserinde yaratılış, peygamberlerin bahisleri, melekler, kıyamet, Allah (c.c.)'in y6ce s6zleri gibi pek 6ok konuya değinmiştir. Ancak muhteva olarak beş b6l6mden oluşmaktadır. Bunlar başlık olarak ř6yledir;

- a) *el-Mađribu'l-Evvel fi Tertibi'l-Mevūdāt ve'n-Nizām*
- b) *el-Mağribu's-Sānī fi Hitābillāh Me'a'l-Enbiyai'l-'Izām*
- c) *el-Mağribu's-Sālis fi Kelimātilāh Me'a'l-Melāiketi'l-Kirām*
- d) *el-Mağribu'r-Rābi' fi Hitābillāhi Yevme'l-Kıyām*

⁷ Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı M6ellifleri*, I, 195.

⁸ Amil 6elebioğlu-Kemal Arslan, "Yazıcıoğlu", *İA*, XIII, 366.

⁹ Abdurrahman Cāmī, *Nefehātü'l-Üns min Hazarāti'l-Kuds*, haz. S6leyman Uludağ, Mustafa Kara, İstanbul 2001, s. 842.

¹⁰ Mustafa Uzun, "Muhammediye", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, II, 100.

¹¹ Kātip 6elebi, *Keşf6'z-Zün6n an Esāmi'l-Küt6bi ve'l-Fün6n*, Beyrut 1992, II, 1746.

¹² Mehmed Tahir Efendi, *age.*, I, 196.

e) *el-Mağribu 'l-Hâmis fî Kelimâtillâhi Fî Âlâe 'l-Makâm.*¹³

Yazıcıoğlu Muhammed'in te'lif etmiş olduğu diğer eseri *Muhammediye* ve kardeşi Ahmed Bican'ın yazmış olduğu *Envar'ul-Aşikin* ise *Meğaribu'z-Zaman* adlı eserinin tercümesi mahiyetindedir.¹⁴

b. Şerh-i Füsûsi'l-Hikem

Muhyiddin Arabî'nin Füsûs'ul-Hikem adlı eserinin muhtasar bir şerhi mahiyetinde olan eserin dili Arapça'dır. Hacim bakımından Meğaribu'z-Zaman'dan daha az yekün tutan eserin bazı nüshalarının sonunda altmış küsur beyitlik müstezad şeklinde bir Kaside-i Rabbaniye mevcuttur.

Kardeşi Ahmed Bican bu eseri Muntaha ismini verdiği eseriyle tercüme etmiştir. Bu eser Yazıcıoğlu'nun ömrünün son dönemlerinde yazmış olması hasebiyle son te'lifi olsa gerektir.¹⁵

c. Sûre-i Fatıha Tefsiri

Yazıcıoğlu Muhammed'in telif ettiği eserler arasında *Sûre-i Fatıha Tefsiri* isminde bir eserden bahsedilmektedir.¹⁶ Ancak malesef eserin aslı günümüze ulaşmış değildir.

Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde Muhammed Bican'ın *Menakıb* adlı bir risalesi olduğundan bahsetmiştir.¹⁷ Ancak Evliya Çelebi'nin zikretmiş olduğu bu sözü doğrular nitelikte herhangi bir veri elimizde mevcut değildir.¹⁸

d. Muhammediye

XV. asır Osmanlı edebiyatının en nadide eserlerinden olan, asırlarca okunup ezberlenen, üzerine defaatle şerhler yazılan, bizim de tez konumuzun nüvesini oluşturan bu eser Yazıcıoğlu Muhammed'in en kıymetli te'lifidir. "*Muhammediye* toplumun zihniyetinin oluşmasında önemli katkıları olan bir eser

¹³ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, II, 1746.

¹⁴ Kâtip Çelebi, *age.*, II, 1746.

¹⁵ Amil Çelebioğlu, *Muhammediye*, Ankara 1996, I, 174-175.

¹⁶ Amil Çelebioğlu, *age.*, I, 177.

¹⁷ Evliyâ Çelebi, *Seyahatname*, İstanbul 1938, III, 366.

¹⁸ Amil Çelebioğlu, *ay.*

olmuştur.”¹⁹ Musannif *Meğaribu’z-Zaman* adlı eserinin manzum bir tercümesi mahiyetinde olan eserine *Kitabu Muhammediyye fî na’ti seyyidi’l-âlemîn habîbillâhi’l-a’zam Ebi’l-Kâsım Muhammedeni’l-Mustafâ* adını vermiştir.²⁰

B. MUHAMMEDIYE

1. Eserin Yazılış Amacı

Yazıcıoğlu Muhammed Gelibolu’daki Çilehanesinde zikr, ibadet ve taatle meşgul olurken, yakınlarından birtakım kimseler kendisinden Resulullah (s.a.v)’ın hayatını ele alan bir eser yazmasını talep ederler. Zaten bu minval üzere birçok eser bulunduğunu, böyle bir esere hacet olmadığını söyleyerek bu teklifi reddeden Muhammed Bican rüyasında Resulullah (s.a.v)’i görür. Bican’ın ifadesiyle Resulullah (s.a.v) kendisine *‘İçir hikmet şarabın ümmetime / Sözümü söyle halka âşikârâ’* emri gereğince bu eseri te’lif eder.²¹

2. Eserin Genel Konuları

Muhammediye’yi üç ana başlık altında incelememiz mümkündür:

a. Yaratılış

1 ve 1413. beyitleri içeren bu kısımda Muhammed Bican tevhid, Hulefa-yi Raşidîn’e övgü, sebab-i te’lif, iftitahu’l-kitab başlıklarıyla kitaba giriş yaptıktan sonra, Hz. Muhammed (s.a.v)’nin nuru ve kainatın onun şanına yaratılması bahsini zikreder. Daha sonra Cennet ve Cehennem’in, yerlerin, göklerin, meleklerin, cinlerin ve şeytanların, diğer bir kısım mahlukatın, Adem ve Havva’nın yaratılışı, onların cennetten yeryüzüne inme serüvenleri, Arafat’ta buluşmaları gibi konuları işler.

¹⁹ Ahmet Akkuş, Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri (basılmamış yüksek lisans tezi), Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2010, s. 53.

²⁰ Musatafa Uzun, “Muhammediyye”, *DİA*, XXX, 586.

²¹ Bican, *Muhammediye*, s. 4.

b. Siyer ve Mevlid

Müellif, 1414 ve 4756. beyitleri kapsayan bu bölümde Hz. Âdem'den itibaren peygamberlerin bir kısım özelliklerinden bahsettikten sonra Hz. Muhammed (s.a.v)'in doğumu, hayatı, savaşları, mucizeleri, âli ve ashabını anlatır. Ardından mîrac bahsine özel olarak yer verir. Bunların yanısıra Kur'ân-ı Kerîm'in özellikleri, bazı sûrelerin tefsiri, çeşitli hadislerin şerhleri, Resulullah (s.a.v)'e salavat getirmenin fazileti, ibadet ve taate teşvik gibi konuları ele alır. Bu bölümün sonlarında ise Resulullah (s.a.v)'in, Hz. Fatıma'nın, Hülefa-yi Râşidîn'in, Hz. Hasan ve Hüseyin'in vefatlarıyla ilgili ağıtlarla aşere-i mübeşşere ve ashab-ı suffe'nin tanıtılmasına değinen müellif son bir münacaat ile bu kısmı bitirir.

c. Kıyamet

4757 ve 8765. beyitleri içeren bu kısmın başında müellif, bilhassa deccalin çıkışı, dabbetü'l-arz, nuzûl-u Îsâ, Ye'cûc ve Me'cûc, güneşin batıdan doğması gibi kıyamet alametlerinden bahseder. Ardından sura üfürülmesi, kıyametin kopması, yeniden diriliş, hamd sancağı, şefaât, hesap, kevser havuzu, sırat, cennet ve cehennem hakkındaki bahislerine değinir. Hatime'de eseri niçin yazdığını tekrar ifade eden müellif bu kısımda Resulullah (s.a.v)'i ve üstadı Hac-ı Bayram Veli'yi rüyalarında görmesini anlatır. Hocaları Zeyne'l-Arab ve Haydar-ı Hafi'ye kısa bir malumat aktardıktan sonra kitabı bir dua bitirir.

Genel başlıklar altında eserden kısaca bahsettikten sonra, müellifin üslubunun daha iyi anlaşılması açısından eserde nelere yer verdiğini kısaca aktarmaya çalışacağız.

3. Eserin Genel Olarak Özellikleri

a. Ayet-i Kerimelere Yer Vermesi

Müellif, eserin güvenilirliği artırmak, anlatıma zenginlik katmak, konunun izahını kolaylaştırmak gibi birtakım sebeplerden dolayı eserin birçok yerinde ayet-i kerimelere yer vermiştir. Bu işlemi genelde ayetin hepsini²² ya da bir

²² Bican, *Muhammediye*, s. 307; Nahl 16/88.

kısmını²³ zikrederek yapmıştır. Bazen de beytlerin içerisinde ayet-i kerimelere telmihte bulunmuştur.²⁴

b. Tevrat, Zebur ve İncile Yer Vermesi

Eserde bazen Tevrat, İncil, Zebur'a telmihte²⁵ bulunulmuş, bazen başka bir yerden nakil yapılarak Tevrat'ın içeriğinden bahsedilmiş,²⁶ bazen de bizzat 'Kaale'llahu Teâla fi't-Tevrat, fi'l-İncil denilerek anlatıma farklı bir boyut katılmıştır.²⁷

c. Tefsir ve Siyer Kitaplarına Yer Vermesi

Müellif eserde yararlanmış olduğu bazı tefsir kitaplarını bizzat ismen zikretmiştir. Tesbit etmiş olduğumuz kitapların isimleri şöyledir:

1) Keşşaf

Zemahşeri'nin tefsiri olan bu kitaptan bir hayli istifade eden Muhammed Bican zaman zaman zaman *Keşşaf*'taki rivayetleri zikretmiş,²⁸ zaman zaman da Zemahşeri'nin yorumlarını aktarmıştır.²⁹

2) et-Tefsiru'l-Kebir

İmam Fahreddin Razi'nin te'lif etmiş olduğu bu eserden müellif bir hayli istifade etmiştir. Muhammed Bican *Keşşaf*'ta olduğu gibi, aynı şekilde bu müstefiz te'liften hem rivayet³⁰ hem de dirayet³¹ noktasında yararlanmıştır.

3) Şifa

Müellif, Kadı İyaz'a ait olan eserden "reddu's-şems" vakiasının naklinde istifade ettiğini söylemiştir.³² Ayrıca müellif "Bir arabînin, kızının diriltmesini

²³ Bican, *Muhammediye*, s. 152; *Al-i İmran*, 140.

²⁴ Bican, *age.*, s. 3; *Necm*, 9.

²⁵ Bican, *age.*, s. 88.

²⁶ Bican, *age.*, s. 56.

²⁷ Bican, *age.*, s. 297.

²⁸ Bican, *age.*, s. 86.

²⁹ Bican, *age.*, s. 131.

³⁰ Bican, *age.*, s. 56.

³¹ Bican, *age.*, s. 66.

istemesi” ile ilgili rivayetin de aynı kitapta geçtiğinden bahsetmiştir.³³ Ancak orada biz böyle bir rivayete rastlamadık.

d. Sahabilere Yer Vermesi

Müellif eserinde bazı rivayetleri zikrederken başta İbn Abbas olmak birçok sahabiye yer vermiştir. Eserde zikredilen sahabilerin isimlerini şöyle sıralamamız mümkündür: İbn Abbas,³⁴ İbn Mesud,³⁵ Hz. Ömer,³⁶ Ubeyy b. Ka’b,³⁷ Hz. Aişe,³⁸ Muaz b. Cebel,³⁹ Hz. Ali,⁴⁰ Enes b. Malik,⁴¹ Sa’d b. Ebi Vakkas,⁴² Cabir b. Abdullah,⁴³ Bera b. Âzib,⁴⁴ Temim-i Dârî,⁴⁵ İbn Ömer,⁴⁶ Ebu Derdâ,⁴⁷

e. Muhaddis, Müfessir, Mutasavvıf, Fakih İsimlerine Yer Vermesi

Muhammed Bican eserinde birçok muhaddis, müfessir, mutasavvıf ve bir kısım fakihe, çeşitli konular çerçevesinde yer vermiştir. Bu isimler şunlardır:

1) Muhaddisler

Muhammed Bican eserinde şu muhaddis ve hadis âlimlerinin adını zikretmiştir: Ebu Davud,⁴⁸ Ahmed b. Hanbel,⁴⁹ Kadı İyaz,⁵⁰ Nevevî.⁵¹

³² Bican, *Muhammediye*, s. 134-135.

³³ Bican, *age.*, s. 135.

³⁴ Bican, *age.*, s. 22.

³⁵ Bican, *age.*, s. 60.

³⁶ Bican, *age.*, s. 66.

³⁷ Bican, *age.*, s. 66.

³⁸ Bican, *age.*, s. 103.

³⁹ Bican, *age.*, s. 103.

⁴⁰ Bican, *age.*, s. 112.

⁴¹ Bican, *age.*, s. 118.

⁴² Bican, *age.*, s. 128.

⁴³ Bican, *age.*, s. 140.

⁴⁴ Bican, *age.*, s. 160.

⁴⁵ Bican, *age.*, s. 233.

⁴⁶ Bican, *age.*, s. 245.

⁴⁷ Bican, *age.*, s. 350.

⁴⁸ Bican, *age.*, s. 173.

⁴⁹ Bican, *age.*, s. 229.

⁵⁰ Bican, *age.*, s. 134.

⁵¹ Bican, *age.*, s. 103.

2) Müfessirler

Muhammed Bican eserinde şu müfessirlerin adını zikretmiştir: Mücahid,⁵² İmam Fahreddin Razî,⁵³ İsfehanî,⁵⁴ Kurtubî,⁵⁵ Mukatil b. Süleyman,⁵⁶ Şems-i Şirazî,⁵⁷ Ebu'l-Leys es-Semerkindî.⁵⁸

3) Mutasavvıflar ve Mütakellimler

Muhammed Bican eserinde şu sufi ve kelmacıların adını kaydetmiştir: Şeyh Hasan Basrî,⁵⁹ Hacı Bayram Velî,⁶⁰ Cüneyd-i Bağdadî,⁶¹ Ebu Talib el-Mekkî,⁶² İmam Gazzâlî,⁶³ Şeyh Muhyiddin Arabî,⁶⁴ Derviş Bayezid.⁶⁵

4) Fakihler

Muhammed Bican'ın eserinde şu fakihlerin ismi yer almaktadır: İmam-ı Âzam,⁶⁶ İmam Ebû Yûsuf,⁶⁷ İmam Muhammed,⁶⁸ İmam Şafî,⁶⁹ İmam Malik,⁷⁰ İmam Kerhî,⁷¹ İmam Tahavî,⁷² İbn Fenarî.⁷³

f. Bazı Olayların Tarihlerinin veya Sebeplerinin Zikredilmesi

Muhammed Bican olayları anlatırken bazen sebep ve tarihlerini zikrederek anlatımına zenginlik katmıştır.

⁵² Bican, *Muhammediye*, s. 14.

⁵³ Bican, *age.*, s. 430.

⁵⁴ Bican, *age.*, s. 108.

⁵⁵ Bican, *age.*, s. 165.

⁵⁶ Bican, *age.*, s. 67.

⁵⁷ Bican, *age.*, s. 203.

⁵⁸ Bican, *age.*, s. 100.

⁵⁹ Bican, *age.*, s. 338.

⁶⁰ Bican, *age.*, s. 437.

⁶¹ Bican, *age.*, s. 206.

⁶² Bican, *age.*, s. 174.

⁶³ Bican, *age.*, s. 430.

⁶⁴ Bican, *age.*, s. 431.

⁶⁵ Bican, *age.*, s. 445.

⁶⁶ Bican, *age.*, s. 340.

⁶⁷ Bican, *age.*, s. 341.

⁶⁸ Bican, *age.*, s. 341.

⁶⁹ Bican, *age.*, s. 229.

⁷⁰ Bican, *age.*, s. 229.

⁷¹ Bican, *age.*, s. 214.

⁷² Bican, *age.*, s. 215.

⁷³ Bican, *age.*, s. 294.

1) Tarih Zikredilmesi

Beni Kureyza gazvesini uzun uzadıya anlatıldıktan sonra *'Hicrete beşincideydi bu gaza / Ahir-i Zi'l-ka'dede işbu gaza'*⁷⁴ denilerek savaşın yapıldığı tarih verilmiştir.

2) Sebep Zikredilmesi

Eserde Bedir savaşının sebebi olarak Hz. Hamza'nın İslam'a söven üç müşriki öldürmesinin ardından müşriklerin intikam almak için harekete geçmeleri olduğunu, bizlere şu beyitlerde aktarılmaktadır:

Harbe bu oldu sebab kim Hamza bir gün nagehan

Seyrederken geldi üç kafir buna etti sibab

Dine söğdüler kılıç çekti üçünü öldürüp

Sağ selamet geri eyledi resule inkılab

İşitip bu işi küffar cenge ikdam ettiler

*Dinle pes Bedr'in gazâsında nice oldu hırâb*⁷⁵

4. Muhammediye ve Kaynakları

Muhammediye'nin kaynakları arasında Kura'n-ı Kerim ve onun tefsirleri olan el-Keşşâf,⁷⁶ et-Tefsiru'l-Kebîr,⁷⁷ Kurtûbî,⁷⁸ Mücahid⁷⁹ ve Mukatil⁸⁰ yer almaktadır. Ebu Davud,⁸¹ Kadı İyaz⁸² ve Nevevî⁸³ gibi muhaddislerden de istifade edilen eserde Ebu Talib el-Mekkî,⁸⁴ Ebu'l-Leys es-Semerkindî,⁸⁵ Şems-i Şirazî,⁸⁶

⁷⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 140.

⁷⁵ Bican, *Age.*, s. 141-142.

⁷⁶ Bican, *Age.*, s. 86, 131.

⁷⁷ Bican, *Age.*, s. 56, 66, 430.

⁷⁸ Bican, *Age.*, s. 165.

⁷⁹ Bican, *Age.*, s. 14.

⁸⁰ Bican, *Age.*, s. 67.

⁸¹ Bican, *Age.*, s. 173.

⁸² Bican, *Age.*, s. 134.

⁸³ Bican, *Age.*, s. 103.

⁸⁴ Bican, *Age.*, s. 174.

⁸⁵ Bican, *Age.*, s. 100.

⁸⁶ Bican, *Age.*, s. 203.

Tahavî,⁸⁷ Kerhî,⁸⁸ Molla Fenarî,⁸⁹ Muhyiddin Arabî⁹⁰ ve özellikle Gazzalî'den⁹¹ faydalanılmıştır. Eserde ayrıca Tevrat,⁹² İncil,⁹³ Zebur⁹⁴ gibi mukaddes kitaplara yer verilmesi anlatıma bir açıdan zenginlik katmıştır.

Genellikle, İbn Abbas,⁹⁵ Ali b. Ebi Talib,⁹⁶ İbn Ömer,⁹⁷ Enes b. Malik,⁹⁸ Muaz b. Cebel,⁹⁹ Âişe binti Ebûbekir,¹⁰⁰ gibi sahabe rivayetlerine eserde yer verilmiştir. Başka sahabe ve âlimlerden nakledilen rivayetler de olmuştur. Nitekim Cabir b. Abdillâh,¹⁰¹ Abdullâh b. Mes'ud,¹⁰² Sa'd b. Ebi Vakkas,¹⁰³ Ömer b. el-Hattab,¹⁰⁴ Ebû'd-Derdâ,¹⁰⁵ Huzeyfe,¹⁰⁶ Ebu Zer,¹⁰⁷ Ubeyy b. Ka'b,¹⁰⁸ Berâ b. Âzib,¹⁰⁹ Temîm ed-Dârî,¹¹⁰ Câfer b. Sâdık,¹¹¹ Şems-i Şîrazî,¹¹² bunlardandır. Bütün bu veriler Muhammed Bican'ın eserini te'lif ederken pek çok kaynağa başvurduğunu açıkça göstermektedir.

⁸⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 215.

⁸⁸ Bican, *Age.*, s. 214.

⁸⁹ Bican, *Age.*, s. 294.

⁹⁰ Bican, *Age.*, s. 431.

⁹¹ Bican, *Age.*, s. 430.

⁹² Bican, *Age.*, s. 56, 88, 297.

⁹³ Bican, *Age.*, s. 88, 297.

⁹⁴ Bican, *Age.*, s. 297.

⁹⁵ Bican, *Age.*, s. 22, 25, 29, 32, 64, 103, 212, 238, 247, 305, 331, 361.

⁹⁶ Bican, *Age.*, s. 112, 201, 254, 354, 275.

⁹⁷ Bican, *Age.*, s. 178, 245, 354, 392.

⁹⁸ Bican, *Age.*, s. 119, 283, 288, 321.

⁹⁹ Bican, *Age.*, s. 103, 238, 251, 299.

¹⁰⁰ Bican, *Age.*, s. 103, 165, 196, 246.

¹⁰¹ Bican, *Age.*, s. 140, 210, 231.

¹⁰² Bican, *Age.*, s. 59, 254, 338.

¹⁰³ Bican, *Age.*, s. 128, 152.

¹⁰⁴ Bican, *Age.*, s. 66, 203.

¹⁰⁵ Bican, *Age.*, s. 350.

¹⁰⁶ Bican, *Age.*, s. 284.

¹⁰⁷ Bican, *Age.*, s. 177.

¹⁰⁸ Bican, *Age.*, s. 66.

¹⁰⁹ Bican, *Age.*, s. 160.

¹¹⁰ Bican, *Age.*, s. 233.

¹¹¹ Bican, *Age.*, s. 112.

¹¹² Bican, *Age.*, s. 203.

İKİNCİ BÖLÜM

“MUHAMMEDİYE” ADLI MANZUM ESERDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ

A. MUHAMMED BİCAN VE HADİS

Yazıcıoğlu Muhammed Bican'ın eserinde bir hayli hadis kullanmasına karşın, bu alanda itkan sahibi bir hadisçi olduğunu söylememiz pek mümkün gözükmemektedir. Zira elimizdeki tarihi verilerde Yazıcıoğlu'nun böyle bir vasfı olduğunu destekler mahiyette bilgiler olmamasının yanısıra eserinde zayıf,¹¹³ mevzu¹¹⁴ ve hadis literatüründe yeri olmayan¹¹⁵ bir kısım haberleri hadis diyerek nakletmesi bizi bu düşünceye sevketmiştir. Ancak diğer taraftan müellif, eserde bazen hadis ilminde kullanılan terimlere yer vermiştir. Burada daha ziyade teknik olarak hadis ilmiyle alakalı olarak kullandığı bazı ifadelere dikkat çekmek istiyoruz. Muhammed Bican'ın kullandığı bazı ifadeleri şöyle sıralamamız mümkündür:

1. Buyurmuştur Resulullah (s.a.v) rivayet eyledi ashab¹¹⁶
2. Nakl eylediler rüvat¹¹⁷
3. Haberde varid oldu¹¹⁸
4. Muhaddisler nedir der dinle¹¹⁹
5. Ki bazısını demiştir ehl-i âsar¹²⁰
6. Tevâtür yahut meşhur denilen¹²¹
7. Bu vech ile edip isnad¹²²

¹¹³ Bican, *Muhammediyye*, s. 8, 53, 134, 159.

¹¹⁴ Bican, *age.*, s. 7, 8, 9, 40, 49, 95,

¹¹⁵ Bican, *age.*, s. 10, 27, 43, 135, 165, 239.

¹¹⁶ *Bican, age.*, s. 8.

¹¹⁷ *Bican, age.*, s. 13.

¹¹⁸ *Bican, age.*, s. 57.

¹¹⁹ *Bican, age.*, s. 101.

¹²⁰ *Bican, age.*, s. 109.

¹²¹ *Bican, age.*, s. 109.

8. Hadis ehli bunu tahkik ederler¹²³

Yazıcıoğlu Muhammed Bican yukarıda zikrettiğimiz teknik ifadelerin yanısıra eserinde bir defa ‘hadis-i kudsi’ terimini kullanmış ayrıca muhaddislerden Ebu Davud’un ismini zikrederek *Sünen*’inde mevcut olan dört mühim hadisi aktarmıştır.¹²⁴ Bununla beraber İmam Nevevî’nin de ismini zikrederek eserde onun bir yorumuna yer vermiştir.¹²⁵

Rivayetler verilirken yukarıda değindiğimiz gibi zaman zaman *rivayet eyledi ashab*,¹²⁶ *nakl eylediler rüvat*,¹²⁷ *haberde varid oldu*¹²⁸ gibi mutlak ifadeler kullanılmakla beraber bazen de bizzat sahabi adı verilerek rivayet ortaya konulmuştur. Bu duruma şunları örnek verebiliriz:

1. *dahi ibn Abbas rivayet eder*,¹²⁹

2. *rivayettir Ömeroğlu ki Abdullah ayıtmıştır*,¹³⁰

3. *dedi Bera übnü Azib anladım / bu sözü derdi Resulu dinledi*,¹³¹

4. *rivayettir Enes’den kim buyurmuştur Resulullah*,¹³²

5. *rivayettir Muaz übnü Cebel’den / Resul ashabına bir gün buyurdu*,¹³³

6. *Ali’den nakl eder ravi ki buyurdu Resulullah*,¹³⁴ gibi ifadelerle bizzat sahabiler zikredilerek hadis nazm içerisinde işlenmiştir.

¹²² Bican, *Muhammediye*, s. 351.

¹²³ Bican, *age.*, s. 338.

¹²⁴ Bican, *age.*, s. 173.

¹²⁵ Bican, *age.*, s. 103.

¹²⁶ Bican, *age.*, s. 8.

¹²⁷ Bican, *age.*, s. 13.

¹²⁸ Bican, *age.*, s. 57.

¹²⁹ Bican, *age.*, s. 212.

¹³⁰ Bican, *age.*, s. 392.

¹³¹ Bican, *age.*, s. 160.

¹³² Bican, *age.*, s. 288.

¹³³ Bican, *age.*, s. 299.

¹³⁴ Bican, *age.*, s. 354.

B. “MUHAMMEDİYE”DE GEÇEN HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRMESİ

Osmanlı toplumunda önemli izler bırakan *Muhammediye*'de çeşitli konular içerisinde farklı üsluplarla zikredilen hadislerin kaynağını gün yüzüne çıkararak eserin sünnet ve hadisle olan irtibatını göstermeye çalıştığımız bu çalışmamızda söz konusu rivayetler dokuz ana başlık altında ele alınmıştır. Bu bölümde, ele aldığımız rivayetlerin tahrir ve değerlendirmesini gücümüz nisbetinde yapmaya çalışacağız.

1. Yaratılış

a. “Levlâk...” hadîsi

Kuruldu hey'et-i eflak kim erişmez ona idrak

*Muhammed şanına levlak gelip kıldı onu i'la*¹³⁵

Yazıcıoğlu bu beyitte “sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” şeklinde halk arasında hadis diye meşhur olmuş bir söze işarete bulunmuştur.

Tahrir ve Değerlendirme:

Sağani, Şevkanî ve Elbanî bu sözün uydurma olduğunu söylemiştir. Aclunî ise, mevzu olduğuna işaret ettikten sonra “hadis olmasa da manası sahihtir” demiştir.¹³⁶ Ancak bu söz hususunda Nihat Dalgın ve Yunus Macit'in değerlendirmesini zikretmek yerinde olacaktır: "Bu sözün Hz. Peygamber'i yüceltmek amacıyla söylendiği anlaşılmaktadır. Hâlbuki onun üstünlüğünü ifade etmek için, ‘Seni âlemlere rahmet olarak gönderdik’¹³⁷ ayeti yeterlidir. Hz. Peygamber sevgisi, bizi onu ma’budlaştırmaya veya onu aklen muhal olacak

¹³⁵ Bican, *Muhammediye*, s. 7.

¹³⁶ Sağani, *Mevzuatu's-Sağani*, thk. Necm Abdurrahman Halef, Dimeşk 1405, s. 52; Şevkanî, *el-Fevaidu'l-mecmua fi'l-ehadisi'l-mevdua*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, Beyrut 1986, s. 326; Elbanî, *Silsiletu'l-ahadisi'z-zaife*, Riyad 1992, I, 450; İsmail b. Muhammed Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, Kahire 1351, II, 164.

¹³⁷ el-Enbiya 21/107.

konumlarda görmeye götürmemelidir. Her şeyde itidali emreden dinimiz, sevgide de itidali önermektedir."¹³⁸

b. “Küntü Kenzen...” Hadisi

Ki sırr-ı küntü kenzen ola mevcud

*Muhammed'den biline Rabb ü Mahmud*¹³⁹

Muhammed Bican bu beyitte “ben gizli bir hazineydim...” diye başlayan ve Resulullah (s.a.v)’a atfedilen bir söze işaret etmektedir.

Tahric ve Değerlendirme:

İbn Teymiye “bu, Resulullah(sav)’ın sözlerinden değildir. Sahih veya zayıf bir senedi de yoktur.” demiştir.¹⁴⁰ İbn Teymiye’nin bu görüşüne, Zerkeşi,¹⁴¹ Sehavî,¹⁴² İbn Arrak¹⁴³ ve Aclunî¹⁴⁴ iştirak etmektedirler. Aliyyu'l-Karî İbn Teymiye’den farklı olarak şunları söyler: “Fakat hadisin manası doğrudur, Allah Teâlâ’nın: ‘Ben insanları ve cinleri, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım’(Zariyat 51/56) ayetinden alınmıştır. İbn Abbas ayette geçen ‘bana ibadet etsinler’ yerine ‘beni bilmeleri için yarattım’ şeklinde tefsir etmiştir.”¹⁴⁵ Derviş el-Hut ise bu rivayeti sufilerin tesahülen kudsi hadisler arasında zikrettiklerini nakleder.¹⁴⁶

c. Nûr-i Muhammedî

Benim nurumu kıldı evvel icad

*Pes ondan sonra kıldı mülke bünyad*¹⁴⁷

¹³⁸ Nihat Dalgın - Yunus Macit, *Kültürümüzü Şekillendiren Hadisler*, İstanbul 2007, s. 178.

¹³⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 8.

¹⁴⁰ İbn Teymiyye, *Ahadisu'l-Kussas*, thk. Muhammed Lütfi es-Sıbağ, Beyrut 1988, s. 55.

¹⁴¹ Zerkeşi, *et-Tezkira fi ehadisi'l-müştehir*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut 1986, s. 136.

¹⁴² Sehavî, *el-Mekasidu'l-hasene fi beyanin kesirin mine'l-ahadis'il-müştehire ale'l-elsine*, thk. Muhammed Osman el-Huş, Beyrut 1985, s. 521.

¹⁴³ İbn Arrak el-Kinânî, *Tenzihu 'ş-Şeria'*, thk. Abdulvehhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Sadîk el-Ğimârî, Beyrut 1399, I, 148.

¹⁴⁴ Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, II, 132.

¹⁴⁵ Aliyyu'l-Karî, *El-Esrar*, s. 273. Ayrıca mezkûr ayetin bu minval üzere tefsiri için bkz. Alûsî, *Ruhu'l-Meanî*, thk. Ali Abdalbârî el-Atiyye, Beyrut 1415, XIV, 21.

¹⁴⁶ Derviş el-Hût, *Esne'l-Metalib*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut 1997, s. 221.

¹⁴⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 8.

Müellif mezkûr beyitlerde halk arasında kullanılagelen "Nur-i Muhammedî" kavramının oluşmasına sebep teşkil eden rivayete işarette bulunmaktadır.

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret edilen konuyla ilgili Ahmed b. Kastallânî ve Aclunî eserlerinde, "Bu sözü Abdurrezzak, Cabir b. Abdillah senediyle rivayet etmiştir" ¹⁴⁸ diyerek, "Cabir; 'Ey Allah'ın Resulu, anam babam sana feda olsun bana ilk yaratılan şey nedir anlatır mısın?' dedim. O ; 'Ey Cabir, Allah Teâla eşyayı yaratmazdan önce senin nebinin nurunu kendi nurundan yarattı" şeklinde başlayan sözü aktarmışlardır. ¹⁴⁹ Kastallânî bu hadisin mevzu olduğunu ve Musannef-i Abdurrezzak'ta bulunmadığını söylemiştir. ¹⁵⁰ Ayrıca Elbânî *Ehadîsu's-Sahihâ* adlı kitabında insanlar arasında "Ey Cabir, Allah'ın ilk yarattığı şey senin nebinin nurudur" şeklinde meşhur olan bu sözün batıl olduğunu, zikrettiği sahih hadislerin ortaya koyduğunu ifade etmiştir. ¹⁵¹

d. İlk Olarak Aklın Yaratılması

Buyurmuştur Resulullah rivayet eyledi ashab

*Ki evvel akli yarattı pes ona gel dedi deryab*¹⁵²

Beyitte işaret olunan rivayetin aslı şu şekildedir: "Allah'ın yarattığı ilk şey akıldır. Allah ona 'öne doğru yürü' dedi, o da yürüdü; 'geriye doğru yürü' dedi, o da geriye doğru yürüdü. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdu. 'İzzetime ve celalime andolsun ki katımda senden daha değerli bir şey yaratmadım. Seninle alır, seninle veririm; seninle ödüllendirir, seninle cezalandırırım.'"

Tahric ve Değerlendirme

Taberânî, Beyhâkî¹⁵³ Ebu Hureyre'den¹⁵⁴ ve yine Taberânî Ebu Umâme'den¹⁵⁵ tahric etmiştir. Ancak Sağânî,¹⁵⁶ Sehâvî,¹⁵⁷ Aclunî,¹⁵⁸ İbnu'l-

¹⁴⁸ Ahmed b. Muhammed b. el-Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-ledunniyeti bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Kahire ts., I, 48; Aclunî, *Keşfu'l-hafa*, I, 265.

¹⁴⁹ Kastallânî, *Mevahib*, I, 48; Aclunî, *Keşfu'l-hafa*, I, 265-266.

¹⁵⁰ Kastallânî, *Mevahib*, I, 48.

¹⁵¹ Nasiruddin Elbânî, *Silsiletu'l-Ehadîsu's-Sahihâ*, Riyad 1996, I, 820.

¹⁵² Bican, *Muhammediye*, s. 8.

Cevzî,¹⁵⁹ İbn Kayyım¹⁶⁰ kitaplarında genel olarak rivayetin "mevzu" olduğunu söylemişlerdir. Hatta İbn Kayyım akıl ile alakalı bütün rivayetlerin yalan olduğunu söyledikten sonra bu rivayeti misal bağlamında zikretmiştir.¹⁶¹ Mavsılî eserinde konuyla ilgili olarak Ebu Hâtim'den şu sözü nakletmiştir: "Bu Peygamber (s.a.v) sözü değildir. Lakin aklın sahih kabul ettiği bir sözdür."¹⁶²

e. Allah'ın İlk Yarattığı Şeyin Kalem Olması

Ki buyurdu Resulullah pes onu yazdılar küttab

*Ki evvel nesne kim yazdım kalem levh üstüne onu...*¹⁶³

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan "ilk yaratılan şeyin kalem olması" ile ilgili rivayeti birbirlerine yakın lafızlarla Ebu Davud,¹⁶⁴ Tirmizî,¹⁶⁵ Ahmed b. Hanbel,¹⁶⁶ Beyhakî,¹⁶⁷ Ebu Davud et-Tayalisî,¹⁶⁸ Ubâde b. Samit (r.a)'ten, İbn Ebi Şeybe¹⁶⁹ ve Hâkim,¹⁷⁰ İbn Abbas'tan tahrir etmiştir. Şuayb el-Arnâvut Ebu Davud'un tahkikinde hadisin bütün vecihlerini inceleyerek onlar hakkında değerlendirmelerde bulunmuş ve bütün bu veriler çerçevesinde hadise "hasen" hükmünü vermiştir.¹⁷¹

¹⁵³ Beyhâkî, *Şuabu'l-İman*, VI, 349.

¹⁵⁴ Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, II, 235.

¹⁵⁵ Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, VIII, 283.

¹⁵⁶ Sağanî, *Mevzuat*, 35.

¹⁵⁷ Sehavî, *el-Mekasid*, 221.

¹⁵⁸ Aclunî, *Keşfü'l-Hafa*, I, 263.

¹⁵⁹ İbnu'l- Cevzi, *Mevzuat*, I, 174-175.

¹⁶⁰ Şemsuddin İbn Kayyım el-Cevzî, *el-Menâru'l-Munîfî's-sahîhi ve'd-daîf*, thk. Abdu'l-fettah Ebû Ğudde, Halep 1970, s. 66.

¹⁶¹ İbn Kayyım, *Menâru'l-Munîf*, s. 66.

¹⁶² Ebu Hafs el-Mavsılî, *el-Muğnî ani'l-hıfzi ve'l-kitab*, Beyrut 1407, s. 59.

¹⁶³ Bican, *Muhammediye*, s. 9.

¹⁶⁴ *Ebu Davud*, Sünnet, 17.

¹⁶⁵ *Tirmizî*, Kader, 17.

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 317.

¹⁶⁷ Beyhakî, *Sünenu'l-Kübra*, X, 344.

¹⁶⁸ Ebu Davud Tayalisî, *Müsnedi Ebu Davud Tayalisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî, Mısır, 1999,

¹⁶⁹ Ebubekir İbni Ebi Şeybe, *Musanef fi Ehadisi ve'l-Âsar*, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Riyad 1409, VII, 259.

¹⁷⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 492.

¹⁷¹ *Ebu Davud*, Sünnet, 17.

f. Resulullah'ın Terinden Kâinatın Yararılması

Nazar kıldı çü ona rahmetinden

Hayâdan terledi Hak hazretinden

Pes ol terden yarattı kayınatı

Ki arşdan ferşe cümle mümkinatı¹⁷²

Tahrir ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda böyle bir rivayete rastlayamadık. Ancak muhal olan bir takım sözlerin dahi Resulullah (s.a.v)'a atfedilmesinin ne derece pervasızca yapıldığını ortaya koyması açısından İbnu'l-Cevzî'nin Mevzuat'ında yer alan bir sözden bahsetmek yerinde olacaktır. "Resulullah (s.a.v)'a 'Rabbimiz nedendir ya Resulallah (s.a.v)' diye soruldu. O da dedi ki: 'O ne yerdendir ne göktendir. Allah önce bir at yarattı sonra onu koşturdu, at terledi. Allah kendini işte o terden yarattı.'"¹⁷³

2. Hz. Adem ve Hz. Havva

a. Resulullah (s.a.v)'ın Hz. Adem, Su ve Çamurken Nebi Olması

Dedi ben peygamber idim şol zaman

K' anda Âdem'den bilinmezdi nişan

Dedi beyne'l-mai ve't-tin idi ol

Yani ilmü cism arasında nuzül¹⁷⁴

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayet, muteber hadis kitaplarında bulunmamaktadır. Söz konusu rivayetin metni şöyledir: "Âdem (a.s) su ve çamur arasında iken ben nebi idim." İbn Teymiyye mezkûr hadisın bu lafızlarla yalan ve batıl olduğunu belirtmiştir. Ona göre sahih olan rivayet "Âdem (a.s) ruh ile cesed

¹⁷² Bican, *Muhammediye*, s. 10.

¹⁷³ İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzuat*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, ys. 1968, I, 105.

¹⁷⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 40.

arasındayken ben nebi idim" şeklinde olanıdır.¹⁷⁵ Sehavî,¹⁷⁶ Suyuti¹⁷⁷ ve Aliyyu'l-Kari,¹⁷⁸ İbn Teymiye'nin bu görüşüne iştirak etmiştir. Elbani ise söz konusu rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁹

b. Hz. Adem'in Aksırması

Çünküim Âdem aksırıp verdi nefes

Şükredip elhamdulillah dedi pes

Hak'dan ol dem ona erişti hitab

*Yerhamuke Rabbuke" geldi cevab*¹⁸⁰

Tahric ve Değerlendirme

Rivayeti Nesaî,¹⁸¹ İbn Hibban,¹⁸² Ebu Ya'lâ,¹⁸³ Hâkim,¹⁸⁴ İbn Mende,¹⁸⁵ Taberî,¹⁸⁶ İbn Asakir,¹⁸⁷ Ebu Hureyre'den tahric etmiştir. Bu rivayet mealen şöyledir: "Allah (c.c.) Âdem'i yaratıp ona ruh üflediği zaman, Âdem aksırdı ve Allah'ın izniyle hamdederek şöyle dedi: 'elhamdulillah (Allah'a hamd olsun).' Rabbi ise ona: 'Rabbin sana merhamet etsin, şurada oturan meleklere git ve de ki: es-Selamu aleykum' bunun üzerine onlar da: 'Selamunaleyke ve rahmetullah' dedi. Sonra Âdem Rabbine döndü ve Rabbi ona dedi ki: 'Bu senin ve senin zürriyetinin arasındaki selamlaşmadır.'¹⁸⁸

¹⁷⁵ İbn Teymiye, *Ahadisu'l-kussas*, thk. Ahmed Abdullah Bacur, Kahire 1993, s. 70.

¹⁷⁶ Sehavî, *el-Mekasidu'l-hasene fi beyanin kesirin mine'l-ahadis'il-müştehireti ala'l-elsine*, Beyrut 1985, s. 522.

¹⁷⁷ Suyuti, *ed-Düreru'l-müntesire fi'l-ahadis'il-müştehire*, thk. Muhammed Abdurrahim, Beyrut 1995, s. 227.

¹⁷⁸ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrar*, s. 271.

¹⁷⁹ Elbanî, *Silsiletu'l-ahadisiz-zaiife*, Riyad 1992, I, 473.

¹⁸⁰ Bican, Muhammediye, s. 43.

¹⁸¹ Nesaî, *es-Sünenü'l-kübra*, thk. Hasan Abdu'l-Muni'm Şibli, Beyrut 2001, IX, 93.

¹⁸² İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, XIV, 41.

¹⁸³ Ebu Ya'lâ, *Müsned*, XI, 453.

¹⁸⁴ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 292.

¹⁸⁵ İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mende, *er-Reddu A'la'l-Cehmiyyeti*, thk. Ali Muhammed Nasır el-fakihî, Pakistan ts., s. 26.

¹⁸⁶ Taberî, *Tarihi Taberî*, Beyrut 1387, I, 155.

¹⁸⁷ İbn Asakir, *Tarihi Dimeşk* thk. Amr b. Ğarame el-Ömerî, y.s., 1995, VII, 393.

¹⁸⁸ Nesaî, *Sünenü'l-kübra*, IX, 93.

Hâkim “rivayet mevkuftur, ancak Müslim'in şartlarına göre isnadı sahihtir demiştir.¹⁸⁹ İbn Hibban ise isnadının sahih olduğunu, Hammad b. Seleme dışındaki ravilerin, Buharî ve Müslim ravilerinden olduğunu söylemiştir.¹⁹⁰ Eserinde rivayete ilgili tahricin ardından değerlendirmede bulunan Ahmet Yıldırım ise Hâkim'in "mütesahil" bir muhaddis olmasından hareketle söz konusu rivayete sahih demesine aldanılmamasını, ayrıca rivayetin mevkuftur olma ihtimalinin yüksek olması sebebiyle her halükarda rivayete ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁹¹

c. Hz. Adem'in Akıl, İman ve Hayâ Tercihi Yapması

Raviler dedi ki Cebrail'i Hak

Âdem'e gönderdi işit dinle bak

Aklı imanı hayâyı hem bile

Kankısın kim ihtiyar ede ala¹⁹²

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar içerisinde, beyitlerde işaret edilen manada herhangi bir rivayet bulamadık.

d. Hz. Havva'nın, Sol Eğe Kemiğinden Yaratılması

Pes aldı sol eyegüsinden onun

Düzeltilti cismini Havva ananın

Yarattı ondan ol Havva anayı

Kim Âdem görmeden zahmet anayı¹⁹³

¹⁸⁹ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 292; Hâkim mezkûr sayfada, Zehebi'nin Telhis'inde bu rivayete " Müslim'in şartına göre sahihtir" dediğini de eklemiştir.

¹⁹⁰ İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, XIV, 37; Ayrıca bu eserin tahkikini yapan Şuayb El-Arnaut, eserde merfu olarak gelen bu rivayetin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu te'yid etmektedir.

¹⁹¹ Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2000, s. 107.

¹⁹² Bican, *Muhammediye*, s. 43.

¹⁹³ Bican, *Muhammediye*, s. 47.

Tahric ve Değerlendirme

Hiz. Havva'nın Âdem (a.s)'ın eğe kemiğinden yaratıldığına dair rivayetleri Buhari¹⁹⁴ ve Müslim,¹⁹⁵ Ebu Hureyre'den; Darimi,¹⁹⁶ Ebu Zer'den; Ahmed b. Hanbel¹⁹⁷ ve İbn Hibban¹⁹⁸ ise (*Semure'den/سمرّة*) rivayetle tahric etmiştir. Ancak sol eğe kemiğinden yaratılma ile ilgili bir rivayetle karşılaşmadık. Hiz. Havva'nın eğe kemiğinden yaratılmasına dair rivayetin Buhari'deki metni ise şu şekildedir: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim. Çünkü kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Bu kemikte en eğri kısım üst tarafıdır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya çalışırsan onu kırarsın. Onu kendi hâlinde bırakırsan dâima eğri kalır. Onun için size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim."¹⁹⁹ Bu konuda Yavuz KÖKTAŞ, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları* adlı kitabında, hadisin hakiki manada anlaşılabilceği gibi, siyakında kadınlara iyi davranılması, onların incelik ve hassasiyetlerine değinilmesinden ötürü, hadiste daha ziyade bir teşbih söz konusu olduğunu söylemektedir.²⁰⁰

e. Şeytanın Yılanı Kandırması

Yılan ol vakte cennette deve gibiydi surette

Ayağı dört idi onun ederdi emr ile ihlâs

Bu sözü çün ona dahi tamam bir bir dedi iblis

Dedi pes çare var mıdır ki kılam mekr ile ihlas

Dedi aç ağzını girem çü varam cenneti görem

Ecel dermanını verem kılasın ömr ile ihlas

Çü girdi cennete şeytan görür kim Ademü Havva

¹⁹⁴ *Buhârî*, Enbiyâ, 2; Nikâh, 80.

¹⁹⁵ *Müslim*, Radâ, 65.

¹⁹⁶ Ebu Muhammed Abdullah Abdu's-Samed ed-Darimî, *Sünenu'd-Darimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Suudi Arabistan 2000, Nikâh, 35.

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 8.

¹⁹⁸ İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, IX, 485.

¹⁹⁹ *Buhârî*, Enbiyâ, 2.

²⁰⁰ Yavuz Köktaş, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları*, s. 304-305.

*Safalar içre müstagrağ ederler devr ile ihlas*²⁰¹

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde işaret edilen rivayeti Hâkim et- Tirmizi,²⁰² Abdurrezzak Sana'nî²⁰³ ve Suyutî,²⁰⁴ Vehb b. Münebbih'ten tahric etmiştir. Rivayetin aslı şu şekildedir: “Allah, Âdem'i ve eşini cennete oturttu. Orada dallanıp budaklanmış bir ağaç vardı. O ağaçta meleklerin yiyip de ebedî olduğu bir meyve vardı. Allah, bu meyveyi Âdem ve eşine yasakladı. İblis, Âdem ve eşinin yeryüzüne inmesini isteyince, yılanın karnına girdi. Yılan Allah'ın yarattığı en güzel hayvanlardan olup dört bacağı vardı. Yılan cennete girince, İblis karnından çıktı. Allah'ın Âdem ve eşine yasakladığı ağacın meyvesinden aldı ve Havva'nın yanına gelip ‘Şu meyveye bak! Kokusu ne hoş tadı ne lezzetli, rengi ne güzel!’ dedi. Havva onu aldı ve yedi. Ardından Havva Âdem'in yanına gidip ona ‘Şu meyveye bak! Kokusu ne hoş tadı ne lezzetli, rengi ne güzel!’ dedi. Âdem de onu alıp yedi. Her ikisinin avretleri açığa çıktı. Âdem, ağacın kovuğuna girdi. Rabb'i onu ‘nerdesin?’ diyerek çağırdı. O, ‘ya Rab, buradayım’ dedi. Allah, ‘oradan çıkmayacak mısınız?’ buyurdu. Âdem ‘senden hayâ ediyorum ya Rab!’ dedi. Bunun üzerine Allah, ‘Ey Âdem, seni kendisinden yarattığım yere in! Meyvelerini dikene dönüştüren laneti yarattığım yer melundur. Ey Havva, kulumu aldattın; sen ancak ve ancak iğrenerek ve istemeyerek yüklü olacaksın; karnındaki doğurmak istediğinde, defalarca ölümü bekleyeceksin (yavrunu dünyaya zorlukla getireceksin). Kulumu aldatıncaya kadar melunu (şeytanı) karnında gizleyen sen (yılan), ayakların karnında olmak üzere lanetlendin; senin topraktan başka yiyeceğin yoktur. Sen Beni Âdem'in düşmanı, onlar da senin düşmanıdır. Sen rast geldiğin her yerde onların ökçesine vuracaksın; onlar da rast geldikleri her yerde senin kafanı ezeceklerdir”.²⁰⁵ Konuyla ilgili çeşitli rivayetlere eserinde yer veren Abdullah Aydemir rivayetleri zikrettikten sonra şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Ayrıca rivayetlerin; ‘Eğer İblis yılanın

²⁰¹ Bican, *Muhammediye*, s. 49.

²⁰² Hakim et-Tirmizi, *Nevadiru'l-usul fi ahadisi'r-Resul*, thk. Abdurrahman Umeyre, Beyrut 1992, I, 203, 204.

²⁰³ Abdurruzzak es-Sana'nî, *Tefsiru Abdurrezzak*, thk. Mahmud Muhammed Abduh, Beyrut 1419, II, 75.

²⁰⁴ Suyutî, ed-*Dürrü'l-mensûr*, V, 606.

²⁰⁵ Hakim et-Tirmizi, *Nevadiru'l-usul*, I, 203, 204.

karnına veya ağzına girmeye muktedir olsaydı, önce bütün hayvanlara sonra da yılanı yalvarmasına ne lüzum vardı? Bizzat kendisini yılan yapar ve Cennet'e girerdi' gibi mantıkî yönden konuyu izaha lüzum yoktur. Zira bunların israiliyyat olduğu meydandadır ve bunlar asla iltifat edilmemesi gereken hurafelerdendir.”²⁰⁶

f. Hz. Adem (a.s)'in Resulullah (s.a.v)'ın Adıyla Allah'tan Af Dilemesi

Neden bildin dedi kimdir Muhammed

Beyan et onu de kimdir Muhammed

Dedi cennette gördüm her mevaki'

*Yazılmış adın ile adı vaki*²⁰⁷

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin işaret ettiği hadise ile ilgili bir rivayeti Hâkim,²⁰⁸ Hz. Ömer'den tahric etmiştir. Söz konusu rivayet şöyledir: “Âdem (a.s) malum günahı işleyince başını semaya kaldırdı: ‘Allah’ım! Muhammed hakkı için senden beni affetmeni diliyorum’ dedi. Allah ona ben daha Muhammed’i yaratmamışken sen onu nasıl tanıyorsun? Âdem dedi ki Ya Rabbi sen beni yaratıp bana ruhundan üflediğinde başımı kaldırıp arşına baktım, orada ‘Lailahe illellah Muhammedun Resulullah’ yazılıydı, anladım ki, senin yanında ismi isminle zikredilen daha kıymetli bir kimse yoktur’ dedi. Bunun üzerine Allah (c.c.): ‘doğru söyledin Âdem, kendisiyle bana ilticada bulunduğu kişi yaratılmışların en sevimlisidir, seni affettim ve (bil ki) Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım’²⁰⁹ dedi. Hâkim hadisi merfu olarak kaydetmiş ve isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.²¹⁰ Elbanî ise “tevessül konusunda zikredilen zayıf bilakis mevzu rivayetlerdendir”²¹¹ demiştir.

²⁰⁶ Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat*, İstanbul 1992, s. 312-313.

²⁰⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 53.

²⁰⁸ Hakim, *Müstedrek*, II, 672.

²⁰⁹ Hakim, *Müstedrek*, II, 672.

²¹⁰ Hakim, *Müstedrek*, II, 672.

²¹¹ Elbanî, *Silsiletu'l-ahadisi'z-zaiife ve'l-mevzua*, I, 81.

g. Hz. Adem (a.s)’in “Subhaneke” Duasını Okuması

*Eğer tevbe kılırsam geri Ya Rab
Olam mı geri Hazrette Mukarreb
Na’am dedi pes Âdem kıldı secde
Gözünden yaşıtı geldi vecde
Dedi “subhanekellahumme” ya Hak
Sanadır hamd ile şükürüm muhakkak
“Tebareke’smuke” Rahmanu Mevla
“Teâlâ cedduke” sultan-ı a’la²¹²*

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde ifade edilen “subhaneke” duası hakkında birçok rivayetten söz etmemiz mümkündür. Örneğin Muslim’de²¹³ Hz. Ömer’in namazlarda “subhaneke”yi cehren okuduğu, Ebu Davud,²¹⁴ Tirmizî,²¹⁵ Ahmed b. Hanbel²¹⁶ ve İbn Huzeyme’de²¹⁷ Resulullah (s.a.v)’in onu geceleyin namaza kalktığında namaza başlarken okuduğu; Nesai²¹⁸ ve İbn Mâce’de²¹⁹ Resulullah (s.a.v)’in namaza başlarken okuduğu şeklinde rivayetler tahric edilmiştir. Ebu Davud, İbn Mace ve Müsned’in tahkikini yapan Şuayb Arnavut rivayetlere “sahih ve sahih li-gayrihi” hükmünü vermiştir.²²⁰ Ancak beyitlerde anlatıldığı gibi Hz. Âdem’in “subhaneke duasını” okumasını anlatan herhangi bir rivayetle karşılaşılmamıştır.

h. Allah (c.c.)’in Hz. Adem (a.s)’in Sırtını Mesh Etmesi

*Rivayet etti raviler Ömer’den
Ömer ravi Resul-i mu’teberden
Ki Âdem zahrını mesh etti Allah*

²¹² Bican, *Muhammediye*, s. 61.

²¹³ *Müslim, Salat*, 52.

²¹⁴ *Ebu Davud, Salat*, 121.

²¹⁵ *Tirmizî, Salat*, 65.

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 49.

²¹⁷ Muhammed b. İshak b. Huzeyme, *Sahihu İbni Huzeyme*, thk. Muhammed Mustafa Âzamî, Beyrut t.s., I, 237.

²¹⁸ *Nesai, İftitah*, 18.

²¹⁹ *İbn Mâce, Salat*, 1.

²²⁰ *Ebu Davud, Salat*, ay; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, ay; *İbn Mâce, Salat*, ay.

Pes ihrac etti zürriyet o Mevlah

“Halaktü haulai” dedi Cebbar

Buları cennet için ettim işar...

Yarattım bunları ehl-i cehennem

*Bular işleye a'mal-i cehennem*²²¹

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin, ravisini de zikrederek manzum bir şekilde ifade ettiği hadisi Ebu Davud,²²² Tirmizî,²²³ İmam Malik,²²⁴ Ahmed b. Hanbel,²²⁵ İbn Hibban,²²⁶ Hâkim,²²⁷ Ebu Asım,²²⁸ el-Firyabî,²²⁹ Hz. Ömer'den tahrir etmişlerdir. Riayetın metni şöyledir: "Hz. Ömer'e ‘ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ ‘ وَأَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ’²³⁰ ayeti soruldu. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: ‘Resulullah'a (s.a.v) bu ayetin tefsirinin sorulduğunu işittim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) buyurmuştu ki: ‘Allah, Âdem'i yarattıktan sonra onun belini sıvazladı ve onun belinden bir zürriyet çıkararak ‘bunları cennet için yarattım ve cennet ehlinin amellerini işleyeceklerdir’ buyurdu. Sonra onun belini (yine) sıvazladı ve ondan bir zürriyet (daha) çıkararak ‘bunları cehennem için yarattım ve cehennem ehlinin amellerini işleyeceklerdir’ buyurdu. Bunun üzerine soruyu soran adam ‘ya Resulallah, o halde çalışmak neye yarar?’ dedi. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: ‘Allah, bir kulu cennet için yarattığı zaman onu cennet ehlinin amelinde kullanır ve neticede o, cennet ehlinin amellerinden biri üzere ölür, Allah da kendisini cennete girdirir. Bir kulu cehennem için yarattığı zaman da, onu cehennem ehlinin amelinde kullanır, nihayet cehennem ehlinin amellerinden biri üzere ölür ve Allah da onu cehenneme

²²¹Bican, *Muhammediye*, s. 66.

²²² *Ebu Davud*, Sünnet, 17.

²²³ *Tirmizî*, Tefsir, 8.

²²⁴ *Muvatta*, Kader, 2.

²²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 45.

²²⁶ İbn Hibban, *Sahih*, XIV, 38.

²²⁷ Hakim, *Müstedrek*, II, 59.

²²⁸ Ebubekir b. Ebu Asım, *es-Sünne*, thk. Muhammed Nasıruddin Elbanî, Beyrut 1400, I, 87.

²²⁹ Hasan b. Müstefaz el-Firyabî, *Kitabu'l-Kader*, thk. Abdullah b. Hamd el-Mansur, Suud 1997, s. 42.

²³⁰ A'raf 7/172.

sokar.”²³¹ Tirmizî hadise "hasen" hükmünü vermiş ve “bazı âlimler, hadisin senedindeki ravilerden Müslim b. Yesar ile Hz. Ömer arasında mechul bir ravinin olduğunu söylemişlerdir” demiştir.²³² Şuayb el-Arnaut Ebu Davud ve Müsned’in tahkikinde hadise "sahih li-ğayrihi" hükmünü vermiştir.²³³ İbn Kuteybe eserinde bu hadisi zikrederek, Mutezile kelamcılarının iddiasının aksine bu hadisin Kur'an'a ve akli delillere muhalif olmadığını ifade etmiştir.²³⁴

3. Hz. Muhammed (s.a.v)

a. Vahyin Başlangıcı

Gelip dedi ikra'ki yani oku işitem

Dedi okumak bilmezem ya Kerime'n-neval

Yapıştı onu boğuban kodu tizcek geri

*Rivayet ederler ki çekti elin bi-cidal*²³⁵

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın beyitlerde işaret ettiği rivayet "vahyin başlangıcı" olarak nitelendirilen meşhur rivayetlerdendir. Hadisi Buharî birkaç babda tekrar etmiştir.²³⁶ Müslim ise hadise "iman" bahsinde değinmiştir.²³⁷ Hadisin asıl metninin bir hayli uzun olması nedeniyle sadece beyitlerde zikri geçen kısmını mealen vermekle yetiniyoruz: "Cebrail gelip; ‘Oku!’ diye emretti. Bundan sonrasını Hz. Peygamber şöyle anlatır. ‘Ben okuma bilmem’ dedim. Bunun üzerine Cebrail beni tutup tâkatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra serbest bıraktı ve yine; ‘Oku!’ dedi. Ben yine ‘Ben okuma bilmem’ dedim. Bunun üzerine Cebrail ikinci defa beni tuttu ve yine tâkatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra serbest bıraktı ve tekrar; ‘Oku!’ dedi. Ben yine; ‘Ben okuma bilmem’ dedim. Bunun üzerine Cebrâîl üçüncü defa beni tutup takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra serbest bıraktı ve şu ayetleri okudu: ‘Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir alakadan

²³¹ *Ebu Davud*, Sünnet, 17.

²³² *Tirmizî*, Tefsir, 8.

²³³ *Ebu Davud*, Sünnet, 17, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 44.

²³⁴ İbn Kuteybe, *Hadis Müdafası*, çev. M. Hayri Kırbaçoğlu, İstanbul 1998, s. 173-176.

²³⁵ Bican, *a.g.e.*, s. 83

²³⁶ *Buharî*, Bed'u'l-Vahy, 1; Tefsir, 352; Ta'bir, 1.

²³⁷ *Müslim*, İman, 252.

yarattı. Oku! Rabbin, nihayetsiz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini belletendir.”²³⁸

b. Bir Müddet Vahyin Kesilişi Resulullah (s.a.v)’ın Üzülmesi

Pes andan kesildi geri Cebrayil

Zaman oldu gelmedi vahy- i Celil

Be-gayet hazin oldu andan Resul

Şunun gibi kim bezdi candan Resul

Karar eylemezdi gece gündüzün

*Dilerdi ki dağdan ata kendüzün*²³⁹

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin işaret etmiş olduğu vakıyı Muhammed Hamidullah *İslam Peygamberi*²⁴⁰ adlı eserinde zikretmiştir.

c. Hz. Hatice (r.anha)’nin Testi

Hadice dedi açayım saçımı

Görem kim durur mu veya kaçamı?

Eger ol melekse olur gayib ol

*Ve ger ola şeytan durur hayib ol*²⁴¹

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin işaret etmiş olduğu rivayeti İbn İshak,²⁴² Hz. Hatice'den nakletmiştir. Rivayetin metni şöyledir: “Hz. Hatice dedi ki ‘ben Resûlullah (s.a.v)’a sabır ve sebat telkin eden sözlerim sırasında O’na ‘ey amcamın oğlu, sana o görünen şey geldiği zaman bana haber ver’ dedim. O da ‘peki’ dedi. - Hatice ve Resulullah (s.a.v) birlikte otururlarken Cebrâîl yine gelip göründü.

²³⁸ Alak 96/1-5.

²³⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 84.

²⁴⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 84.

²⁴¹ Bican, *Muhammediye*, s. 85.

²⁴² Muhammed b. İshak, *Siretu İbni İshak*, thk. Süheyl Zükkâr, Beyrut 1978, s. 133-134.

Resulullah (s.a.v) ‘Hatice, işte geldi’ dedi. Hatice ‘şimdi sen onu görüyor musun?’ dedi. Resulullah (s.a.v) ‘evet’ karşılığını verdi. Hatice ‘gel, sağ tarafıma otur’ dedi. Resulullah (s.a.v) da kalkıp oturdu. Hatice ‘şimdi yine görüyor musun?’ dedi. Resulullah (s.a.v) da ‘evet’ karşılığını verdi. Hatice ‘gel kucağıma otur’ dedi. Resulullah (s.a.v) da oturdu. Hatice ‘şimdi görüyor musun?’ diye sordu. Resulullah (s.a.v) ‘evet’ dedi. Bunun üzerine Hatice başını açıp örtüsünü yere koyduktan sonra tekrar sordu. ‘Şimdi yine görüyor musun?’ Resulullah (s.a.v) ‘hayır’ diye cevapladı. Hatice ‘bu sana gelen, katiyen şeytan olamaz. Eğer şeytan olsaydı başımı açınca kaçmazdı. O, muhakkak bir melektir. Ey amcamın oğlu, sabır ve sebat et, sana müjdeler olsun!’ Sonra Hatice Resulullah (s.a.v)’a îmân etmiştir ve: ‘Şehadet ederim ki sana gelen hakıdır!’ diyerek şehadette bulunmuştur. İbn-i İshâk der ki: ‘Ben bu hadîsi Abdullah bin Hasen'e anlattım. O da bana dedi ki: ‘Ey İshak'ın oğlu, bu hadîsi, Fâtıma bt. Hüseyin de anlattı. Ancak onun bana anlattığı metinde Hatîce'nin şöyle dediği bildirilmekte idi: Bu sırada Peygamberimizi gömleğimin içine aldım. Bunun üzerine Cebrail derhal oradan uzaklaştı.’”²⁴³

d. Şemâili Resulullah (s.a.v)

Dinle amma bazı evsafın onun

Ta ki takrir edem eltafın onun

Orta boylu idi Ahsen kaameti

Ne katı ebyaz ne esmerdi katı

Ne kıvırcık ne saçı uzun idi

*Cismi ahsen hey'eti mevzun idi...*²⁴⁴

Tahric ve Değerlendirme

Hadis kaynaklarında Peygamber Efendimizin vasıflarını anlatan birçok rivayet bulunmaktadır. Hatta "Şemâil" ismiyle onun vasıflarını müstakil kitaplarda

²⁴³ İbni İshak, *Siretu İbni İshak*, s. 133-134.

²⁴⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 2.

toplayan âlimler mevcuttur.²⁴⁵ Ancak biz burada müellifin beyitlerde işaret etmiş olduğu hadise manaca müsavi olan Ali (r.a)'den gelen rivayeti zikretmenin uygun olduğunu düşünüyoruz. Tirmizî'nin tahrir etmiş olduğu rivayet şu şekildedir: "O, ne çok uzun ve ne de çok kısa boylu idi, orta boylu bir insan idi. Saçları kıvrıkcık değildi, düz de değildi, dalgalı idi. Ne zayıf (ince) ne de şişkin yüzlü idi, yuvarlak yüzlü biriydi. Yüzü hafif pembeye çalan beyazdı. Gözleri koyu siyah, kirpikleri ise uzundu. Vücudu kılsız fakat göğsünden göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayakları irice idi. Yürüdüğüde sanki yüksek bir yerden iniyormuş gibi ağır ve dengeli yürürdü. Bir tarafa döndüğü zaman tüm vücudu ile dönerdi. İki omuzu arasında peygamberlik mührü bulunmaktaydı. O peygamberlerin sonuncusudur. Gönül bakımından insanların en cömerdidir. İnsanların en doğru ve sağlam sözlüsü idi. O, ahlâkça herkesten yüce, muaşeret yönüyle de en geçimlisi idi. Onu ilk defa gören korkuya kapılırdı. Fakat onunla görüşüp tanışınca onu severdi. Onu anlatan kişi şöyle derdi: 'Ne ondan önce ne de ondan sonra onun gibisini görmedim.'²⁴⁶ Tirmizî hadisi naklettikten sonra "bu hadis hasen gariptir, senesinde kopukluk vardır" şeklinde hüküm vermiştir.²⁴⁷ Bazı lafız farklılıklarının yanı sıra bu hadise benzer bir rivayeti Buharî,²⁴⁸ Müslim²⁴⁹ ve Tirmizî,²⁵⁰ Enes b. Malik'ten rivayetle tahrir etmişlerdir.

e. Ahlâk-ı Resulillah (s.a.v)

Çünkü bildin bazı evsafın resulün ey ulu

Dinle gel ahlakını gör nicedi gökçek ulu

Vermiş idi Hak kemal-i hüsn ile hulk-i aziz

Halktan a'la idi amma etmez idi ol ulu...²⁵¹

²⁴⁵ Bkz. Kettâni, *Hadis Literatürü-er-Risaletü'l-mustatrafe*, çev. Yusuf Özbek, İstanbul 1994, s. 215-216.

²⁴⁶ *Tirmizî*, Menakıb, 8.

²⁴⁷ *Tirmizî*, Menakıb, 8.

²⁴⁸ *Buharî*, Menakıb, 23.

²⁴⁹ *Müslim*, Fezâil, 113.

²⁵⁰ *Tirmizî*, Libas, 21.

²⁵¹ Bican, *Muhammediye*, s. 94.

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret edilen konuyla ilgili birçok hadis mevcuttur hatta şemail ve siyer kitapları bu konu için müstakil bablar açmışlardır.²⁵² Ancak bunların herbirini burada zikretmek mümkün olamayacağından konuyla alakalı uzunca bir hadisin en meşhur kısmını burada zikretmekle yetineceğiz. Buharî dışındaki kütüb-i sitte kitaplarının hepsinde mevcut olan bu hadis şöyledir: “Katade anlatıyor: ‘Bir gün Hz. Aişe’ye uğradım ve ‘Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resulullah (s.a.v)'ın ahlâkını anlat! dedim. Âişe (r.anha): ‘Sen, Kur'ân okuyorsun değil mi?’ dedi. ‘Evet’ okuyorum! dedim. ‘İşte Nebiyyullah (s.a.v)'ın ahlâkı Kur'ân idi.’ dedi.”²⁵³

f. Resulullah (s.a.v)'ın “Fakirlik Övüncüdür” Demesi

Der idi “el fakru fahri ve bihi eftahiru”

*Dayıma miskinler ile otururdu ol ulu*²⁵⁴

Tahric ve Değerlendirme

Sehavî,²⁵⁵ Aclunî,²⁵⁶ Aliyyu'l-Karî²⁵⁷ ve Derviş el-Hût²⁵⁸ eserlerinde bu sözün İbn Hacer tarafından batıl ve mevzu olarak nitelendirildiğini, rivayet ve senet olarak hadis kaynaklarında zikredilmediğini belirtmişlerdir. Mahir İz, *Tasavvuf* adlı eserinde²⁵⁹ bu söze değinir ve buradaki "fakr" kelimesinin yoksulluk anlamına alındığı için yanlışla düşüldüğünü ifade eder.²⁶⁰ Ancak hiçbir hadis kaynağında sabit olmayan bir sözün çeşitli tevillere gidilerek hadis olduğunun izah edilmeye çalışılması, hadis ilmi açısından tutarlı gözükmemektedir.

²⁵² Şemail ve Siyer kitapları için bkz. Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 215-222.

²⁵³ *Müslim*, Salatu'l-Misafir, 139; *Ebu Davud*, Salat, 314; *Tirmizî*, Birr ve Salat, 70; *Nesai*, Kıyamu'l-leyl, 2; *İbn Mace*, Ahkâm, 14.

²⁵⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 95.

²⁵⁵ Sehavî, *Mekasidu'l-hasene*, s. 480.

²⁵⁶ Aclunî, *Keşfu'l-hafa*, II, 87.

²⁵⁷ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrar*, s. 255.

²⁵⁸ Derviş el-Hût, *Esne'l-metalib*, s. 217.

²⁵⁹ Mahir İz, *Tasavvuf*, İstanbul 1969, s. 96-98.

²⁶⁰ Mahir İz, *a.g.e.*, s.96-98.

g. Sahabenin Resulullah (s.a.v)’ın Kanı, Tükürüğü ve Abdest Suyuna Teveccüh Göstermesi

Şöyle kim abdesti suyun saklayıp

Bevl ile kanın teberrük eyleyip

Kankası kim bulur idi i’tibar

Malini suya salardı oda kar²⁶¹

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican’ın beyitlerde işaret etmiş olduğu mesele, bir rivayetten çok sahabenin Peygamber Efendimiz (s.a.v)’e olan muhabbetlerinin sonucu zuhur eden bir takım davranışlar bütünüdür. Konuyla ilgili bütün rivayetleri burada zikretmek mümkün olmayacağından beyitlerde zikri geçen davranışların büyük bir kısmının bir arada zikredildiği bir rivayeti aktarmakla yetineceğiz. Söz konusu rivayet aynı zamanda Mekkeli müşriklerden Urve b. Mes’ud’un sahabenin Resulullah (s.a.v)’e göstermiş oldukları muhabbet ve sevgiye olan hayranlığının da bir belgesi niteliğindedir. Urve, Hudeybiye anlaşması öncesinde Hz. Peygamber (s.a.v)’le görüşmesinden sonra Mekkeli müşriklere dönüp şöyle demiştir: “Ey kavmim, Vallahi ben vaktiyle birçok hükümdarın huzuruna elçi olarak çıktım. Rum meliki Kayser’in, Fars meliki Kısra’nın, Habeş meliki Necâşi’nin divanlarında bulundum. Vallahi bunlardan hiçbir melikin adamlarının, Muhammed’in arkadaşlarının ona ta’zîm ettikleri kadar hükümdarlarını ta’zîm ettiklerini asla görmedim. Vallahi, Resulullah tükürdüğü zaman tükürüğü sahabilerden birinin avucuna düşüyor; onu yüzlerine ve vücutlarına sürüyorlar. O bir şey emredince, sahabileri derhal emrini yerine getirmeye koşuyorlar. O abdest aldığı zaman abdest suyunu birbirleriyle yarışarak paylaşıyorlar. Onun yanında konuştukları zaman seslerini yükseltmiyor, alçak sesle konuşuyorlar. Hürmet ve ta’zîmlerinden dolayı onun yüzüne bile bakamıyorlar.”²⁶²

²⁶¹ Bican, *Muhammediye*, s. 97.

²⁶² *Buharî*, Şurut, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 324; 329-330.

Konuyla ilgili geniş bir tahrir ve değerlendirme Nuri Topaloğlu'nun "Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası İle Teberrük Meselesi" isimli makalesinde mevcuttur.²⁶³

h. Resulullah (s.a.v)'ın Diğer Peygamberlerden Üstünlüğü

Enbiyadan çün mükemmel eyledi

Altı nesneyle mufaddal eyledi

Evveli budur ki cami' eyledi

*Her kelamını cevami' eyledi...*²⁶⁴

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitlerde ifade edilen rivayeti Müslim,²⁶⁵ Tirmizî,²⁶⁶ İbn Hibban²⁶⁷ ve Beyhâkî,²⁶⁸ Ebu Hureyre'den tahrir etmişlerdir. Mezkûr hadisin Müslim'deki metni şöyledir: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: 'Altı konuda diğer Peygamberlerden üstün ve değerli kıldım: 'Cevamiul Kelim (az sözcükte çok mana ifade etme kabiliyeti) bana verildi. Düşmanların kalplerine Allah tarafından korku salınması sebebiyle daima savaşlarda galip geldim. Ganimet malları ümmetler içerisinde sadece bana helal kıldı. Yeryüzünün tamamı benim için mescid ve tertemiz kıldı. Tek bir topluma değil tüm insanlığa gönderildim. Peygamberlik benimle son buldu.'"²⁶⁹ Tirmizî hadisi rivayet ettikten sonra "bu hadis hasen sahihtir" hükmünü verir.²⁷⁰

i. Mîrâc-ı Resulillah (s.a.v)

Haberde varid olmuştur dürüst nakl içre ahabdan

*Ki miraca Resulu'llah çıkıp verdi zafer Allah...*²⁷¹

²⁶³ Nuri Topaloğlu, "Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası İle Teberrük Meselesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, I/1, (2003), s. 71-95.

²⁶⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 98.

²⁶⁵ *Müslim*, Mesâcid, 5.

²⁶⁶ *Tirmizî*, Siyer, 5.

²⁶⁷ İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, XIV, 311.

²⁶⁸ Beyhâkî, *Sünen*, II, 607.

²⁶⁹ *Müslim*, Mesâcid, 5.

²⁷⁰ *Tirmizî*, Siyer, 5.

²⁷¹ Bican, *Muhammediye*, s. 99.

Tahric ve Değerlendirme

Mirac hakkında Buharî,²⁷² Müslim²⁷³ ve Nesaî,²⁷⁴ Enes b. Malik'ten uzunca bir hadis nakletmişlerdir. Tirmizî'nin konuyla ilgili naklettiği rivayet diğerlerinden daha kısadır.²⁷⁵ Tirmizî hadisi tahric ettikten sonra “bu hadis, hasen sahihtir” diye hüküm vermiştir.²⁷⁶ Hadisin Buharî'deki metni şöyledir : “Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu; ‘Bir keresinde ben Beyt'in (Kâbe'nin) yanında uyurla uyanık arası bir hâlde bulunuyordum, bana içine hikmet ve iman doldurulmuş altından bir tas getirildi. Göğüsten karnın alt tarafına kadar yarıldı. Sonra karın zezem suyu ile yıkandı. Sonra hikmet ve iman ile dolduruldu. Ve bana katırdan küçük, eşekten büyük beyaz bir hayvan getirildi ki, o Burak'tır. Akabinde ben Cibril'in beraberinde gittim. Nihayet alt semâya vardık. ‘Kim o?’ denildi. ‘Cibril'dir’ dedi. ‘Yanıdaki kimdir?’ denildi. Cibril; ‘Muhammed'dir’ diye cevap verdi. ‘Ona buraya gelsin diye (davet) gönderildi mi?’ diye soruldu. Cibril; ‘Evet’ dedi. ‘Merhaba gelen zât'a, bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir!’ denildi. Müteakiben Âdem'in yanına geldim ve ona selâm verdim. O da; ‘Merhaba sana, oğul ve Peygamber!’ dedi. Akabinde ikinci semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. ‘Cibril'dir’ dedi. ‘Yanıdaki kimdir?’ denildi. Cibril; ‘Muhammed (s.a.v)'dir’ dedi. ‘Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi?’ denildi. Cibril; ‘Evet gönderildi’ dedi. ‘Merhaba O'na hoş geldi, safa geldi ve bu gelenin gelişi ne güzeldir!’ denildi. Akabinde ben İsa (a.s) ve Yahya (a.s)'nın yanına vardım. Onlar; ‘Merhaba sana, kardeş ve Peygamber!’ dediler. Sonra üçüncü semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. ‘Cibril'dir’ dedi. ‘Beraberindeki kimdir?’ denildi. Cibril; ‘O Muhammed'dir’ dedi. ‘Ona (vahiy ve mi'râc daveti) gönderilmiş midir?’ denildi. Cibril; ‘Evet (gönderilmiştir)’ dedi. ‘Merhaba O'na ve bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir!’ denildi. Akabinde ben Yusuf'un yanına vardım ve ona selâm verdim. O da; ‘Merhaba sana bir kardeşten ve peygamberden!’ dedi. Sonra dördüncü semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. ‘Cibril'dir’ denildi. ‘Beraberindeki kimdir?’ denildi. Cibril; ‘Muhammed'dir’ dedi. ‘Ona (mi'râc daveti) gönderilmiş

²⁷² Buharî, Bed'u'l-halk, 6.

²⁷³ Müslim, İman, 264.

²⁷⁴ Nesaî, Salat, 1.

²⁷⁵ Tirmizî, Tefsir, 83.

²⁷⁶ Tirmizî, ay.

midir?’ denildi. Cibril; ‘Evet, gönderilmiştir’ dedi. ‘Merhaba gelen zât’a ve bu gelenin gelişi ne güzeldir!’ denildi. Ben İdris (a.s)’in yanına vardım ve ona selâm verdim. O da; ‘Bir kardeş ve bir peygamberden merhaba!’ dedi. Sonra beşinci semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. ‘Cibril’dir’ dedi. ‘Beraberindeki kimdir?’ denildi. ‘Muhammed’dir’ denildi. ‘Ona davet gönderilmiş midir?’ denildi. Cibril; ‘Evet (gönderilmiştir)’ dedi. ‘Merhaba O’na ve bu gelen Zât ne güzel yolcu!’ denildi. Akabinde biz Harun’un yanına geldik. Ben ona selâm verdim. ‘O da; ‘Merhaba sana bir kardeş ve bir peygamberden, dedi. Sonra altıncı semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. Cibril’dir’ dedi. ‘Beraberindeki kimdir?’ denildi. ‘Muhammed’dir’ denildi. ‘O’na (davet) gönderilmiş midir? Bu gelen kişiye merhaba ve O’nun bu gelişi ne güzeldir!’ denildi. Akabinde ben Musa’nın yanına vardım ve ona selâm verdim. O da; ‘Bir kardeşten ve bir peygamberden sana merhaba!’ dedi. Ben Musa’yı bırakıp geçince Musa ağladı. Musa’ya: ‘Seni ağlatan nedir?’ denildi. Musa; ‘Yâ Rabb! Benden sonra peygamber gönderilen bu genç ki, O’nun ümmetinden cennete girecekler benim ümmetinden gireceklerden daha faziletlidir (de ona ağlıyorum)!’ dedi. Sonra yedinci semâya vardık. ‘Kimdir o?’ denildi. ‘Cibril’dir’ dedi. ‘Yanındaki kimdir?’ denildi. ‘Muhammed’dir’ denildi. ‘O’na davet gönderilmiş midir? Bu gelen zâta merhaba, bu gelen kişi ne güzel yolcu!’ denildi. Akabinde ben İbrahim (a.s)’in yanına vardım ve ona selâm verdim. O da; ‘Bir oğul ve peygamber, merhaba sana!’ dedi. Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr gösterildi. Ben Cibril’e bunu sordum. Cibril; ‘Bu el-Beytu'l-Ma'mûr’dur, her gün onun içinde yetmiş bin melek namaz kılar, bundan çıktıkları zaman artık bu onların son girişidir, bir daha oraya dönmezler’ dedi. Bana Sidretu'l-Muntehâ da gösterildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri sanki Yemen ‘in Hecer şehri testileri gibi; yaprakları ise fillerin kulakları gibidir. Sidre ‘nin dibinde dört nehir vardır: İki bâtın nehir, iki zahir nehir. Ben Cibril’e bunları sordum. Cibril; ‘Bâtın olan iki nehir cennettedir. Zahir olan iki nehir ise Nîl ile Furât nehirleridir’ dedi. Sonra benim üzerime (her gün) elli namaz farz kılındı. Ben bunları kabul ettim ve Musa’ya geldim. Musa; ‘Ne yaptın?’ dedi. ‘Üzerime elli namaz farz olundu’ dedim. Musa; ‘Ben insanları senden daha iyi biliyorum; ben İsrail oğullarını sıkı bir denemeye tâbi’ tuttum. Senin ümmetin her gün elli namaza takat getirmez. Onun için Rabbi’ne dön de hafifletmesini iste’ dedi. Ben

de döndüm ve hafifletmeyi istedim. Rabbim namazları kırk yaptı. Sonra evvelki gibi Musa'ya; akabinde Rabbime gidip yine hafifletme istedim. Sonra Rabbim namazları otuz yaptı. Sonra yine bundan önceki gibi Musa'ya; akabinde Rabbime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabbim namazları yirmi yaptı. Sonra yine Musa'ya ve akabinde Rabbime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabbim namazları on yaptı. Sonra Musa'ya geldim. O da yine hafifletme istememi söyledi. Bu sefer Rabbim namazları beş yaptı. Akabinde Musa'ya geldim. Musa; 'Ne yaptın?' dedi. 'Rabbim namazları beş yaptı' dedim. Musa önceki gibi yine hafifletme istememi söyledi. Ben Musa'ya; 'Hayırla selâmette kal (ben bu beşi kabul ediyorum), dedim. Akabinde Allah tarafından; 'Ben beş vakit namazla farizamı imza ve infaz ettim ve kullarımdan fazlasını hafiflettim; ben güzelliği on kat ile karşılıyorum!' diye nida olundu."²⁷⁷ Buharî ve Müslim'in ittifakı olması hasebiyle sahihtir.

j. Resulullah (s.a.v)'ın Allah (c.c.)'ı Gönül Gözü İle Görmesi

Ayıtılar kim Allah'ı ki başgöz ile görmedi

Gönül gözü ile gördü budur Kuran'da tenzila

Göz ile baktı kalbine fu'ad ile nazar kıldı

Pes andan gördü Allah'ı gönül gözü ile illa²⁷⁸

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde işaret ettiği rivayeti Müslim, İbn Abbas'tan nakletmiştir. Rivayetin metni şu şekildedir: "Resulullah (s.a.v) Rabbini kalbiyle gördü."²⁷⁹ Rivayetin Müslim'in *Sahih*'inde tahric edilmiş olması "sahihtir" değerlendirmesi yapmak için yeterlidir.

k. Resulullah (s.a.v)'ın Miraçtan Getirdiği Üç Hediye

Resul aydur çün erdim anda naghah

Bana üç nesne verdi anda Allah

²⁷⁷ Buharî, Bed'u'l-halk, 6.

²⁷⁸ Bican, Muhammediye, s. 103.

²⁷⁹ Müslim, İman, 284.

Biri bu iki ayettir ki dedik

*Hoş anlagil rivayettir ki dedik...*²⁸⁰

Tahric ve Değerlendirme:

Beyitlerde bahsedilen söz konusu rivayeti İbn Mesud'dan mevkuf olarak Müslim,²⁸¹ Tirmizî,²⁸² Nesaî,²⁸³ Ahmed b. Hanbel²⁸⁴ ve Ebu Ya'lâ,²⁸⁵ tahrir etmişlerdir. Hadisin Tirmizî'deki metni şöyledir: “İbn Mes'ûd (r.a)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: ‘Rasûlullah (s.a.v), Sidretül Müntehaya varınca şöyle buyurdu: ‘Yeryüzünden çıkan ve yukarıdan inen burada son buluyor.’ Allah orada ona önceden hiçbir peygambere vermediği üç şeyi ona verdi: ‘Bakara sûresinden son iki ayeti, beş vakit namaz, Allah’a hiçbirşeyi ortak koşmadıkları sürece ümmetin büyük günahlarının bağışlanması. Sonra İbn Mes'ûd, Necm sûresi 16. ayetini okudu ve Sidre altıncı göktedir” dedi.” Tirmizî “bu hadis sahih hasendir” hükmünü vermiştir.²⁸⁶ Ayrıca *Müsned* muhakkiki Şuayb Arnavut bu hadis için “Şeyhayn’in şartına göre isnadı sahihtir” kaydını düşmüştür.²⁸⁷

I. Miraç Esnasında Namazın Beş Vakıt Olarak Tayini

Dedi çoktur bu beş eyle talebden

Dedim ettim hayâ kadir Çalaptan

Pes oldum razı bu beş vakit namaza

*Ki ta ümmet dur Hakk'a niyaza*²⁸⁸

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın kendine has üslubuyla aktardığı vakıanın aslı mirac konusunda rivayet edilen hadislerin birçoğunda mevcuttur.²⁸⁹ Mirac rivayetini

²⁸⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 105

²⁸¹ *Müslim*, İman, 279.

²⁸² *Tirmizî*, Tefsir, 54.

²⁸³ *Nesaî*, Salat 1.

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 387.

²⁸⁵ *Ebu Ya'la*, *Müsned*, IX, 204.

²⁸⁶ *Tirmizî*, Tefsir, 54.

²⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 387.

²⁸⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 106.

²⁸⁹ *Buharî*, Bed'u'l-halk, 6; *Müslim*, İman, 264; *Nesaî*, Salat, 1; *Tirmizî*, Tefsir, 83.

aktarıırken bu meseleyi de zikrettiğimiz için rivayeti burada tekrar etmeye gerek duymuyoruz.

m. Berâ b. Âzib'den Gelen Bir Rivayet

Dedi Bera übnü Azib anladım

Bu sözü derdi Resulu dinledim

Derdi ben peygamberem kim la kezib

Dedi ene İbnü Abdi'l-Muttalib

Nasrını inzal kıl ya Rabbena

Fazlını irsal kıl ya Rabbena

Bindi andan atına oldu süvar

Kâfiri sîmağa oldu üstüvar²⁹⁰

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın beyitlerde işaret etmiş olduğu rivayeti Buharî²⁹¹ ve Müslim,²⁹² müellifin de zikrettiği üzere, Bera b. Azib'ten rivayetle tahric etmişlerdir. Hadisin Buharî'deki metni şöyledir: “Şu'be, Ebû İshâk'tan şöyle tahdîs etti: Bir kimse Berâ b. Âzib'e hitaben, ‘Sizler Huneyn günü Rasûlullah (s.a.v)'ın yanından kaçtınız mı?’ diye sordu. O da, ‘(Evet, biz kaçtık) lâkin Rasûlullah (s.a.v) kaçmadı. Hevâzin halkı iyi ok atan bir kabile idiler. Biz onlarla karşılaşınca, onların üzerine atıldık. Onlar hemen bozuldular. Bunun üzerine Müslümanlar ganimetler üzerine yöneldiler. Hevâzin kabilesi ise (bundan faydalanarak) bizi oklarla karşıladılar. (Biz kaçtık) fakat Rasûlullah (s.a.v) kaçmadı, Yemîn olsun, onu pekiyi gördüm ki, o beyaz katırının üzerinde (korkusuz duruyordu). Ebû Sufyân da katırın gemini tutuyordu. Bu sırada Resulullah (s.a.v) ‘Ene'n-nebiyyu lâ kezib, ene İbnu Abdilmuttalib (Ben nebi'yim yalan yok, ben Abdilmuttalib oğluyum)’ diyordu.”²⁹³

²⁹⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 160.

²⁹¹ *Buharî*, Cihad ve Siyer, 52.

²⁹² *Müslim*, Cihad ve Siyer, 78, 79, 80.

²⁹³ *Buharî*, ay.

n. Resulullah (s.a.v)'a Tevrat ve incil'de Olmayan Bir Sûre Verilmesi

Resulullah buyurdu içüben and

Bana bir sure verdi kim Hüdavend

Ki Tevrat içre İncil içre Kur'an

*Onun mislini indirmede Rahman*²⁹⁴

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin kaydetmiş olduğu beyitlerin işaret ettiği hadisi şerifi Tirmizî, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.²⁹⁵ Ancak beyitlerin işaret ettiği lafızlar hadisin sadece bir kısmıdır. Biz de, hadisin bir hayli uzun olması nedeniyle sadece ilgili kısmı burada zikretmekle yetineceğiz. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zü'l-Celâl'e yemin ederim ki, Allah, onun bir mislini ne Tevrat'ta, ne İncil'de ne Zebur'da, ne de Furkân'da indirmiştir. O (namazlarda) tekrarlar okunan yedi âyet ve bana ihsân edilen yüce Kur'ân'dır.”²⁹⁶ Tirmizî bu hadise “hasen sahih” hükmünü vermiş ve bu babda Enes b. Malik'ten de hadis rivayet edildiğini eklemiştir.²⁹⁷

o. Kur'an-ı Kerîm'in Kalbi; Yâsin Sûresi

Resulullah buyurmuştur ki vardır kalbi her şeyin

*Bu Kur'an kalbi Yasin'dir bu sözü eyle istisfa*²⁹⁸

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın beyitte işaret ettiği hadisi Tirmizî²⁹⁹ ve Darimî,³⁰⁰ Enes b. Malik'ten tahric etmiştir. Hadisin aslı şöyledir: "Her şeyin bir kalbi vardır ve Kur'an'ın kalbi de Yasin'dir. Her kim Yasin sûresini okursa Allah ona, bu sûreyi okuması sebebiyle, Kur'an'ı on kere okumuş kadar sevap yazar."

²⁹⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 167.

²⁹⁵ Tirmizî, *Fezâilu'l-Kur'an*, 1.

²⁹⁶ Tirmizî, *Fezâilu'l-Kur'an*, 1.

²⁹⁷ Tirmizî, *Fezâilu'l-Kur'an*, 1.

²⁹⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 171.

²⁹⁹ Tirmizî, *Fezâilu'l-Kur'an*, 7.

³⁰⁰ Darimî, *Fezâilu'l-Kur'an*, 21.

Tirmizî rivayet hakkında “Bu hadis garib olup bu hadisi sadece Humejd b. Abdurrahman’ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Basra’da, Katâde’nin hadisleri ancak bu rivâyet zinciriyle bilinir. Harun Ebû Muhammed bilinmeyen bir ihtiyardır. Ebû Musa, Muhammed b. Müsenna, Ahmed b. ed Darimî vasıtasıyla Kuteybe’den, Humejd b. Abdurrahman’dan bu hadisi bize böylece aktarmıştır. Bu konuda Ebû Bekir es Sıddîk’tan da hadis rivâyet edilmiş olup senedi pek sağlam olmayıp zayıftır” demiştir.³⁰¹ Suyuti ise hadisin "sahih" olduğu kanaatine varmıştır. Elbanî de rivayete ilgili yaptığı değerlendirmede hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.³⁰²

p. “Helaller ve Haramlar Bellidir” Hadisi

Bu durur ikincisi kim aşikâradır helal

*Hem haramlar bellidir kim işlemek mahtur olur...*³⁰³

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan meşhur bir hadis-i şerifi, Buharî,³⁰⁴ Müslim,³⁰⁵ Ebu Davud,³⁰⁶ Tirmizî,³⁰⁷ Nesâî³⁰⁸ ve İbn Mace,³⁰⁹ Numan b. Beşir’den tahric etmiştir. Hadisin Buharî’deki metni şöyledir: “Halâl belli, haram da bellidir. İki arasında (helâl mi, haram mı belli olmayan bir takım) şüpheli şeyler vardır ki, çok kimseler bunları bilmezler. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa, ırzını da, dînini de tertemiz tutmuş olur. Her kim şüpheli şeylere dalarsa, (içine girmek yasak olan) koruluk etrafında davarlarını otlatan bir çoban gibi, çok sürmez içeriye dalabilir. Haberiniz olsun, her devlet başkanının kendine mahsûs bir koruluğu olur. Gözünüzü açın; Allah’ın yeryüzündeki koruluğu da haram ettiği şeylerdir.

³⁰¹ Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'an, 7; Darimî, Fezâilu'l-Kur'an, 21.

³⁰² Elbanî, Silsiletu'l-ahadisi'z-zaiife, I, 312.

³⁰³ Bican, Muhammediye, s. 173.

³⁰⁴ Buharî, İman, 37; Buyu', 2.

³⁰⁵ Müslim, Talak, 107.

³⁰⁶ Ebu Davud, Buyu', 3.

³⁰⁷ Tirmizî, Buyu', 1.

³⁰⁸ Nesâî, Buyu', 2.

³⁰⁹ İbn Mace, Fiten, 14.

Haberiniz olsun ki, bedenin içinde bir lokmacık et parçası vardır ki iyi olursa bütün beden iyi olur; bozuk olursa bütün beden bozulur. İşte o (et parçası) kalbdır.”³¹⁰

r. “Terk-i Malayânî” Hadisi

Terk-i malaya 'ni kılmak hüsn-i islamdan dedi

*Ömrü zayı' eyleyenler sonucu mesbur olur*³¹¹

Tahric ve Değerlendirme

Mezkûr beyte konu olan hadis-i şerifi Tirmizî³¹²ve İbn Mace,³¹³ Ebu Hureyre'den; Tirmizî,³¹⁴ Ahmed b. Hanbel³¹⁵ ve Ma'mer b. Raşid,³¹⁶ Hz. Hüseyin'den tahric etmişlerdir. Hadisin Tirmizî'deki metni mealen şöyledir: “Bir kimsenin lüzumsuz ve boş şeyleri terk etmesi Müslümanlığının güzel oluşundandır.”³¹⁷ Müsned muhakkiki Şuayb Arnavut bu hadis için “şahidleriyle birlikte hasen hükmündedir. Bu isnad ise Abdullah b. Ömer -ki o el-Ömerî'dir- dolayısıyla zayıftır” demiştir.³¹⁸

s. Kamil İman Hadisi

Dedi kâmil mümin olmaz şol kişi kim kendüye

*Ne sanırsa kardeşine sanmasa mevzur olur*³¹⁹

Tahric ve Değerlendirme

Hakiki imanı elde etmenin anahtarı olarak kabul edebileceğimiz bu hadis-i şerifi Buharî³²⁰ ve Müslim,³²¹ Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir. Hadisin

³¹⁰ Buharî, İman, 37.

³¹¹ Bican, Muhammediye, s. 173.

³¹² Tirmizî, Zühd, 11.

³¹³ İbn Mace, Fiten, 12.

³¹⁴ Tirmizî, Zühd, 11.

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 201.

³¹⁶ Ma'mer b. Raşid, *el-Cami'(Musannefi Abdurrezzak'a mülhak olarak neşredilmiştir. X ve XI. ciltler)*, thk. Habîbu'r-Rahman el-Azamî, Beyrut 1403, XI, 307.

³¹⁷ Tirmizî, Zühd, 11.

³¹⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 201.

³¹⁹ Bican, Muhammediye, s. 173.

³²⁰ Buharî, İman, 6.

³²¹ Müslim, İman, 71, 72.

Buhari'deki metni şöyledir: “Enes b. Malik’in nakline göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Hiçbiriniz, kendiniz için arzu ettiğinizi kardeşiniz için arzu etmedikçe, (kemâliyle) iman etmiş olmaz’”³²² Müslim’deki rivayetlerde “ (din) kardeşi” kaydının yanında “ya da komşusu” diye bir kayıt daha bulunmaktadır.³²³

ş. “Ey Ebu Zer Gemini Hazırla...” Hadisi

*Kale Resulullah (sav) “ya Eba Zer ceddidi’s-sefinete feinne’l-bahre amikun vehuzi’z-zade kâmilan feinne’s-sefere bai’dun ve ahlısı’l-amele feinne’n-nakıde basarun ve haffifi’l-himle feinne’l-akabete sa’abün şedidün”*³²⁴

Tahric ve Değerlendirme

Rivayeti Deylemî, hadisin metninden de anlaşılacağı üzere Ebu Zer’den tahric etmiştir.³²⁵ Ebu Osman eş-Şarii’ eş-Şafii’, *Mürşidu’z-zevâr ila kubûri’l-ebrâr* adlı eserinde bu rivayetin Camiu’l-ekber’in müellifi şeyh Zekiyuddin Abdulmun’im b. Abdulmelik’in türbesinin kubbelerin doğu kısmında yazılıdır³²⁶ demiştir. Söz konusu rivayetin manası şudur: “Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Ey Ebu Zer gemini hazırla zîra deniz derindir. Azığımı tam olarak al çünkü yol uzundur ve amelini ihlaslı kıl zîra eleştiren görmektedir. Yükünü hafiflet çünkü sonuç zor ve şiddetlidir.’”

t. “Dünyada ve Ahirette Kalacağın Süreler Nisbetinde Çalış” Sözü

*Kale’n-Nebıyy (s.a.v) “İ’mel li-dünyake bi-kadri makaamike fiha va’mel li-ahiretike bi-kadri bekaike fiha va’mel lillahi bi-kadri hacetike ileyhi va’mel li’n-nari bi-kadri sabrike aleyha”*³²⁷

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda böyle bir rivayete rastlamadık. Ancak doğruluğu her akli selim tarafından kabul edilebilecek olan bu sözün anlamını aktarmayı uygun görüyoruz. Şöyle ki: “Dünyalık makamın nisbetinde dünyanın

³²² Buharî, İman, 6.

³²³ Müslim, İman, 71, 72.

³²⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 177.

³²⁵ Ebu Şuca’ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-me’suri’l-hitab*, thk. Said b. Besyûnî Za’lul, Beyrut 1986, V, 339.

³²⁶ İbni Osman eş-Şarii’ eş-Şafii’, *Mürşidu’z-zevâr ila kubûri’l-ebrâr*, Kahire 1415, I, 480.

³²⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 177.

için, ahirette kalacağın zaman nisbetinde ahiretin için, Allah'a ihtiyacın nisbetinde Allah için, ateşe dayanıklılığın nisbetinde cehennem için çalış.”

u. “Dünyada Bir Garib Gibi Ol...” Hadisi

Kale Resulullah (s.a.v) “Kün fi’-d-dünya keenneke garibun ve’abiru sebilin ve’udde nefseke min ehli’l-kuburi”³²⁸

Tahric ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizi,³²⁹ Ahmed b. Hanbel,³³⁰ İbn Hibban,³³¹ Beyhaki³³² ve Taberanî³³³, İbn Ömer’den rivayet etmiştir. Tirmizî rivayet hakkında “Bu hadis A’meş tarafından Mücâhid’den ve İbn Ömer’den benzeri şekilde rivâyet edilmiştir. Ahmed b. Abde ed Dabbî el Basrî, Hammad b. Zeyd vasıtasıyla Leys’den, Mücâhid’den, İbn Ömer’den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir” demiştir.³³⁴ Şuayb el-Arnâvut bu hadisi tahkik ederken şöyle der: “Hadis ‘ve’udde nefseke min ehli’l-kuburi’ kısmı olmaksızın ‘sahih li gayrihi’dir. Söz konusu cümleyle birlikte Leys’ten ötürü ‘hasen li gayrihi’ olmaktadır.³³⁵ Hadisin metni şöyledir: İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v.), omzumdan tutarak şöyle buyurdu: ‘Dünyada bir garib gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabul et.’”³³⁶

v. Ukkâşe Hadisi

Turugeldi Ukkâşe adlı bir pir

Feda olsun sana anam atam der

Eğer and vermeseydin durmaz idim

Sözümü tapına ırgürmez idim

Velikin ya Resulallah onu bil

³²⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 178.

³²⁹ Tirmizi, *Zühd*, 25.

³³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 24, 41.

³³¹ İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, II, 471.

³³² Beyhaki, *Sünen*, III, 369.

³³³ Taberanî, *Mu’cem’us-sağir*, I, 59; *Kebir*, XII, 417.

³³⁴ Tirmizi, *Zühd*, 25.

³³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 24, 41.

³³⁶ Tirmizi, *Zühd*, 25.

Ki bir kez urmuş idin sen beni bil

Şu vaktin kim ederdin sen gazayı

*Tebük'te düşmana edip cezayı...*³³⁷

Muhammed Bican yukarıdaki beyitlerde Resulullah (s.a.v) ile Ukaşe adlı yaşlı bir sahabinin arasında geçtiği varsayılan halk arasında meşhur olmuş bir meseleyi duygusal ifadelerle işlemiştir.

Tahric ve Değerlendirme

Hadisin tamamı İbnu'l-Cevzi'nin "Mevzuat"ında mevcuttur. İbnu'l-Cevzi, senedindeki Abdülmün'im b. İdris'ten dolayı hadisin uydurma olduğunu söyler. Zehebi, "Mizan"da Abdülmün'im'in güvenilmeyecek bir kıssacı olduğunu ifade eder. İbn Hibban, babası ve başkalarından hadis uydurduğuna işaret eder.³³⁸

y. Resulullah (s.a.v)'a Yüz Defa Salavat Getirmenin Fazileti

Dedi Cabir ki Resul öyle buyurdu işitin

Kim ki yüz kez salâvat etse bana fi'l-lezzat

Pes onun yüz dileğin ede reva Allah da

*Çün ona yaraşır ede ki reva her hacat*³³⁹

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'nın beyitlerde ifade ettiği sözü araştırdığımız kaynaklarda bulamadık. Ancak Beyhakî *Hayatu'l-Enbiya*'sında Enes b. Malik'ten yakın manada bir rivayet nakletmiştir.³⁴⁰ Rivayet mealen şöyledir: 'Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Sizin bana kıyamette en yakın olanınız, bana en çok salat getireniniz olacaktır. Kim bana Cuma günü ve gecesi yüz kez salat ederse Allah onun yetmiş ahiret, otuz dünya haceti olmak üzere yüz ihtiyacını giderir..."³⁴¹

³³⁷ Bican, *Muhammediyye*, s. 188-89.

³³⁸ Leknevi, *Asar*, s.38-40.

³³⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 210.

³⁴⁰ Beyhakî, *Hayatu'l-Enbiya ba'de Vefatihim*, s. 93.

³⁴¹ Beyhakî, *Hayatu'l-Enbiya Ba'de Vefatihim*, thk. Ahmed b. Atiyye el-Ğamidî, Medine-i Münevvere 1993, s. 93.

19. Salavatların Resulullah (s.a.v)'a Götürülmesi

İşit kim buyurdu aleyhisselam

Bu söze münasib latif bir kelam

Ki her kim salâvatı verir bana

*Melek kodu Allah irkürür bana...*³⁴²

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin işaret etmiş olduğu hadis-i şerifi Ebu Davud³⁴³ ve Ahmed b. Hanbel,³⁴⁴ Ebu Hureyre'den nakletmiştir. Şuayb Arnavut *Müsned*'in tahkikinde bu hadis için "isnadı hasendir" diye kayıt düşmüştür.³⁴⁵

20. Resulullah (s.a.v)'a Her Gece On Salat Getirene Resulullah (s.a.v)'ın Şefaati

Dahi İbn Abbas rivayet eder kim resul

Buyurdu bu sözü işitmeğe bağla rikab

Ki her kim bana her sabah her gece on salât

*Ederse şefaati kılma ona yevme'l-hesab*³⁴⁶

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde işaret etmiş olduğu rivayete ulaşamadık, ancak konuyla bağlantılı olması açısından Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-evsat*'ında Enes b. Malik'ten aktardığı rivayeti zikretmemiz yerinde olur.³⁴⁷ Rivayet mealen şöyledir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kim bana bir defa salat ederse, Allah ona on defa salat eder. Kim bana on defa salat ederse, Allah ona yüz defa salat eder. Kim yüz defa salat ederse Allah onun iki gözü arasına nifak ve ateşten beraat vesikası yazar ve o kişiyi kıyamet günü şehitlerle birlikte iskân ettirir."³⁴⁸ Heysemî hadisin

³⁴² Bican, *Muhammediye*, s. 211.

³⁴³ *Ebu Davud*, Menasik, 97.

³⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 527.

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *age.*, II, 527.

³⁴⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 212.

³⁴⁷ Taberânî, *Mucemu'l-Evsat*, VII, 187.

³⁴⁸ Taberânî, *Mucemu'l-Evsat*, VII, 187.

isnadı hakkında “ ravilerden İbrahim b. Salim el-Hucemî’yi tanımıyorum onun dışındakiler ise sika ravilerdir” demiştir.³⁴⁹

z. Resulullah (s.a.v)’a Günde Bin Salat Getirenin Duasının Kabûlü

Dahi hem buyurdu aleyhisselam fi’l-hitab

İşitsin bu sözü gönülden kamu şeyh ü şab

Ki her kim bana günde bin salâvat ede

*Onun Hak katında duası ola müstecab*³⁵⁰

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin ifade ettiği anlama gelen herhangi bir rivayete rastlamadık.

4. Hz. Peygamber (s.a.v)’in Mucizeleri

a. Ayın Yarılması

Ay iki pare oldu parmağından

*Onunçün şems-i kevineyn oldu ebha*³⁵¹

Tahric ve Değerlendirme

Beyitte işaret edilen ve "Ayın yarılması" mucizesi olarak bilinen bu vakıa Abdullah b. Mes’ud³⁵², İbn Ömer³⁵³, İbn Abbas³⁵⁴, Enes b. Malik³⁵⁵, Cübeyr b.

³⁴⁹ Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, X, 163.

³⁵⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 212.

³⁵¹ Yazıcıoğlu Muhammed Bican, *Kitabu Muhammediye fi kemalati Ahmediye*, El Hac Halil Taş Baskı, 1860, s. 3.

³⁵² *Buharî*, Menâkib, 27; Tefsir, 54; Müslim, Sıfatu’l-münafikîn, 43, 44, 45; Tirmizî, Tefsir, 55 (hadîsin hasen-sahîh olduğunu belirtir); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 377; İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban bi Tertibi Balaban*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Beyrut 1993, XIV, 420-421 (Şuayb el-Arnâvut tahkikinde ‘Buharî’nin şartına göre sahihtir’ demiştir.); et-Taberî, *Camiu’l-Beyan an-Tevili Ay’il-Kuran*, thk; Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire 2001, XXII, 107; et-Taberanî, *el-Mucemu’l-Kebir*, thk. Hamdi b. Abdulmecid es- Selefi, Kahire 1994, X, 74; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve ve ma’rifeti ahvali sahibi’ş-şeria*, Beyrut 1985, II, 265.

³⁵³ *Müslim*, Sıfatu’l-münafikîn, 46; *Tirmizî*, Tefsir, 54 (hadîsin hasen-sahîh olduğunu belirtir); İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 422; Taberî, *Camiu’l-beyân*, XXII,105; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, II, 267.

³⁵⁴ *Buharî*, Tefsir, 54; *Müslim*, Sıfatu’l-münafikîn, 48; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, II, 267.

Mut'im³⁵⁶ ve Huzeyfe b. el-Yeman³⁵⁷ tarafından nakledilmiştir. Buharî'nin tahrir etmiş olduğu rivayet şu şekildedir. "Mekke ahâlîsi Rasûlullah'tan kendilerine bir âyet (bir mu'cize) göstermesini istediler. O da onlara Ay'ı iki bölük gösterdi, hattâ Mekkeliler Hira Dağı'nı o iki bölük arasında gördüler."³⁵⁸ Hadîs Buharî ve Müslim'in ittifağıyla nakledilmiş olup sahihtir. Günümüzde "ayın yarılması" olayını reddedenler varsa da³⁵⁹ izahlar tatmin edici olmaktan uzaktır.³⁶⁰

b. Redd-i Şems Olayı

Dedi kıldın mı namazı ya Ali

Dedi kılmadım edeb kıldım veli

Gördü gün batmış cihan olmuş habeş

Doğ dedi doğdu gerü derhal güneş³⁶¹

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde ifade etmiş olduğu rivayeti, Ebu Bişr b. Muhammed b. el-Dolabî er-Razî,³⁶² Suyutî,³⁶³ Aclunî,³⁶⁴ Hatib el-Bağdadî,³⁶⁵ Aliyyu'l-Karî³⁶⁶ eserlerinde, Hüseyin b. Ali kanalıyla zikretmişlerdir. Aliyyu'l-Karî, söz konusu rivayetin ardından "Âlimler: 'Bu hadis uydurmadır. Güneş hiç kimse için tekrar

³⁵⁵ *Buharî*, Menakibu'l-ensar, 36; *Müslim*, Sıfatu'l-münafikîn, 47; *Tirmizî*, Tefsir, 55 (hadîsin hasen-sahîh olduğunu belirtir); Taberî, *Camîu'l-beyân*, XXII, 103-105; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, II, 262.

³⁵⁶ *Tirmizî*, Tefsir, 55 (Bazıları bu hadisi Husayn'dan, Cübeyr b. Muhammed b. Cüber b. Mut'im'dan babasından ve dedesinden bu hadisin bir benzerini rivâyet etmişlerdir.); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 81; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, II, 268.

³⁵⁷ Celaleddin es-Suyutî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, thk. Abdulmuhsin Abdullah et-Türkî, Kahire 2003, XIV, 70.

³⁵⁸ *Buharî*, Menakibu'l-ensar, 36.

³⁵⁹ Süleyman Ateş, *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1988, IX, 151-152.

³⁶⁰ Detaylı tahlil için bkz. Yavuz Köktaş, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları*, İstanbul 2010, 494-496.

³⁶¹ Bican, *Muhammediye*, s. 134-35.

³⁶² Said b. Muslim el-Ensarî ed-Dolabî er-Razî, *ez-Zurriyetu't-Tahiretu'n-Nebeviyye*, thk. Sa'd el-Mubarek el-Hasan, Kuveyt, 1407, s. 91.

³⁶³ Celaleddin es-Suyutî, *el-Lealiu'l-Masnua' fi Ehadis'il-Merfua'*, thk. Ebu Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Uveyde, Beyrut 1996, I, 309.

³⁶⁴ el-Aclunî, *Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-İlbas Amme'stehere Mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas*, Kahire 1351, II, 418.

³⁶⁵ Hatib el-Bağdadî, *Telhis el-Müteşabih fi'r-Resm*, thk. Sukeynetu's-Şehabî, Dimeşk 1985, s. 225.

³⁶⁶ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrari'l-mevzua fi'l-ahbari'l-merfua'*, thk. Muhammed Sıbağ, Beyrut 1971, s. 415.

iade edilmemiştir. Sadece Yûşa' b. Nûn için güneşin batması bir süre ertelenmiştir, 'dediler' kaydını düşmüştür.³⁶⁷ Söz konusu rivayetin metni şöyledir: "Allah Rasûlü (s.a.v)'nün başı Hz. Ali'nin kucağında idi. O sırada Allah Rasûlüne vahiy geliyordu. (Güneş batmak üzere idi.) Vahiy sona erip Peygamberimiz (s.a.v) kendine gelince Hz. Ali'ye; 'ikinci namazını kıldın mı?' diye sordu. Hz. Ali (r.a) 'Hayır,' dedi. Peygamberimiz (s.a.v): 'Allahım! Sen gayet iyi biliyorsun ki, O senin tâatinde ve Rasûlünün tâatinde idi. Onun için güneşi iade et,' buyurdu. Allah da onun için güneşi iade etti. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) ikinci namazını kıldı. Sonra da güneş battı." Ayrıca Aliyyu'l-Karî rivayet için "ancak bu hadis, Şifa'da, Tahavî rivayetiyle (sahihtir, denilerek) nakledilmiştir. Biz bunun yorumunu Şifa şerhinde geniş bir şekilde açıkladık" demiştir.³⁶⁸

c. Bir Arabînin, Kızının Diriltilmesini İstemesi

Geldi bir arabî dedi ya resul

Var idi kızcağzım öldü ol

Ger kızım dirgüresin onu bulam

*Pes elinde ben dahi mümin olam*³⁶⁹

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerde işaret edilen manaya yakın herhangi bir rivayeti bulamadık.

d. Hendek Gazvesindeki Bir Mucize

Hendeği kazmağa oldular tutaş

Çıktı nagah bir katı ak ulu taş

Gördü ol taştan nebi bu haleti

*Aldı Selman'ın elinden aleti...*³⁷⁰

³⁶⁷ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrar*, s. 415.

³⁶⁸ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrar*, s. 415; İzah için bkz. Aliyyu'l-Karî, *Şerhu 'ş-Şifa*, Beyrut 1421, I, 593.

³⁶⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 135.

³⁷⁰ Bican, *age.*, s. 135.

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde işaret ettiği rivayeti Nesaî Sünen’inde "sahabeden birinden" diyerek tahric etmiştir.³⁷¹ Rivayetin aslı şu şekildedir: “(Hendek savaşında) Peygamber (s.a.v) Hendek kazılmasını emrettiği zaman, kazı sırasında büyük bir kaya çıkıverdi, kıramadılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) hırkasını çıkardı, balyozu alıp: 'Ve temmet kelimâtü Rabbike sıdkan ve adlen lâ mübeddile li-keli-mâtihi ve huves-Semiu'l-Alîm' (Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. İşiten de bilen de odur) ³⁷² ayetini okudu ve kayaya vurmasıyla bir kıvılcım çıktı ve kayanın üçte biri kopup düştü. Selman el-Farisi de ayakta durmuş bakıyordu Allah Resulü (s.a.v)'in darbesiyle bir kıvılcım meydana geldi. Sonra ikinci kez yine 'Ve temmet kelimâtü Rabbike'yi okuyarak darbe indirdi. Diğer üçte biri de kıvılcım çıkararak kopup düştü. Selman el-Farisi bunu da gördü. Yine aynı ayeti "Ve temmet kelimâtü Rabbike'yi okuyarak üçüncü darbeyi indirdi, kalan üçüncü kısmı da parçaladı. Ondan sonra Allah Resulü (s.a.v.) hendekten çıkıp hırkasını aldı ve oturdu. Selman dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Her vuruşunda bir kıvılcım çıkıyordu. 'Ey Selman sen kıvılcımı gördün mü?' 'Hak ile seni gönderene yemin ederim ki evet.' 'Ben taşla ilk vuruşumda Kısra'nın şehirleri ile civarındaki diğer birçok şehir bana gösterildi ve bizzat gözlerimle gördüm.' Ashabından orada bulunanlar şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua et de orayı bize fethetmeyi, zürriyetlerini, mallarını harap edip ganimetler elde etmemizi müyesser kılsın.' Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) onlara dua etti. Sonra ikinci darbeyi vuruşumda, Kayser'in şehirleri ve diğer birçok şehirler bana gösterildi, onları gözlerimle gördüm' buyurdu. Orada bulunan sahabeler: 'Allah'a dua et de orayı fethetmeye, ülkelerini helak edip çocuklarını ve mallarını almamıza bizi muvaffak kılsın!' diye rica ettiler. O da onlara bunun için dua etti. 'Sonra üçüncü darbeyi indirdiğinde, Habeşistan ve etrafındaki ülke ve kasabalar bana gösterildi, bizzat gözlerimle onları gördüm' buyurdu. Ondan sonra Allah Resulü (s.a.v) buyurdu ki:

³⁷¹ Nesaî, Cihad, 38.

³⁷²En'am 6/115.

'Habeşliler size ilişmedikçe, siz de onlara dokunmayın. Size ilişmedikçe Türklere de ilişmeyin, sataşmayın!'"³⁷³ Ebu Davud ise hadisin sadece son kısmı olan "Habeşliler size ilişmedikçe, siz de onlara dokunmayın. Size ilişmedikçe Türklere de ilişmeyin, sataşmayın!" kavlini tahrir etmiştir.³⁷⁴ Elbanî ve Şuayb el-Arnâvut Ebu Davud'un tahkikinde hadis hakkında sırasıyla 'hasen' ve 'hasen liğayrihi' hükmünü vermişlerdir.³⁷⁵ Hendek kazılırken ortaya çıkan bir kayadan ve söz konusu kayayı Resulullah (s.a.v)'in kırmasından bahseden bir rivayeti Buhârî, Cabir'den tahrir etmiştir.³⁷⁶ Ancak Buhârî'nin rivayetinde "sert kaya ince kum gibi dağıldı" denilerek olaya kısaca temas edilmiştir.³⁷⁷

e. Hendek Gazvesinde Yemeğin Bereketlenme Mucizesi

*Pes mübarek karnına bağladı bir taşı restül
Üç gün oldu kim tatmadı ol hayrî'l-vera
Gördü onu Cabir-i ensari doldu gözü yaş
Geldi ehline dedi üç gündür açtır Murtaza...
Dedi pes yâ ehl-i hendek Câbir irgürmüş taâm
Tiz gelin kim da'vet etti eyledi bize salâ
Câbir'e buyurdu kim tâ gelmeyince ben size
Aşı indirmen hamîre eylemen hiç ibtidâ
Geldi çün ashâb ile kondu oturdu menzile
Pes çıkardım ol hamîri gördü çün şemsü'd-duhâ
Tîz mübarek ağzının yarın tükürdi ona ol
Dedi aşu yere indirmen kim olsun ol gıdâ
Cümlesi aşu yediler doydular hamd ettiler*

³⁷³ Nesaî, Cihad, 42.

³⁷⁴ Ebu Davud, Melahim, 8.

³⁷⁵ Ebu Davud, Melahim, 8.

³⁷⁶ Buhârî, Meğazi, 29.

³⁷⁷ Buhârî, Meğazi, 29.

*Anda bin ashab ile gelmiş idi ol meh-likaa*³⁷⁸

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde işaret edilen, Hendek savaşı sırasında gerçekleşen vakıayı Buharî ve Müslim Cabir'den rivayetle tahric etmişlerdir.³⁷⁹ Buharî'deki metin şu şekildedir: "Cabir şöyle dedi: 'Bizler Hendek günü çukur kazıyorduk. Bir ara çok sert bir yer karşımıza çıktı. Bunun üzerine sahâbîler Resulullah (s.a.v)'a geldiler ve 'Hendek'te (taş parçası gibi) sert bir damar karşımıza çıktı,' dediler. Resulullah (s.a.v) 'Ben hendeğe ineyim' buyurdu. Sonra Peygamber karnına (açlıktan) bir taş parçası sarılmış olarak kalktı. Çünkü biz (hendek kazarken) üç gün yiyecek içecek bir şey tatmadan orada kalmıştık. Peygamber balyozu eline aldı ve o kayaya vurdu. O sert kaya ince kum gibi dağıldı. Ben 'Yâ Rasûlallah, eve gitmeme izin ver,' dedim. Evime geldiğimde eşime (Mes'ûd kızı Suheyle'ye): 'Ben Peygamber'de bir açlık hâli gördüm ki, artık sabrolunur şey değildir. Evinde yiyecek birşey var mı?' diye sordum. O 'Yanımda biraz arpa ile bir keçi oğlağı var,' dedi. Hemen keçi oğlağını kestim. Eşim de o arpayı öğüttü. Nihayet eti çömleğe koyduk. Hamur mayalanıp fırına, çömlük de tandıra konulduktan ve bunlar güzel pişmeye başladıktan sonra ben Resulullah (s.a.v)'a geldim ve 'Yâ Rasûlallah, biraz yiyeceğim var, bir veya iki kişi ile kalk buyur gel,' dedim. Resûlullah 'Yiyeceğin ne kadardır?' diye sordu. Ben de mikdârını bildirdim. 'O da, Hem çok, hem de güzel!' buyurdu. Aynı zamanda 'hanımına söyle! Biz evinize gelinceye kadar çömleği tandırdan, ekmeği de fırından ayırmasın!' diye tenbîh etti. Bunun ardından Resulullah (s.a.v) orada bulunanlara '(Ey hendek ahâlîsi!) Kalkınız (Câbir'in ziyafetine gideceğiz)' buyurdu. Bu umûmî da'vet üzerine Muhacirler ve Ensâr kalktılar. Câbir karısının yanına girince telâşından 'Allah sana iyilik versin! Peygamber Muhâcirler'i, Ensâr'ı ve yanında bulunan kimseleri getiriyor,' diye endişesini belirtti. Kadın 'Peygamber yemeğimizin mikdârını sana sordu mu?' dedi. Ona 'Evet sordu,' dedim. Eşim: 'Mademki biz evimizdeki yiyeceği Peygamber'e bildirdik, gerisini Allah ve Rasûlü bilir,' dedi. Peygamber (hendek halkıyla evimizin önüne gelince yanındaki topluluğa) 'Giriniz

³⁷⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 137.

³⁷⁹ *Buharî*, Meğazi, 30; *Müslim*, Eşribe, 141.

ve birbirinizi sıkıştırmayarak serbest oturunuz' buyurdu. Sahâbîler bölük bölük oturdular. Sonra Rasûlullah kendi eliyle çömleği açtı, ekmeği fırından alıp parçalamağa ve üzerine -et koyup çömleği ve fırını kapayarak- da'vetlilere sunmaya başladı. Rasûlullah bu suretle ekmek bölüp üstüne et koymağa ve -her defasında çömleği ve fırını kapayarak- hendek halkına dağıtmağa devam etti. Nihayet davetliler doydular. Yemek de arttı kaldı. Rasûlullah, Câbir'in kadınına 'Bu geri kalanı sen ye ve başkalarına da hediye et. Çünkü bütün insanlara açlık isabet etmiştir' buyurdu."³⁸⁰

f. Hz. Peygamber'in Parmaklarından Su Akması

Pes eline aldı bardağını ol

Bardağına sokdu parmağını ol

Aktı parmaklar arasından sular

*Çeşmeler gibi yerin yüzün sular*³⁸¹

Tahric ve Değerlendirme

Peygamber Efendimizin parmaklarından su akması mucizesi hakkında farklı lafızlarla birçok rivayet mevcuttur. Ancak burada beyitlerde işaret olunan manaya en yakın olan rivayeti zikredeceğiz. Söz konusu hadisi Buharî ve Müslim Cabir (r.a)'den rivayetle tahric etmişlerdir.³⁸² Metnin aslı şu şekildedir: "Hudeybiye günü insanlar susamıştı. Peygamber (s.a.v)'e deriden bir su kabı getirildi. Ondan abdest aldı. İnsanlar yanına sokulunca, onlara sordu: 'Neyiniz var?' 'Ey Allah'ın Resulü! Bu tulumdan başka abdest alacak ve içecek suyumuz yoktur' dediler. Bunun üzerine mübarek elini derhal kabın üzerine koydu; parmaklarının arasından pınarlar gibi su fışkırıp akmaya başladı. Bol bol su içtik, abdestlerimizi aldık." Cabir'e dedim ki: '(O gün) kaç kişi idiniz?' O gün 115 kişi idik, fakat yüz bin kişi olsaydık dahi o su bize yeterdi' dedi."³⁸³

³⁸⁰ Buharî, Meğazi, 29.

³⁸¹ Bican, Muhammediye, s. 140.

³⁸² Buharî, Menakıb, 25; Meğazi, 36; Müslim, İmaret, 72.

³⁸³ Buharî, Menakıb, 25; Meğazi, 36; Müslim, İmaret, 72.

g. Resulullah (s.a.v)'ın Şeybe (r.a)'nin Göğsüne Elini Koyması

Bir sahabi var idi Şeybe adı

Şöyle nakl etti rivayet eyledi

Dedi kim kaldı yalnız çün resül

Kimse kalmadı yanında sağ sol

Ben dedim gönlümde kim öldüreyin

Bu işi âlemlere doldurayın

Bildi ol gönlümdekini bî-gümân

Kodu göğsümde elini ol zaman

Çün elini göğsüm üstünde kodu

Senden Allah'a sığınırım dedi

Şol kadar sevdim bu kez kim onu ben

Tâ fedâ kıldım yoluna canı ben³⁸⁴

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan manada bir rivayete rastlayamadık. Ancak Huneyn günü Şeybe adlı sahabinin Allah rızasına uygun olmayan bir söz söylemesi üzerine, Resulullah (s.a.v)'ın Şeybe'nin göğsüne vurarak "Allah'ım Şeybe'ye hidayet ver" buyurması ve Şeybe'nin "Resulullah (s.a.v) göğsümden elini çeker çekmez bana yaratılmışların en sevimlisi oldu" demesi ile ilgili bir rivayeti Taberanî,³⁸⁵ Ebu Abdullah el-Mekkî el-Fakihî,³⁸⁶ Heysemî,³⁸⁷ İsmail b. Muhammed el-İsbahanî,³⁸⁸ İbn Kesir el-Kureşî el-Basrî³⁸⁹ eserlerinde

³⁸⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 159.

³⁸⁵ et-Taberanî, *Mucemu'l-Kebir*, thk. Hamdi b. Abdulmecid es- Selefi, 1994, VII, 298.

³⁸⁶ Muhammed b. İshak b. el-Abbas el-Mekkî el-Fakihî, *Ahbarı Mekke fi Kadimi'd-Dehr ve Hadisih*, thk. Abdulmelik Abdullah Duheş, Beyrut 1414, V, 60.

³⁸⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, VI, 183.

³⁸⁸ İsmail b. Muhammed el-İsbahanî, *Seyru's-Selef es-Salihin Li-İsmail b. Muhammed el-İsbahanî*, thk. Dr. Kerem b. Hamlî b. Ferhat b. Ahmed, Riyad ts, s. 450.

³⁸⁹ Ömer b. Kesir el-Kureşî el-Basrî, *Camiu'l-Mesaniid ve's-Süneni'l-Hadî li-Ekvami's-Sünen*, thk. Dr. Abdulmelik b. Abdullah ed-Duheş, Beyrut 1998, IV, 260.

zikretmişlerdir. Heysemî rivayeti zikrettikten sonra “Ravilerden Eyyüb b. Cabir zayıftır” kaydını düşmüştür.³⁹⁰

h. Ebu Talib’in Diriltilmesi

Dahi eder rivayet kim işit kim Resulullah

Diriltti ammusun adı Ebu Talib durur esha

Getirdi ol dahi iman bu söze itmegil inkâr

Diriltti eyledi müimin bunları ol yüzü asfa³⁹¹

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitlerde işaret etmiş olduğu manaya yakın herhangi bir rivayeti araştırdığımız kaynaklarda bulamadık.

i. Hz. Peygamber’in Vefat Edeceğini Kızına Söylemesi

Gel dedi bana yakın ya Fatıma

Ömrüm az kaldı erişti hatime

Geldi çün katına etti iltizam

Sırr ile kulağına dedi kelam³⁹²

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican’ın yukarıdaki beyitlerde temas etmiş olduğu rivayeti Buharî,³⁹³ Muslim,³⁹⁴ Tirmizî,³⁹⁵ Ahmed b. Hanbel³⁹⁶ Hz. Aişe’den; Darimî³⁹⁷ ise İbn Abbas’tan tahric etmiştir. Buharî ve Muslim’de geçen rivayet şöyledir: "Peygamber (s.a.v), vefatına doğru olan hastalığı sırasında (kızı) Fatıma'yı (yanına) çağırıp ona bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma ağladı. Sonra (ağladığını görünce,) onu (tekrar) çağırıp ona (yine) bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fatıma güldü. Fatıma'ya, bu (ağlaması ve gülmesinin sebebini) sorduk.

³⁹⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, VI, 183.

³⁹¹ Bican, *Muhammediye*, s. 165.

³⁹² Bican, a.g.e, s. 196.

³⁹³ *Buharî*, Menâkıb 25; Megazi, 83.

³⁹⁴ *Müslim*, Fezâilu's-Sahâbe, 97-99.

³⁹⁵ *Tirmizî*, Menâkıb, 60.

³⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 77.

³⁹⁷ *Darimî*, Delailu'n-Nübüvve, 14.

Fatıma: ‘Resulullah(s.a.v), bana, vefat sebebi olan bu rahatsızlığı (sonunda ruhunun) alınacağını fısıldadı.’ Bunun üzerine ben de ağladım. Sonra bana, (tekrar) fısıldayıp ‘ev halkından kendisine ilk kavuşanın ben olacağımı bildirdi.’ Bunun üzerine ben de güldüm, dedi.³⁹⁸ Buharî ve Müslim’in ittifak ettiği hadislerden olduğundan sıhhati hakkında herhangi bir şüphe yoktur. Bununla birlikte Tirmizî hadisin tahrir ettikten sonra ‘hadis bu vecihten hasen sahih garibdir.’ kaydını düşmüştür.³⁹⁹

j. Hz.Peygamber’in Kabrinde Diri Olması

Ebubekir ona dedi ivme imdi

Verem sana cevabı şafî şimdi

Resulullah’ı gördük ölmüş idi

Mematı halka zahir olmuş idi

Veli şimdi diridir kabir içinde

Eğerçi kim yeridir kabir içinde⁴⁰⁰

Tahrir ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde aktarıldığı gibi Resulullah (s.a.v)’ın kabrinde diri olması ile ilgili Hz. Ebubekir’den herhangi bir rivayet bulunmamıştır. Ancak peygamberlerin kabirlerinde diri olması ve orada namaz kılıyor olmaları ile ilgili bir rivayeti Bezzâr⁴⁰¹ ve Ebu Ya’lâ⁴⁰² Enes b. Malik’ten tahrir etmişlerdir. Rivayetin metni şöyledir: "Peygamberler kabirlerinde diridir, namaz kılarlar."⁴⁰³ Aynı şekilde mezkûr rivayete Heysemî *Mecmau’z-zevaid*’de,⁴⁰⁴ İbn Hacer Askalanî *el-Metalibu’l-Aliye*’de,⁴⁰⁵ Suyutî, *el-Fethu’l-Kebir*’de⁴⁰⁶ değinmiştir.

398 *Buharî*, Menâkıb 25; Megazi, 83; *Müslim*, *Fezâilu’s-Sahâbe*, 97-99.

399 *Tirmizî*, Menâkıb, 60.

400 Bican, *Muhammediye*, s. 204.

401 Bezzâr, *Müsned-i Bezzâr*, thk. Mahfûzu’r-Rahman Zeynullah, Âdil b. Sa’d, Sabrî AbdulHâlik eş-Şafîî’, Medine-i Münevvere 2009, XIII, 299.

402 Ebu Ya’lâ el-Mavsilî, *Müsned-i Ebu Ya’la*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımeşk 1984, VI, 147.

403 Bezzâr, *Müsned*, XIII, 299; Ebu Ya’lâ, *Müsned*, VI, 147.

404 Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, thk. Hüsammuddin el-Kudsî, Kahire 1414, VIII, 211.

405 İbn Hacer el-Askalanî, *el-Metalibu’l-Aliye, bi Zevaidi’l-Mesanid es-Semaniyye*, Tensik, Sad b. Nasır b. Abdulaziz eş-Şeşerî, Riyad 1419, XIV, 226

Heysemî, rivayeti aktardıktan sonra “bu hadisi Ebu Ya’lâ ve Bezzar rivayet etti; Ebu Ya’lâ’nın ravileri sikadır.” kaydını düşmüştür.⁴⁰⁷ Ayrıca Ebu Ya’lâ’nın tahkikini yapan Hüseyin Selim bu hadis hakkında ‘sahihdir’ hükmünü vermiştir.⁴⁰⁸

k. Resulullah (s.a.v)’ın Minbere Çıkarken Âmin Demesi

Rivayet ederler ki bir gün aleyhisselam

Gelip minbere çıktı işit nedir der kitab

Bir ayağın bastı âmin dedi çıktı hem

İkincide âmin dedi ol duası mücab

Üçüncüde âmin dedi sordu ona Muaz

Dedi Cebrail kıldı bila irtiyab...⁴⁰⁹

Tahrir ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde işaret olunan rivayeti Taberanî, Ka’b b. Ucre’den⁴¹⁰; Bezzâr ise Ammâr b. Yâsir,⁴¹¹ Enes b. Malik,⁴¹² Ebu Hureyre⁴¹³ ve Câbir b. Semûre’den⁴¹⁴ tahrir etmiştir. Ancak Bezzâr bütün vecihleri zikrettikten sonra Ebu Hureyre kanalı hariç diğer bütün tarikler hakkında “hadisin bu vecihle (bu sahâbeden) zikredildiğini bilmiyoruz” demiştir.⁴¹⁵ Bezzâr’da zikredilen Ebu Hureyre’den gelen rivayet şöyledir: “Bir gün Resulullah (s.a.v) minbere çıkarken üç defa ‘âmin’ dedi. Sonra kendisine ‘Ya Resulallah (s.a.v) niçin böyle yaptınız’ diye soruldu. Resulullah (s.a.v): ‘Cebrâil (a.s) dedi ki: ‘Ramazana yetişip affolunmayanın burnu sürtünsün, ana-babası yanında yaşlandığı halde (onların vesilesiyle) cennete giremeyenin burnu sürtünsün, sen yanında anıldığında sana

⁴⁰⁶ Suyutî, *el-Fethu’l-Kebir fi’z-Ziyadeti ila Camii’s-Sağir*, thk. Yusuf en-Nebhanî, Beyrut 2003, I, 471.

⁴⁰⁷ Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid*, VIII, 211.

⁴⁰⁸ Ebu Ya’lâ, *Müsned*, VI, 147.

⁴⁰⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 212.

⁴¹⁰ Taberanî, *Mu’cemu’l-Kebîr*, XIX, 144.

⁴¹¹ Bezzâr, *Müsned*, IV, 240.

⁴¹² Bezzâr, *a.g.e.*, XII, 354.

⁴¹³ Bezzâr, *a.g.e.*, XIV, 388.

⁴¹⁴ Bezzâr, *a.g.e.*, X, 192.

⁴¹⁵ Bezzâr, *ay.*

salat getirmeyenin burnu sürtünsün.’ Ben de ona ‘min’ dedim.”⁴¹⁶ Heysem söz konusu vecihlerin büyük bir kısmını eserinde zikretmiş ve ravilerin ekseriyetle güvenilir kimseler olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁷

I. Hilafetin Otuz Yıl Sürmesi

Veli buyuruptu ki n ben gidem dünyadan

*Otuz yılda olur hilafet bilin intiha*⁴¹⁸

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitte işaret etmiş olduğu hadis-i şerifi, Ebu Davud,⁴¹⁹ Tabern,⁴²⁰ Hkim,⁴²¹ Sefine (r.a)’den tahric etmişlerdir. Hadisin Ebu Davud’daki metni şu şekildedir: “Nübüvvetin hilafeti otuz senedir. Ondan sonra Allah mlk (mülkünü) dilediğine verir.”⁴²² Elbn Ebu Davud’un tahkikinde mezkr hadise “hasen sahih” hükmünü vermiştir.⁴²³

m. Resulullah (s.a.v)’ın Hz. Abbas’a Abbasi Hilafetini Mjdelemesi

Resulullah meğer Abbas’a bir gün

Buyurdu muştuluktur eyle dğn

Kim Allah’u Tel uř bu dini

Benimle feth ediptir yakini

Veli zrriyetinle hatm idiser

*Kıyamet gnlerine dek gidiser*⁴²⁴

⁴¹⁶ Bezzr, *Müsned*, XIV, 388.

⁴¹⁷ Heysemi, *Mecmau’z-Zevaid*, X, s. 166.

⁴¹⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 223.

⁴¹⁹ *Ebu Davud*, *Sünnet*, 9.

⁴²⁰ Tabern, *Mu’cemu’l-Kebir*, VII, 84.

⁴²¹ Hkim en-Neysbr, *el-Müstedrek Ale’s-Sahihayn*, thk. Abdulkadir Ata, Beyrut 1990, III, 156.

⁴²² *Ebu Davud*, *Sünnet*, 9.

⁴²³ *Ebu Davud*, *Sünnet*, 9.

⁴²⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 227.

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

5. Kıyamet Alametleri

a. Kıyamete Yakın Fitne Fesadın Artması

Resulullah buyurmuştur kim eşrat-ı kıyamette

Ki ilm okunmaya gide çoğ ola cehl ü şerr üşur

Zina ve şürb ü hamr edip be-gayet edeler iksar

*Erenler az ola avret çoğ ola olmaya mahzur*⁴²⁵

Yazıcıoğlu burada kıyamete yakın zuhur edecek birtakım alametlerden bahseden hadis-i şerifi mealen ifade etmektedir.

Tahric Ve Değerlendirme:

Bu hadisi Buharî,⁴²⁶ Muslim,⁴²⁷ Tirmizî,⁴²⁸ Nesaî,⁴²⁹ İbn Mace⁴³⁰ ve İbn Hibban,⁴³¹ Enes b. Malik (r.a)'ten tahric etmişlerdir. Tirmizî rivayete “hasen sahih” demiştir. Hadisin Buharî'deki metni şöyledir: “İlmin azalması, cehaletin meydan alıp yayılması, zinanın meydana çıkıp şayi' olması, elli kadının yalnız bir bakarı olacak derecede kadınların çoğalıp erkeklerin azalması kıyamet alâmetlerindendir”⁴³²

b. Benu'l-Asfar

Ki zira kim rivayettir Resulullah buyurmuştur

Ki yeryüzünü bana Allah tamamet eyledi manzur

Benim ümmetimin mülkü iriser şark ile garba

⁴²⁵ Bican, *Muhammediye*, s. 230.

⁴²⁶ *Buharî*, İlim, 22; Nikah, 110; Eşribe, 1; Hudud, 20.

⁴²⁷ *Muslim*, İlim, 9.

⁴²⁸ *Tirmizî*, Fiten, 34.

⁴²⁹ Nesaî, *Sünen-i Kübra*, III, 455.

⁴³⁰ *İbn Mace*, Fiten 25.

⁴³¹ İbn Hibban, *Sahih*, XV, 171-172.

⁴³² *Buharî*, İlim, 22.

*Pes ondan sonra çıkısar Beni'l-Asfar idise zur*⁴³³

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayet Müslim'de Ebu Hureyre'den tahric edilmiştir. Ancak rivayette “Benu'l-Asfar” yerine “Rum” ifadesi vardır. Rivayette Benu'l-Asfar'dan Rumlar kastedilmiştir.⁴³⁴ Hadisin metni şöyledir: “Rumlar (Romalılar) A'mâk'a yahut Dâbık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Onların karşısına Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu çıkacaktır. Askerler saf bağladıkları vakit Romalılar bizimle, bizden esir alınanların arasını serbest bırakın: ‘Onlarla harbedelim, diyecekler.’ Müslümanlar da: ‘Hayır! Vallahi sizinle din kardeşlerimizin arasını serbest bırakamayız’ cevabını vereceklerdir. Müteakiben onlarla harbedecekler ve üçte biri münhezim olup, Allah ebediyen kendilerine tevbe İlham etmeyecektir. Üçte biri de öldürülecek, Allah indinde şehitlerin en faziletlisi olacaklardır. Üçte biri ise fethedecek, ebediyen fitneye duçar olmayacaklardır. Müteakiben İstanbul fethedilecektir. Gaziler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri taksim ederken aniden içlerinde şeytan: Gerçekten Mesih aileleriniz hakkında sizin yerinizi aldı, diye nâra atacak. Onlar da çıkacaklardır, bu bâtıldır. Şam'a geldikleri vakit ise (deccal) çıkacaktır. Gaziler harbe hazırlanır, saflarını düzeltirlerken namaz ikâme olunacak ve Meryem'in oğlu İsa (a.s) inerek onların yanına gitmek isteyecektir. Allah'ın düşmanı onu gördüğü vakit tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Onu bıraksa kendiliğinden helak olacak, lâkin Allah onu yed-i kudretiyle tepeleyerek kanını onlara süngüsünde gösterecektir.⁴³⁵

c. Deccalin Yedinci Yılda Çıkması

Yedinci yılda çıkar dedi Deccal

*Nice çıkar işit kim imdi Deccal*⁴³⁶

⁴³³ Bican, *Muhammediye*, s. 230.

⁴³⁴ İzah için bkz. Ahmet Emin Seyhan, *Kıyamet Alametleri*, s. 191.

⁴³⁵ Müslim, *Fiten*, 34.

⁴³⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 231.

Tahrir ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın yukarıdaki beyitte işaret etmiş olduğu rivayeti İbn Mace Abdullah b. Busr'den rivayet etmiştir.⁴³⁷ Rivayetin metni şöyledir: “Melhame ve Medine fethi arasında altı yıl bulunur. Deccal ise yedinci yılda çıkar.”⁴³⁸ İbn Mace'nin tahkikini yapan Şuayb Arnavut bu hadis hakkında “isnadı Bakıyye (İbnu'l-Velid el-Hımsî)'den ötürü zayıftır” demiştir.⁴³⁹

d. Önce Mehdi Sonra Deccalın Çıkması

Bilenler bunda böyle dedi akval

*Kim önden Mehdi çıkar sonra Deccal*⁴⁴⁰

Tahrir ve Değerlendirme

Ebu Nuaym el-Mervezî, Dinar b. Dinar'dan naklen Mehdi'nin ardından Deccal'ın çıkacağını ifade eden bir rivayeti tahrir etmiştir.⁴⁴¹

e. On İki Halife

Rivayettir ki Cabir söylemiştir

Resulullah ona bir gün demiştir

Ki bu din bulısardır istikamet

Hem olısar durur galip bu ümmet

Komayalar cihanı almayınca

*Hem on iki halife olmayınca*⁴⁴²

Yazıcıoğlu bu beyitlerde Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî gibi kütüb-i sitte ehlinde mevcut bulunan bir hadise işaret etmektedir.

⁴³⁷ İbn Mace, Fiten, 35.

⁴³⁸ İbn Mace, Fiten, 35.

⁴³⁹ İbn Mace, Fiten, 35.

⁴⁴⁰ Bican, Muhammediye, s. 231.

⁴⁴¹ Ebu Nuaym el-Mervezî, Kitabu'l-Fiten, thk. Semin Emir ez-Züheyri, Kahire 1412, I, 379.

⁴⁴² Bican, Muhammediye, s. 231

Tahric ve Değerlendirme:

Rivayetin aslı şöyledir: "Cabir b. Semure'den: Nebi (s.a.v)'nin yanına girdik. O şöyle diyordu: 'Onların içinden on iki halife çıkmadıkça bu iş gerçekleşmez.' Sonra bir şeyler konuşuldu, ama ben bunları duymadım. Babama: '(Resulullah) ne söyledi?' diye sordum. O da: 'Tamamının Kureyş'ten olduğunu söyledi, dedi.'" Bu şekliyle Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davud, Ahmed b. Hanbel, Ebu Ya'lâ, Taberani, İbn Hibban ve Hâkim tahric etmişlerdir.⁴⁴³ Tirmizî bu hadise "hasen-sahih" demiştir.

f. Kıyametin On Büyük Alameti

Buyurmuştur Resulullah işitgil

Kulağın tut gözün ona işitgil

Kıyamet kopmaya ta on alamet

*Cihanı kaplamayınca tamamet*⁴⁴⁴

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitlerde değinmiş olduğu rivayet halk arasında "kıyametin büyük alametleri" olarak bilinir. Söz konusu hadisi Müslim,⁴⁴⁵ Ebu Davud⁴⁴⁶ ve İbn Mace⁴⁴⁷ Ebû Serîha Huzeyfe b. Esid el-Ğifari'den rivayet etmişlerdir. Hadisin Müslim'deki metni şöyledir: "Resulullah (s.a.v) yüksek bir yerde idi. Biz de ondan aşağıda bulunuyorduk. Bize uzanarak: 'Neyi müzâkere ediyorsunuz?' diye sordu. 'Kıyameti' dedik. Şöyle buyurdular : 'Şüphesiz ki on alâmet zuhur etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Doğuda bir yer batması, batıda bir yer batması, Arab yarımadasında bir yer batması, duman, Deccal, Dabbetü'l-arz, Ye'cûc ve Me'cûc, güneşin battığı yerden doğması ve Aden toprağının sonundan bir ateş çıkması, insanları yolcu eden bir ateş.'" Şu'be dedi ki: "Bana

⁴⁴³ *Buharî*, Ahkâm, 51; *Müslim*, İmare, 8 (Müslim'de mevcut olan rivayette Buharî'nin rivayetine "عزيرا" lafzı ziyade edilmiştir; ; *Ebu Davud*, Mehdi, 1; *Tirmizî*, Fiten, 46; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 398; İbn Hibban, *Sahih*, XV, 43; Ebu Ya'lâ, *Müsned*, VIII, 444; Hâkim, *Müstedrek*, III, 715; Taberânî, *Mu'cem 'ul-Evsat*, I, 263.

⁴⁴⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 232

⁴⁴⁵ *Müslim*, Fiten, 39, 40.

⁴⁴⁶ *Ebu Davud*, Melahim, 12.

⁴⁴⁷ *İbn Mace*, Fiten, 28.

Abdu'l-Aziz b. Rufeyde Ebû't-Tufeyl'den, o da Ebû Serîha'dan, Peygamber (s.a.v)'i anmayarak bunun mislini rivayet etti." (Bu iki râviden biri onuncuda) "İsâ b. Meryem (a.s)'in inişi" diğeri; "insanları denize atacak bir rüzgâr" demiştir.⁴⁴⁸

g. Kıyamet Gününe Yakın Otuz Deccal Çıkması

Resulden eyle naklettiler ashab

*Ki otuz deccal çıkısar cümle kezzab*⁴⁴⁹

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde işaret ettiği "otuz deccal" ile ilgili hadisi Buharî,⁴⁵⁰ Müslim,⁴⁵¹ Tirmizî⁴⁵² ve Ebu Davud⁴⁵³ Ebu Hureyre'den rivayetle tahric etmişlerdir. Ayrıca Tirmizî'de Sevban tarikinden gelen bir rivayet de mevcuttur.⁴⁵⁴ Buharî'de geçen rivayet şu şekildedir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İki ordu birbiri ile savaşmadıkça kıyamet kopmaz: Bu iki cemaatin ikisi de bir iddiada oldukları (ikisi de İslâm ve hak iddiasında buldukları) hâlde aralarında büyük bir harp olacaktır. Ve yine otuza yakın çok yalancı olan deccâller gönderilmedikçe kıyamet kopmaz. Bu deccâllerin hepsi kendilerinin Allah Resûlü olduklarını iddia edeceklerdir."⁴⁵⁵

h. Temîm-i Dârî Hadisi

Erip maşrık denizinde kodu bir adada onu

Rivayet şöyle gelmiştir budur onun dirayati

Var idi sahabi kim Temim-i Dari derledi

Onu gördü haber verdi yazıldı pes rivayati

Resulullah buyurdu kim size yok korku Deccal'den

⁴⁴⁸ Müslim, Fiten, ay.

⁴⁴⁹ Bican, Muhammediye, s. 232

⁴⁵⁰ Buharî, Menakıb, 25.

⁴⁵¹ Müslim, Fiten, 84.

⁴⁵² Tirmizî, Fiten, 43.

⁴⁵³ Ebu Davud, Melahim, 16.

⁴⁵⁴ Tirmizî, Fiten, 43.

⁴⁵⁵ Buharî, Menakıb, 25.

*Velikin gayri Deccal'den sakınurvan beriyyati*⁴⁵⁶

Tahric ve Değerlendirme

Hadisi Müslim⁴⁵⁷ ve Ebu Davud,⁴⁵⁸ Fatma b. Kays kanalıyla çeşitli tariklerden, farklı lafızlarla merfu' olarak tahric etmişlerdir. Müslim'deki rivayet şu şekildedir: “Fâtıma b. Kays şöyle dedi: ‘Cemaatin arkalarına gelen kadın safındaydım. Resûlüllah (s.a.v) namazı bitirince gülerek minberin üzerine oturdu ve ‘Herkes namaz kıldığı yerde kalsın!’ buyurdu. Sonra: ‘Biliyor musunuz sizi niçin topladım?’ dedi. Ashab: ‘Allah ve Resulü bilir’ dediler. Buyurdu ki: ‘Ben vallahi sizi bir istek veya korkudan dolayı toplamadım. Lâkin şunun için topladım ki, Temimi Dârî Hıristiyan bir adamdı. Sonra gelerek bey'at etti ve Müslüman oldu. Bana bir söz rivayet etti ki, Mesih-i Deccal için size anlattıklarımaya uygun düştü. Bana anlattığına göre kendisi Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişi ile birlikte bir gemiye binmiş de dalga onlarla denizde bir ay oynamış. Sonra tâ güneşin battığı yerde denizde bir adaya yanaşmışlar ve geminin kayıklarına binerek adaya girmişler, derken karşlarına çok saçlı, kıllı bir hayvan çıkmış. Kılın çokluğundan önünü ardından ayıramamışlar ve: ‘Vah sana, sen kimsin?’ demişler’ hayvan; ‘Ben cessâseyim!’ cevabını vermiş. Oradakiler: ‘Cessâse nedir?’ diye sormuşlar. O: ‘Ey cemaat! Manastırdaki şu adama gidin, çünkü o sizin haberinize müştaktır’ demiş. Temîm dedi ki: ‘Cessâse bize bir adam ismi verince, biz onun bir şeytan olmasından korktuk ve hemen süratle gittik, manastıra girdik. Bir de ne görelim, orada hilkat itibariyle gördüklerimizin en büyüğü ve en şiddetli şekilde bağlanmış bir insan. Elleri boynuna, iki dizinin arası topuklarına demirle bağlanmış!’ ‘Vah sana, sen kimsin?’ dedik. ‘Siz benim haberimi almışsınızdır. Şimdi bana haber verin, siz kimsiniz?’ dedi. Oradakiler: ‘Biz Araplardan bir takım insanlarız. Bir gemiye bindik de denize coştığı anda rastladık. Dalga bizimle bir ay oynadı. Sonra senin şu adana yanaştık ve geminin kayıklarına binerek adaya girdik. Derken karşımıza kıllı, çok saçlı bir hayvan çıktı. Saçın çokluğundan önü arkasından fark edilemiyordu. Vah sana, sen kimsin? dedik. Ben cessâseyim, cevabını verdi. Cessâse nedir?’ diye sorduk. ‘Manastırdaki şu adama gidin, çünkü

⁴⁵⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 233

⁴⁵⁷ *Müslim*, Fiten, 119, 120, 121, 122.

⁴⁵⁸ *Ebu Davud*, Melahim, 15.

o sizin haberinize müştaktır' dedi. 'Biz de koşarak sana geldik. Ondan korktuk. Bir şeytan olmayacağından emin değildik' dedik. Bunun üzerine (o adam): 'Bana Beysan hurmalığından haber verin!' dedi. 'Onun nesinden haber almak istiyorsun?' dedik. 'Size onun hurmasını soruyorum. Yemiş veriyor mu?' dedi. Kendisine: 'Evet!' cevabını verdik. 'Dikkat edin ki, onun yemiş vermemesi yakındır. Bana Taberiye gölünden haber verin!' dedi. 'Onun nesinden haber almak istiyorsun? Dedik. 'İçinde su var mı? dedi. Oradakiler : 'Onun suyu çoktur!' dediler. 'Dikkat edin, gerçekten onun suyu çekilmek üzeredir. Bana Zügar pınarından haber verin!' dedi. Oradakiler 'Onun nesinden haber almak istiyorsun?' dediler. 'Pınarda su var mı? Sahipleri pınarın suyuyla ekin yetiştiriyorlar mı?' dedi. Kendisine: 'Evet, onun suyu çoktur. Sahipleri de suyundan ekin yetiştirirler!' cevabını verdik. 'Bana Ümmîlerin peygamberinden haber verin, ne yaptı?' dedi. Oradakiler: 'Mekke'den çıktı, Yesrib'e yerleşti' dediler. 'Araplar onunla savaştılar mı?' diye sordu. Biz: 'Evet!' cevabını verdik. 'Onlarla ne yaptı?' diye sordu. Kendisine onun peşinden gelen Arapların galip geldiğini ve Arapların ona itaat ettiğini haber verdik. 'Bu oldu mu?' dedi, 'Evet!' cevabını verince, 'dikkat edin ki, bu halleri ona itaat etmiş olmalarından daha hayırlıdır. Ben size kendimi haber vereyim. Ben gerçekten Mesih'im ve bana çıkış için izin verilmesi yakındır. Çıkıp yeryüzünde sefer edeceğim. Mekke ile Taybe'den başka kırk gecede inmediğim belde bırakmayacağım. Bunların ise ikisi de bana haram kılınmıştır. Her ne zaman bunlardan birine girmek istersem, elinde çekilmiş bir kılıç olduğu halde bir melek karşıma çıkacak, beni ondan men edecektir. O yerin her yolunun üzerinde orasını koruyacak melekler vardır, dedi. Fâtıma dedi ki: 'Resulullah (s.a.v) asasıyla minbere dokunarak, 'İşte Taybe budur! İşte Taybe budur! İşte Taybe budur!' buyurdu.' Medine'yi kastediyordu (sözüne devamla) 'Dikkat edin, bunu size söylemiş miydiniz?' dedi. Cemaat: 'Evet!' cevabını verdiler.'Gerçekten Temîm'in sözü, bu sözün Deccal ve Medine ile Mekke hakkında söylediklerime uyması hoşuma gitti. Dikkat edin ki o, Şam denizinde yahut Yemen denizindedir. Hayır! Doğu tarafından. Evet! O, doğu tarafından! Evet! O, doğu tarafından zuhur edecektir.' buyurdu, ve eliyle doğu

tarafına işaret etti. Fâtıma; ‘Ben de bunu Resûlullah (s.a.v)’dan ezberledim’’ dedi.⁴⁵⁹

i. Hz. İsa’nın Kıyamete Yakın Şam’da Ak Bir Minareye İnişi

Dımaşk’da Ak minareye nuzül eyleye İsa

*Ki Deccal’i helak ede veli etmez risalati*⁴⁶⁰

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitte işaret etmiş olduğu hadisi Müslim⁴⁶¹ ve Ebu Davud,⁴⁶² Nevvas b. Sem'an el-Kilabî'den rivayetle tahric etmiştir. Rivayetin metni şu şekildedir: “Rasûlullah (s.a.v) Deccal'i anıp şöyle demiştir: ‘Şayet ben aranızda iken çıkarsa, sizin önünüzde onun hasmı (mağlup edicisi) benim. Eğer ben aranızda yokken çıkarsa herkes kendisinin savunucusudur. Her müslüman hakkında Allah benim halifemdir. Sizden her kim ona erişirse, ona karşı Kehf (suresinin baş tarafını) okusun. Şüphesiz o fitneye karşı sizin için emandır.’” (Ravi Nevvas der ki): “Biz (Resûlullah’a): ‘Yeryüzünde ne kadar kalacak?’ dedik. ‘Kırk gün; bir gün bir sene gibi, bir gün bir ay gibi, bir gün bir hafta gibi diğer günleri de sizin (normal) günleriniz gibidir’ buyurdu.’ ‘Ey Allah’ın Resulu bu bir sene gibi olan günde bir günlük namaz bize yeter mi?’ dedik; ‘Hayır, onun için günü takdir ediniz dedi. Sonra Dımeşk (Şam)'in doğusundaki beyaz minarenin yanına İsa b. Meryem (a.s) inecek, Deccal'e yetişip Lüt kapısının yanında onu öldürecek’ buyurdu.”⁴⁶³ Ebu Davud’un tahkikini yapan Şuayb Arnavut “hadisin isnadı sahihtir” kaydını düşmüştür.⁴⁶⁴

j. Ye’cüc ve Me’cüc’ün Ortaya Çıkışı

Resulullah buyurdu çıka Ye’cüc

Dahi bir bölüğün adı Me’cüc

Yıkıp Seddi gelip Şam’a geçeler

⁴⁵⁹ Müslim, Fiten, 119.

⁴⁶⁰ Bican, Muhammediye, s. 234

⁴⁶¹ Müslim, Fiten, 110.

⁴⁶² Ebu Davud, Melahim, 14.

⁴⁶³ Ebu Davud, Melahim, 14.

⁴⁶⁴ Ebu Davud, Melahim, 14.

*Taberiyye denizini içeler...*⁴⁶⁵

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitlerde ifade etmiş manaya en yakın rivayeti Müslim ve Tirmizî Nevvas b. Sem'an'dan naklen tahrir etmişlerdir.⁴⁶⁶ Hadisin Müslim'deki metni şöyledir: “Bir sabah Resulullah (s.a.v) Deccâl'den bahsederek sesini bazen alçaltıp bazen de yükselterek konuştu, hattâ onu hurma bahçeliğinde zannettik. Akşamlayın yanına vardığımızda durumumuzdan anlamış olacak ki ‘Hâliniz nedir?’ diye sordu. Biz: ‘Ya Resulallah! Sabahlayın Deccal'i andın, onun hakkında öyle alçaltına yükseltme yaptın ki, kendisini hurma bahçesinde zannettik’ dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdular: ‘Sizin için korktuğum şey Deccâl'den başkadır. Eğer ben sizin aranızda iken çıkarsa, sizin namınıza ona ben galebe çalarım. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi nefsinin galibi olur. Allah her müslüman hakkında benim halifemdir. Bu adam kıvrıkcık saçlı bir gençtir. Gözü fırlamıştır. Ben onu Abdû'lazza b. Katan'a benzetir gibiyim. Sîzden ona kim yetişirse, üzerine Kehf suresinin ilk âyetlerini okuyuversin. O, Şam'la Irak arasında bir semtten çıkacak ve sağa sola fesad saçacaktır. Ey Allah'ın kulları, sebat edin!’ Biz: ‘Yâ Resulallah! Yeryüzünde o, ne kadar kalacaktır?’ dedik. ‘Kırk gün (kalacak). Bir gün bir sene gibi, bir gün bir ay gibi. Bir gün bir hafta gibi, sair günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır’ buyurdular. ‘Yâ Resulallah! Bu bir sene gibi olacak günde, bir günün namazı bize kâfi gelecek mi?’ dedik. ‘Hayır! Onun için günün miktarını takdir edin!’ buyurdu. ‘Yâ Resulallah! Onun yeryüzünde sür'ati ne olacak?’ dedik. ‘Arkasından rüzgâr esen yağmur gibidir. Bir kavmin üzerine gelerek onları davet edecek. Onlar da kendisine iman edecek ve icabette bulunacaklardır. Gökyüzüne emredecek, o yağmur yağdıracak. Yere emredecek, o da nebat bitirecektir. Akşamlayın deve sürüleri o kavmin yanlarına alabildiğine uzun hörgüçlü ve bol sütlü, böğürleri dolu olarak döneceklerdir. Sonra bir kavme gelerek onları da davet edecek, fakat onun sözünü reddedecekler, o da kendilerinden savuşup gidecektir. Bunlar kıtlık içinde sabahlayacaklar, ellerinde mallarından bir şey kalmayacaktır. (Bu adam) Bir harâb bir yere uğrayarak ona

⁴⁶⁵ Bican, *Muhammediyye*, s. 235.

⁴⁶⁶ *Müslim*, Fiten, 110; *Tirmizî*, Fiten, 59.

dermelerini çıkar, diyecek. Harabenin defineleri arı kovanları gibi hemen arkasına düşeceklerdir. Sonra genç babayiğit bir adam çağırarak ve onu kılıçla vurarak ikiye bölecek, her parçayı bir ok atımı yere fırlatacaktır. Sonra bu adamı çağırarak. Adam ona gülerek yüzü parlar bir halde gelecektir. O bu halde iken aniden Allah, Mesih b. Meryem'i gönderecektir. Mesih, Dımeşk'in doğusundaki Akminareye iki boyalı elbise içinde, elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacaktır. Onun nefesinin kokusunu duyan her kâfir mutlaka ölecektir. Nefesi de gözünün gördüğü yere varacaktır. Mesih bu adamı arayacak, nihayet ona Lüd kapısında yetişerek öldürecektir. Sonra Meryem oğlu İsa'ya bu adamın şerrinden kendilerini Allah'ın koruduğu bir kavim gelecek. İsa onların yüzlerini silecek, onlarla cennetteki derecelerine göre konuşacaktır. O bu halde iken Allah İsa'ya: Ben öyle bir takım kullarımı çıkardım ki, onları öldürmeye hiç bir kimsenin eli varmaz. Şimdi sen benim kullarımı Tûr'a götürerek koru, diye vahy indirecek ve Allah Ye'cûc'ü Me'cûc'ü gönderecektir. Bunlar her tepeden sür'atla sızacaklardır. Bu suretle öncülerini Taberiye gölüne uğrayacak ve içindeki suyu içecekler. Son gelenleri oraya uğrayacak ve: Bu gölde bir zamanlar hakikaten su vardı, diyeceklerdir. Nebiyyullah İsa ile arkadaşları muhasara edilecek hattâ onlardan birine bir öküz başı, sizden birinize bugün yüz altından daha makbul olacaktır. Bunun üzerine Nebiyyullah İsa ile arkadaşları (Allah'a) niyaz edecekler. Allah da Ye'cûc Me'cûc'un üzerine, boyunlarına isabet edecek deve kurdu gönderecektir. Böylece bir kişinin ölmesi gibi helak olarak sabahlayacaklardır. Sonra Nebiyyullah İsa ile arkadaşları (Turdan) yeryüzüne inecekler. Yeryüzünde onların iâşe ve pislikleri ile dolmadık bir karış yer bulamayacaklardır. Nebiyyullah İsa ile arkadaşlar, yine Allah'a niyaz edecekler, Allah da Horasan develerinin boyunları gibi kuşlar gönderecek, bu kuşlar onların cesetlerini yüklenerek Allah'ın dilediği yere atacaklardır. Sonra Allah öyle bir yağmur gönderecek ki, ona ne kerpiç ev, ne de çadır mâni olabilecektir. Bu yağmur yeryüzünü yıkayacak, onu ayna gibi yapacaktır. Sonra yere mahsulünü bitir, bereketini tekrar getir, denilecektir, işte o gün cemaat nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgeleneceklerdir. Süte bereket verilecek hatta yeni doğurmuş bir deve sürülürce insanlara yetecek; yeni doğurmuş bir sığır insanlardan bir kabileye

yetecek. Yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kâfi gelecektir. Onlar bu halde iken, Allah güzel bir rüzgâr gönderecek, bu rüzgâr onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'minin ve her müslümanın ruhunu kabzedecektir. İnsanların kötülere kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çiftleşeceklerdir. İşte kıyamet bunların üzerine kopacaktır.⁴⁶⁷

k. “Eğer Ümmetim İstikâmet Üzere Olursa...” Rivayeti

Kaale Resulullah (s.a.v) “İni’s takaamet ümmeti feleha yevmün ve inlemtestakim feleha nisfu yevmin”⁴⁶⁸

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız hadis kaynakları içerisinde beyitlerde işaret olunan manada herhangi bir rivayete rastlamadık. Ayrıca Aclûnî, Cafer b. Abdilvahid’den buna benzer mahiyette nakledilen “ümmetim iyi olursa bir gün kötü olursa yarım gün” sözünün herhangi bir sened ve aslı olmadığını söylemiştir.⁴⁶⁹

6. Kıyamet Ve Kıyamet Zamanı Yaşanacak Hadiseler

a. Kıyamet Günü Herkesin Kendi Derdine Düşmesi

Ayişe aydur sual ettim Resulullaha ben

Kim halayık nicesi haşr olısar ey ali-zat

Dedi haşr ola kamu başı kaba yalın ayak

Ben dedim ayb olmaya mı avret uşbu sıfat

Dedi ya Sıddık kızı ol gün şu gündür kim işit

Kendüye meşgul olısar cümle halkı mümkinat⁴⁷⁰

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan ve Mahşer Günü’nün şiddetini gözler önüne seren rivayeti Buharî,⁴⁷¹ Müslim⁴⁷² ve Nesâî,⁴⁷³ Hz. Aişe ve İbn Abbas’tan Tirmizî⁴⁷⁴

⁴⁶⁷ Müslim, Fiten, 110.

⁴⁶⁸ Bican, Muhammediyye, s. 239.

⁴⁶⁹ Aclunî, Keşfu’l-Hafa, II, 417.

⁴⁷⁰ Bican, Muhammediyye, s. 246-47.

⁴⁷¹ Buharî, Rikak, 45.

ise sadece İbn Abbas'tan tahrir etmiştir. Hadisin Hz. Aişe'den gelen vechi şöyledir: “Rasûlullah (s.a.v)’ın şöyle söylediğini işittim: “İnsanlar yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaklar.” Bunun üzerine ben; ‘Erkekler ve kadınlar bir arada, birbirlerine bakmazlar mı?’ diye sordum. ‘O gün, insanların bundan daha önemli bir işleri vardır’ buyurdu.”⁴⁷⁵

b. Resulullah (s.a.v)’ın “Yevme Yunfehu Fi’s-sûr” Ayetini Tefsiri

Dedi “yevme yunfehu fi’s-suri” bildir Ya Resul

Dedi ettin ya Muaz emr-i azimden infitah

Andan ol iki mübarek gözlerinden yaş akıp

*Uşbu resm ile cevaba sadrı oldu inşirah...*⁴⁷⁶

Tahrir ve Değerlendirme

Kurtubî'nin tefsirinde, Muhammed Bican'ın yukarıdaki beyitlerde işaret ettiğine manaca müsavi bir rivayete rastladık.⁴⁷⁷ Ayrıca Muhammed ez-Zeylaî, *Keşşaf*'ta zikredilen hadislerin tahririni konu alan eserinde söz konusu rivayeti İbn Şeybe, Abdullah b. Ahmed b. Mansur el-Kisaî, Muhammed b. Abdulcebbar, Muhammed b. Züheyr, Muhammed b. el-Mühedî, Hanzale es-Sedusî, Bera b. Azib, Muaz b. Cebel kanalından nakletmiştir.⁴⁷⁸

c. Kıyamet Günü Müminlerin Abdest Âzâlarından Tanınması

Dediler kim ya Resul nite bilesin kâfiri

Nice buyurdu diyem tut söze merdane kulah

Dedi kim yevmu'l-kıyamette geliserdir ümmetim

*Yüzleri ak kolları tut o sultana kulah...*⁴⁷⁹

⁴⁷² Müslim, Cennet, 56, 57, 58.

⁴⁷³ Nesâî, Cenaiz, 118.

⁴⁷⁴ Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 3.

⁴⁷⁵ Buharî, Rikak, 45; Müslim, Cennet, 56; Nesâî, Cenâiz, 114.

⁴⁷⁶ Bican, Muhammediyye, s. 251.

⁴⁷⁷ Kurtubî, *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Hişam Semir el-Buharî, Riyad 2003, XIX, 175.

⁴⁷⁸ Yusuf b. Muhammed ez-Zeylaî, *Tahriru'l-ehadisi'l-asar*, Riyad 1414, IV, 144, 145.

⁴⁷⁹ Bican, Muhammediyye, s. 252-53.

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın yukarıdaki beyitlerde işaret etmiş olduğu rivayeti Hâkim, *Müstedrek*'inde, Abdullah b. Mübarek *Müsned*'inde, İbn Kesir ise, Hadid Suresi'nin tefsirinde Ebu Zer ve Ebu'd-Derda'dan naklen zikretmişlerdir.⁴⁸⁰ Rivayet mealen şöyledir: “Ebu Derdâ ve Ebu Zer, Resûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu haber verdiler: ‘Kıyamet günü ilkin secde etmesine izin verilecek benim. Secdeden başını kaldırmasına izin verilecek ilk kişi de benim. Ben önümde, arkamda, sağımda ve solumda olanlara bakarım ve kendi ümmetimi diğer ümmetlerin arasından tanırım.’ Adamın birisi dedi ki: ‘Ey Allah'ın Peygamberi, Hz. Nuh'tan senin ümmetine kadar olan ümmetler arasında kendi ümmetini nasıl tanırırsın?’ Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: ‘Onları abdestin te'sriyle yüzlerinin parlamasından tanırım. Bu parlaklık onlardan başka hiç bir millette yoktur. Kitablarının sağ taraflarından verilmesiyle de tanırım. Onları yüzlerinin görünüşünden de tanırım. Onları önlerinde ve arkalarında koşan nûrlarıyla da tanırım.’”⁴⁸¹ Hakim hadisi zikrettikten sonra “İsnadı sahihtir ancak Buharî ve Müslim tahrir etmemişlerdir” kaydını düşmüştür.⁴⁸² Zehebi ise Telhis'inde bu rivayet ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.

d. Kıyamet Günü İnsanların Niza Etmeksizin Bin Yıl Beklemeleri

İbni Mesud'dan rivayettir ki kendi nakl eder

Dedi bana ol Ali İbni Ebi Talib cevad

Dedi buyurdu Resullullah ki bana ya Ali

Kim kıyamette mevakıf olısar kıl intikaad

Dura her mevakıfta bin yıl pes halayık bi-niza

Budur evvel mevkıfi kim kopıcak bi-idad...⁴⁸³

⁴⁸⁰ Hâkim, *Müstedrek*, II, 520; Ebu Abdurrahman Abdullah b. El-Mübarek, *Müsnedu'l-İmam Abdullah b. el-Mübarek*, thk. Subhi el-Bedri es- Samarraî, Riyad 1407, s. 64; İbn Kesir, *Tefsiru İbn Kesir*, VIII, 16.

⁴⁸¹ Hâkim, *Müstedrek*, II, 520.

⁴⁸² Hâkim, *Müstedrek*, II, 520.

⁴⁸³ Bican, *Muhammediyye*, s. 254.

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

e. Livâü'l- Hamd Sancağı

Dedi kim ben seyyidem yevmü 'l-kıyamette bilin

Âdem oğlanlarına kılmazam amma iftihar

Hem livaiü 'l-hamd elimde ola cümle evliya

*Sancağım altında idiser durur ol gün karar...*⁴⁸⁴

Tahric ve Değerlendirme:

Manaca yakın bir rivayeti İbn Abbas'tan Ahmed b. Hanbel ve Hâkim tahric etmiştir.⁴⁸⁵ Tirmizî de hadisi daha kısa bir şekilde tahric etmiş ve hadise "hasen sahih" hükmünü vermiştir. Tirmizînin tahric ettiği rivayet şu şekildedir: "Ben kıyamet günü Âdemoğlu'nun efendisiyim ve elimde Hamd Sancağı vardır. Övünme yok. O gün Âdem (a.s) ve diğer nebiler sancağımın altındadır..."⁴⁸⁶

f. Kıyamet Günü İnsanların Şefaahat İçin Koşuşturmaları

Buyurmuştur işit delil-i ilah

Bu sözü Habib ü Halil-i ilah

Ki bulmayalar yer turası kamu

Diyeler pes ehl-i kerasi kamu

Gelin Tanrı 'ya zarılık edelim

Bu yerden bizi kurtara gidelim

Derilip bu kez gideler Âdem 'e

*Diyeler kim arttı igen dem deme...*⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Bican, *Muhammediyye*, s. 258.

⁴⁸⁵ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, I, 281.

⁴⁸⁶ *Tirmizî*, Menakıb, I.

⁴⁸⁷ Bican, *Muhammediyye*, s. 266.

Tahrir ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın söz konusu beyitlerde değinmiş olduğu hadise ile ilgili birçok rivayet mevcuttur. Ancak burada Buhârî⁴⁸⁸ ve Müslim'in,⁴⁸⁹ Enes b. Malik'ten tahrir ettikleri rivayetlere yer vermekle yetineceğiz. Mezkûr rivayet şu şekildedir: "Kıyâmet günü insanlar, deniz dalgaları gibi birbirine karışacaklar. Sonra Âdem (a.s)'e gelip; 'Zürriyetine şefâat et!' diyecekler. Âdem de; 'Ben buna yetkili değilim, siz İbrahim (a.s)'e gidin! Çünkü o, Halîlullah'dır' diyecek. Bunun üzerine insanlar, Hz. İbrahim'e gidecekler, ama o da; 'Ben buna yetkili değilim, siz Musa (a.s)'ya gidin! Çünkü o Kelîmullah'dır' diyecek. Bunun üzerine Musa (a.s)'ya gidilecek, ama o da; 'Ben buna yetkili değilim, siz İsa (a.s)'ya gidin! Çünkü o Rûhullah'dır' diyecek. Hemen İsa (a.s)'ya gidilecek, fakat o da; 'Ben buna yetkili değilim, siz Muhammed (s.a.v)'e gidin!' diyecek. Bunun üzerine bana gelinir. Ben de; 'Ben buna yetkiliyim' diyeceğim ve hemen gidip Rabbimin huzuruna varmak için izin isteyeceğim. Bana hemen izin verilecek ve ben de huzuruna dikileceğim; Allah'a öyle hamd ü senâlarda bulunacağım ki, ben bunu Allah'ın ilhâmı olmadan ifâde etmeye asla muktedir olamazdım. Sonra Rabbimiz için secdelere kapanacağım. Bunun üzerine bana; 'Ya Muhammed! Kaldır başını! Söyle; senin sözün dinlenir. İste; sana istediğin verilir. Şefâat et; senin şefâatin kabul edilir' buyurur. Ben de; 'Ya Rabbi, ümmetim! Ümmetim!' derim. O zaman bana; 'Git, kalbinde arpa veya buğday tanesi kadar iman olan herkesi cehennemden çıkar!' buyurur. Ben de gider ve bu emri yerine getiririm. Sonra tekrar Rabbimin huzuruna döner ve yine aynı şekilde O'na hamd ederim. Yine secdelere kapanırım. Bunun üzerine bana; 'Ya Muhammed! Kaldır başını! Söyle; senin sözün dinlenir. İste; sana istediğin verilir. Şefâat et; senin şefâatin kabul edilir' denilir. Ben de; 'Ya Rabbi, ümmetim! Ümmetim!' derim. O zaman bana; 'Git, kalbinde hardal tanesi kadar iman olan herkesi cehennemden çıkar!' buyurulur. Hemen gidip emri yerine getiririm. Sonra yine Rabbimin huzuruna döner ve yine aynı şekilde O'na hamd ederim. Yine secdelere kapanırım. Bunun üzerine yine; 'Ya Muhammed! Kaldır başını! Söyle; senin sözün dinlenir. İste; sana istediğin verilir. Şefâat et; senin şefâatin kabul edilir' denilir. Ben de; 'Ya

⁴⁸⁸ *Buhârî*, Tevhid, 19, 36, 37.

⁴⁸⁹ *Müslim*, İman, 193.

Rabbi, ümmetim! Ümmetim!’ derim. Yine; ‘Git, kalbinde hardal tanesinden daha, daha, daha da az imanı olan herkesi cehennemden çıkar!’ buyrulur. Ben de hemen gidip emri yerine getiririm.”⁴⁹⁰

g. Muhammed Ümmetinin Üç Bölük Olması

Enes ravidir kim buyurdu Resul

Ki cife diyiştir buyurdu Resul

Zamanın kaçan kim ola ahiri

Belire işin batını zahiri

Kim ümmetlerim üç bölük olısar

Niçemaki şark ile garb tolısar...⁴⁹¹

Tahric ve Değerlendirme

İnsanların Kıyamet Günü üç bölük halinde haşrolunacağına dair rivayeti Tirmizî,⁴⁹² Ebu Hureyre’den; Nesaî,⁴⁹³ Ebu Zer’den tahric etmiştir. Hadisin metni şöyledir: “Ebû Hureyre’den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Kıyâmet günü insanlar üç sınıf halinde haşrolunurlar: Yayalar sınıfı, binitliler sınıfı ve yüz üstü çekilenler sınıfı.’ ‘Ey Allah’ın Rasûlü; yüzleri üstünde nasıl yürüyecekler?’ diye sorulunca; ‘Onları ayakları üzerinde yürütmeye kadir olan, şüphesiz yüz üstü yürütmeye de kadirdir. Onlar yüzlerini her dikenden ve her tümsekten sakınacaklar.”⁴⁹⁴ Tirmizî hadisi zikrettikten sonra “Hadîsin isnâdı zayıftır, ama şevâhidi vardır” demiştir.⁴⁹⁵

h. Kıyamet Günü ve Haklar

Huzeyfe dedi kim buyurdu Resul

Gözet dini nice kayırdı Resul

⁴⁹⁰ *Buharî*, Tevhid, 19, 36, 37; *Müslim*, İman, 193.

⁴⁹¹ Bican, *Muhammediyye*, s. 283.

⁴⁹² *Tirmizî*, Tefsir, 18.

⁴⁹³ *Nesaî*, Cenâiz, 114.

⁴⁹⁴ *Tirmizî*, Tefsir, 18.

⁴⁹⁵ *Tirmizî*, ay.

Kıyamette bir kavm geliser dedi

Amelleri şöyle olısar dedi

Ki dağlar gibi olıwardur yüce

Oda buyura yakmaya ol hevace

Dediler beyan eyle kimdir bu kavim

Dedi kim kılalar salat ile savm

Velâkin haramı görecek bular

*Seğirtip ona sıçrayalar*⁴⁹⁶

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde sözkonusu edilen rivayet, bu lafızlarla ulaşabildiğimiz hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. Ancak Müslim’de beyitlerde işaret edilen manaya yakın bir vechi Müslim Ebu Hureyre (r.a)’den tahric etmiştir. Hadisin metni şöyledir; “Rasûlullah (s.a.v): ‘Müflis kimdir, biliyor musunuz?’ diye sordu. Ashab: ‘Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler.’ Rasûlullah (s.a.v): ‘Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnad ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir’ buyurdular.”⁴⁹⁷

i. İbn Abbas’tan Gelen Bir Rivayet

Rivayet eder İbni Abbas buyurdu Resul

Ki her kim haram avret ile alışsa kucag

Kıyamette elleri bağlı gele boynuna

*Buyura oda atalar tuta anda otag*⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Bican, *Muhammediyye*, s. 284.

⁴⁹⁷ *Müslim*, Birr, 59.

⁴⁹⁸ Bican, *Muhammediyye*, s. 284-85.

Tahrir ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

j. Cennete Hesapsız Giren Yetmiş Bin Kişi

Buyurmuştur Resululullah 'ki yetmiş bin hesapsız halk

*Giriser ümmetinden hep cinana olısar eşraf*⁴⁹⁹

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitte işaret olunan hadis-i şerifin tahrir ve değerlendirmesini “cennet ve cennet ehli” bölümünde yaptığımız için ayrıca burada zikretme ihtiyacı duymadık.⁵⁰⁰

k. Allah (c.c.)'ın Bütün Alim ve Zahidlere Hitabı

Rivayettir Resulullah buyurdu cem' eder Allah

Ne denli âlim ü zahid var ise dünyada esnaf

Münadiler nida ede ki girsin cennete zühhad

*Bu kez âlimlere Allah diye kim işite etraf...*⁵⁰¹

Tahrir ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

l. Oruçluların Kabirlerinden Dudakları Misk Kokarak Kalkmaları

Rivayettir Enes'den kim buyurmuştur Resulullah

Ki sayimler kuburundan durıcak dolalar ahkaf

Koka dudaklarından müşg muattar kıla etrafi

*Hitab ede Taala'llah diler kim ede istikşaf*⁵⁰²

⁴⁹⁹ Bican, *Muhammediyye*, s. 288.

⁵⁰⁰ Bkz. s. 100-101.

⁵⁰¹ Bican, *Muhammediyye*, s. 288.

Tahrir ve Değerlendirme

Oruçlu kimsenin ağız kokusunun dahi güzel olduğunu gösteren birçok rivayet mevcuttur. Müellifin burada işaret etmiş olduğu rivayeti mevcut kaynaklarda bulamadık. Ancak konuyla bağlantılı yakın bir rivayeti Buharî⁵⁰³ ve Müslim,⁵⁰⁴ Ebu Hureyre'den rivayetle tahrir etmiştir. Hadisin Buharî'deki metni şu şekildedir: “Muhammed (s.a.v)’in nefsinin elinde tutana yemin olsun ki oruçlu kişinin ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha evladır.”⁵⁰⁵

m. Yoksulların Yüzlerinin Kıyamet Günü Ay Gibi Parlaması

Buyurmuştur Resulullah ki yoksullar kıyamette

*Kopalar yüzleri bedr ay gibi berkı ere ta Kaaf*⁵⁰⁶

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitte işaret etmiş olduğu rivayeti bulamadık. Ancak cennete ilk girenlerin yüzlerinin yukarıda ifade edildiği üzere ay gibi parlak olacağına dair, Buharî⁵⁰⁷ ve Müslim’in⁵⁰⁸ Sehl b. Sa’d’dan rivayetle tahrir ettikleri hadisi burada zikredeceğiz. Hadisin Buharî’de mevcut olan metni şöyledir: “Muhakkak ki, ümmetinden yetmiş bin yâhud yedi yüz bin (kişi veya zümre cennete) girecektir. Bu ilk zümrenin sonundakiler cennete girinceye kadar ötekileri girmeyecektir (yâni hepsi bir saff hâlinde birden gireceklerdir). Bunların yüzleri, ondördüncü gecesindeki ayın nurlu sureti üzeredir.”⁵⁰⁹

n. Dünyada Adil Olan İnsanların Ahirette İnci Minberlerde Oturması

*Kaale Resulullah (s.a.v) “el-Muksitune fi’d-dünya ala-menabirin min lü’lün yevme’l-kıyame”*⁵¹⁰

⁵⁰² Bican, *Muhammediyye*, s. 288.

⁵⁰³ *Buharî*, Savm, 9.

⁵⁰⁴ *Müslim*, Savm, 30.

⁵⁰⁵ *Buharî*, Savm, 9.

⁵⁰⁶ Bican, *Muhammediyye*, s. 289.

⁵⁰⁷ *Buharî*, Bed’ul-Halk, 8.

⁵⁰⁸ *Müslim*, İman, 373.

⁵⁰⁹ *Buhari*, Bed’ul-Halk, 8.

⁵¹⁰ Bican, *Muhammediyye*, s. 292.

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıda zikredilen hadisi Ahmed b. Hanbel,⁵¹¹ Amr ibnu'l-As'tan tahric etmiştir. Müslim⁵¹² ve Nesai⁵¹³ ise rivayeti hadiste geçen “min lü'lü” lafzıyla değil de “min nur” lafzıyla tahric etmişlerdir. Şuayb el-Arnaut bu hadis hakkında “Buhari ve Müslim'in şartına göre sahihtir” demiştir.⁵¹⁴ Hadis mealen şöyledir: “Dünya'da adalet sahibi olan kişiler kıyamet günü inci tahtlar üzerinde olacaklardır.”⁵¹⁵

o. Allah'ın Kıyamet Günü “Muhammed Ümmetini Bağışladım” Sözü

Eder hem Aişe bir hoş rivayet

Resulullahtan eyle hoş riayet

Kıyamette nida idiser Allah

Meleklerle eda idiser Allah

Muhammed ümmetine hep bağışlan

*Sizin olsun deyu cümle sağışlan*⁵¹⁶

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitleri işaret eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

7. Cennet ve Cennet Ehli'nin Ahvali

a. Cennetin Sekiz Kapısının Olması

Bu sekiz cennetlere düzdü kapı

Cümle altından cevahirden yapı

Bab-ı evvelde yazılmış bu hitab

Tevbe eyleyenlerindir iş bu bab

⁵¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 159.

⁵¹² *Müslim*, İmare, 18.

⁵¹³ *Nesai*, Adabû'l-kudat, 1.

⁵¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 159.

⁵¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *ay.*

⁵¹⁶ Bican, *Muhammediyye*, s. 294.

Bab-ı sanide ki kim kılssa salat

*Bab-ı salisde ki kim virse zekât...*⁵¹⁷

Tahric ve Değerlendirme

Cennetin sekiz kapısı olduğunu farklı bağlamlarda ifade eden birçok rivayet mevcuttur.⁵¹⁸ Misal olarak Buharî'nin Sehl b. Sa'd'den rivayetle tahric ettiği "Cennette sekiz kapı vardır. O kapıların arasında'reyyan' isimli bir kapı mevcuttur ki ondan sadece oruçlular girer." hadisi örnek olarak gösterilebilir.⁵¹⁹ Ancak söz konusu beyitlerin ifade ettiği gibi tevbe edenlere özel bir kapı olduğuyla ilgili bir rivayete rastlamadık.

b. Cennette Salih Kullar İçin Nimetlerin Hazırlanması

Onda Salih kullar için nesnelere yarattı kim

Görmemiştir gözler onu sen ona can gözün aç

Ne kulaklar işidiptir ne küllük idrak eder

*Ne onun ilmine hod akl eylesiler ihtilac*⁵²⁰

Tahric ve Değerlendirme

Yazıcıoğlu'nun yukarıdaki beyitlerde ifade ettiği hadisi, Buharî,⁵²¹ Müslim,⁵²² Tirmizî,⁵²³ İbn Mace,⁵²⁴ Ahmed b. Hanbel,⁵²⁵ Darimi,⁵²⁶ Humeydi,⁵²⁷ İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya'lâ,⁵²⁸ İbn Hibban⁵²⁹ ve Taberani⁵³⁰ Ebu Hureyre'den tahric etmişlerdir. Rivayetin Buharî'deki metni şöyledir:

⁵¹⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 17.

⁵¹⁸ *Buharî*, Bed'ül-Halk, 9; *Müslim*, İman, 46; *Tirmizî*, Tahare, 41; *Darimî*, Tahare, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 19, 230; II, 132; III, 265; IV, 150, 185, 386; V, 325; *İbn Hibban*, X, 519; *Beyhaki*, *Kübra*, I, 78; IV, 305; IX, 164.

⁵¹⁹ *Buharî*, Bed'ül-Halk, 9.

⁵²⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 19.

⁵²¹ *Buharî*, Tevhid, 35; Tefsir, 32; Bed'ul-halk, 8.

⁵²² *Müslim*, Cennet, 2, 3.

⁵²³ *Tirmizî*, Tefsir, 32.

⁵²⁴ *İbn Mace*, Zühd, 39.

⁵²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 313, 438, 466, 495.

⁵²⁶ *Darimî*, Rikak, 98.

⁵²⁷ Ebubekir Abdullah el-Humeydi, *Müsnedu'l-Humeydi*, Hasan Selim Esed ed-Darânî, Dımeşk 1996, II, 275.

⁵²⁸ Ebu Ya'la, *Müsned*, XI, 159

"Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin aklına dahi getiremeyeceği nimetler hazırladım."⁵³¹

c. Vesile Makâmı

Pes yarattı onda bir a'la makamın ol ilah

*Adını verdi Vesile ol makamın bi-lecac*⁵³²

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitte zikrettiği "vesile" makamıyla ilgili Ebu Hureyre,⁵³³ İbn Abbas,⁵³⁴ Cabir b. Abdullah,⁵³⁵ Ebu Said el-Hudrî,⁵³⁶ Abdullah b. Amr,⁵³⁷ Amr b. As'tan⁵³⁸ gelen çeşitli rivayetler mevcuttur. Buhari'nin Cabir b. Abdullah'tan tahrir ettiği hadisin metni şöyledir: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: 'Her kim ezanı işittiği zaman. 'Ey bu tam davetin ve kılınmak üzere olan namazın Rabbi, Allahım! Muhammed'e vesileyi, fazileti ihsan et. Kendisine vaat ettiğin Makamı Mahmud'a onu ulaştır' derse, kıyamet gününde benim şefaati ona vacib olur."⁵³⁹ Müslim kanalıyla Amr b. As'tan gelen rivayet ise şöyledir: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: 'Müezzini işittiğiniz vakit siz de onun dediğini deyin ve sonra bana salavât getirin. Çünkü her kim bana bir defa salavat getirirse, Allah ona o salavat sebebiyle on defa salât eyler. Sonra Allah'tan benim için vesileyi isteyin. Zira vesile cennette bir makamdırki Allah'ın kullarından yalnız bir tanesine lâyıktır. Umarımki; o bir kişi de ben olayım. Her kim benim için vesileyi isterse ona şefaati vâcib olur.'"⁵⁴⁰

⁵²⁹ İbn Hibban, *Sahih*, II, 91

⁵³⁰ Taberani, *Evsat*, I, 71; *Sağir*, I, 53.

⁵³¹ *Buharî*, Bed'ul-halk, 8.

⁵³² Muhammed Bican, *Muhammediye*, s. 19.

⁵³³ *Tirmizî*, Menakıb, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 266; Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, IV, 183.

⁵³⁴ Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, I, 198.

⁵³⁵ *Buharî*, Ezan, 8; *Ebu Davud*, Salat, 35; *İbn Mâce*, Ezan, 4.

⁵³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 83; Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, II, 126.

⁵³⁷ *Tirmizî*, Menakıb, 3; *Nesâî*, Ezan, 36.

⁵³⁸ *Müslim*, Salat, 11; *Ebu Davud*, Salat, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 164.

⁵³⁹ *Buharî*, Ezan, 8.

⁵⁴⁰ *Müslim*, Salat, 11.

ç. Tûbâ Ağacı

Sahnının çak ortasında Tubi'nin ağacını

Dikti başı aşağı kökü yukarı ol ağaç⁵⁴¹

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret edilen ve halk arasında "Tuba" olarak bilinen ağaçla ilgili rivayeti Abdullah b. el-Mübarek,⁵⁴² Ebu Hureyre'den; Ahmed b. Hanbel,⁵⁴³ Beyhakî,⁵⁴⁴ Sana'nî,⁵⁴⁵ Ebu Asım,⁵⁴⁶ Utbe b. Abdu's-Sulemî'den; İbn Hibban,⁵⁴⁷ Ebu Said el-Hudrî'den tahric etmiştir. Ebu Asım'ın tahkikini yapan Elbanî, bu hadis için "isnadı sahih ve ravileri sikadır" demiştir.⁵⁴⁸ Ayrıca Buharî ve Muslim'de "Cennette öyle bir ağaç vardır ki bir atlı onun gölgesinde yüz sene gider de yine de onu kat edemez"⁵⁴⁹ şeklinde bir rivayet vardır. İbn Hibban'ın Ebu Said el-Hudrî'den tahric ettiği hadisin metni ise şöyledir: "Tûbâ! (Ne mutlu) beni görüp de iman edene. Sonra ne mutlu, ne mutlu yine ne mutlu beni görmeden, bana iman edene. Denildi ki: 'Tûbâ nedir?' Buyurdu ki: 'Tûbâ Cennette bir ağaçtır. Büyüklüğü yüz yıllık yer tutar ve Cennet elbiseleri de onun tomurcuklarından yapılır.'"⁵⁵⁰

d. Cennete Son Girecek Olan Kişiye Verilecek Nimetler

Resulullah didi bilürven onu

Ki sonra kim çıkısar oddan onu

Kim ahir cennet ehli olırsardur

Sonucu ona kim yol bulırsardur...

⁵⁴¹ Muhammed Bican, *Muhammediye*, s. 19.

⁵⁴² Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mübarek, *ez-Zühd ve'r-Rekaik li'ibni'l-Mübarek*, thk. Ceyyib er-Rahman el-Azamî, Beyrut t.s., s. 536.

⁵⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 184.

⁵⁴⁴ Beyhakî, *Ba's-ve'n-Nuşur*, s. 186.

⁵⁴⁵ Abdurrezzak es-Sana'nî, *el-Emâlî fî Âsâr'is-Sahabe*, thk. Mecdi Seyyid İbrahim, Kahire t.s., s. 92.

⁵⁴⁶ Ebu Asım, *es-Sünne*, II, 330.

⁵⁴⁷ İbn Hibban, *Sahih*, XVI, 429.

⁵⁴⁸ Ebu Asım, *es-Sünne*, II, 330.

⁵⁴⁹ *Buharî*, Bedu'l-Halk, 8; *Muslim*, Cennet, 6, 8.

⁵⁵⁰ İbn Hibban, *Sahih*, XVI, 429.

Bu sözde ibn Mesud naklederdi

Resulullahı gördüm kim gülerdi

Dedi buna verilen nimetin ol

En edna menzildir cennetin ol...⁵⁵¹

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde kendi uslubuyla aktardığı rivayeti Buharî,⁵⁵² Müslim⁵⁵³ ve Tirmizî⁵⁵⁴ Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Rivayetin metni şöyledir: “Abdullah b. Mes'ûd Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu rivâyet etti: ‘Ben, cehennemden en son çıkacak ve cennete en son girecek olan kişiyi biliyorum. O, cehennemden emekleyerek çıkacak, Yüce Allah kendisine ‘Git, cennete gir!’ diyecek. O da cennete gelecek, ama cennetin dolu olduğunu görüp dönecek ve ‘Ya Rabbi; ben cenneti dolmuş buldum’ diyecek. Azîz ve Celîl olan Allah tekrar ‘Git, cennete gir!’ diyecek. Tekrar gelecek, ama yine cennetin dolu olduğunu görecek ve tekrar dönüp ‘Ya Rabbi; cenneti dolmuş buldum’ diyecek. Azîz ve Celîl olan Allah tekrar ‘Git, cennete gir! Sana orada dünya kadar ve dünyanın on misli kadar -veya sadece sana dünyanın on misli kadar- yer vardır’ diyecek. Bunun üzerine adam ‘Sen yegâne Melik olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? –veya eğleniyor musun?’ diyecek. Râvî der ki: ‘Vallahi ben Rasûlullah (s.a.v)'ın, azı dişleri görünecek derecede güldüğünü gördüm. (Ashab arasında) bu, cennet ehlinin en alt derecesindeki adamdır deniyordu.’”⁵⁵⁵ Hadis muttefekun aleyh olduğu için sahihtir.

e. Cennetin Binasını Oluşturan Cevherler

Meğer bir gün ashab gelip Resulullahı sordular

Ki cennet mülkünü bildir neden yarattı ol Gaffar

Dedi sudan yaratmıştır dediler kim binası ne

⁵⁵¹ Bican, *Muhammediye*, s. 338.

⁵⁵² *Buharî*, Rikak, 51; *Tevhîd*, 36.

⁵⁵³ *Müslim*, İman, 186.

⁵⁵⁴ *Tirmizî*, Cehennem, 10.

⁵⁵⁵ *Buharî*, Rikak, 51; *Tevhîd*, 36; *Müslim*, İman, 186; *Tirmizî*, Cehennem, 10.

*Dedi bir kerpici altın biri gümüş durur kim var...*⁵⁵⁶

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayeti Tirmizî,⁵⁵⁷ Ahmed b. Hanbel,⁵⁵⁸ Darimî,⁵⁵⁹ Tayalisi,⁵⁶⁰ İbnu'l-Mübarek,⁵⁶¹ İshak b. Rahuyeh,⁵⁶² İbn Hibban,⁵⁶³ Taberani,⁵⁶⁴ Beyhaki⁵⁶⁵ ve Ebu Nuaym,⁵⁶⁶ Ebu Hureyre'den tahrir etmişlerdir. Rivayetin Tirmizî'deki metni şöyledir: “Ebû Hüreyre şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Yaratıklar neden yaratılmışlardır?’ Rasûlullah (s.a.v) ‘sudan’ buyurdu. Cennetin binası neden yapılmıştır diye sordum, ‘Bir kerpici altından, bir kerpici gümüşten, harcı keskin kokulu misk, çakılları inci ve yakut, toprağı za’feran oraya girenler nimetler içersinde refah bulur, sıkıntı çekmezler. Ebedî olurlar, giydikleri eskimez gençlikleri yok olmaz.’ Sonra şöyle devam etti: ‘Üç kişi var ki, duaları geri çevrilmez: Adaletli devlet idarecisi, iftar etmek üzere olan oruçlu ve mazlum. Allah mazlum kimsenin duasını bulutların üzerine kaldırır ve göklerin kapısını ona açar. Büyük ve güçlü olan Rab: ‘Bir süre sonra bile olsa izzetim hakkı için sana mutlaka yardım edeceğim’ der.”⁵⁶⁷ Tirmizî hadisi aktardıktan sonra “Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Bence bu hadis muttasıl da değildir. Bu hadis Ebû Müdle-Ebû Hüreyre-Resulullah (s.a.v)’dan, başka bir isnad ile rivâyet edilmiştir” demiştir.⁵⁶⁸

f. Rum Sûresi 15. Ayetin Resulullah (s.a.v) Tarafından Tefsiri

Resulullahtan ettiler rivayet

Ediptir sahibü'l-Keşşaf riayet

⁵⁵⁶ Bican, *Muhammediyye*, s. 346.

⁵⁵⁷ *Tirmizî*, Cennet, 2.

⁵⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 304.

⁵⁵⁹ *Darimî*, Rikak, 99.

⁵⁶⁰ Tayalisi, *Müsned*, IV, 308.

⁵⁶¹ İbnu'l-Mübarek, *ez-Zühd ve'r-Rekâik*, s. 380.

⁵⁶² Ebu Ya'kub İshak b. Râhuyeh, *Müsned İshak b. Râhuyeh*, thk. Abdulğaffar b. Abdulhak el-Belûşî, Medine-i Münevvere 1991.

⁵⁶³ İbn Hibban, *Sahih*, XVI, 396-397.

⁵⁶⁴ Taberani, *Evsat*, VII, 144.

⁵⁶⁵ Beyhaki, *Suab*, V, 409.

⁵⁶⁶ Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihran el-Esbahanî, *Sıfatü'l-Cennet*, thk. Ali Rıza Abdullah, Dımeşk ts., I, 157.

⁵⁶⁷ *Tirmizî*, Cennet, 2.

⁵⁶⁸ *Tirmizî*, Cennet, 2.

Bu ayet safhasında yazdı onu

O safha mermerinde kazdı onu

Kaala'llahu Taala "fe emme'l-lezine amenu ve amilu's-salihati fehüm fi-ravzatin yuhberun (Rum 15)"⁵⁶⁹

Tahric ve Değerlendirme

Zemahşerî, ayetin tefsirinde Ebu'd-Derdâ'dan rivayetle, Resulullah (s.a.v) halka cennetten bahsederken kendisine bir arabinin cennetteki nimetlerle ilgili merak ettiği bir soruyu sorması ve Resulullah (s.a.v)'ın ona bu hususta verdiği cevabı aktarmıştır.⁵⁷⁰ Mezkûr rivayeti Sa'lebî⁵⁷¹ ve Kurtubî⁵⁷² aynı şekilde Ebu'd-Derda'dan tahric etmiştir.

g. Cennette Cuma Gününün Adının "Yevmü'l-Mezid" Olması

Cennette cum'a gününün adı durur yevmü'l-mezîd

Zîrâ ziyâde olısar her günden ol günde vila⁵⁷³

Tahric ve Değerlendirme

Enes b. Malik kanalıyla gelen rivayeti İmam Şafii⁵⁷⁴ ve Bezzâr⁵⁷⁵ *Müsnedlerinde*, Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*'ında⁵⁷⁶ İbn Batta el-U'kberî, *el-İbâne*'sinde,⁵⁷⁷ İzzeddin İbnu'l-Vezir ise *el-A'vasım ve'l-Kavâsım*⁵⁷⁸ adlı eserinde nakletmiştir. Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib* adlı eserinde "Taberânî 'ceyyid'

⁵⁶⁹ Bican, *Muhammediyye*, s. 350.

⁵⁷⁰ Ebu'l-Kasım ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1407, III, 471.

⁵⁷¹ Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, thk. Ebu Muhammed b. Aşûr, Beyrut 2002, VII, 297.

⁵⁷² Kurtubî, *el-Cami' li-ahkami'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî, İbrahim Atfîş, Kahire 1964, XIV, 13.

⁵⁷³ Bican, *Muhammediyye*, s. 413.

⁵⁷⁴ İmam Şafii', *Müsned*, thk. Muhammed Abid es-Sindî, Muhammed Zahid b. Hasan el-Kevserî, Seyyid İzzet el-Attar el-Hüseynî, Lübnan 1951, I, 126.

⁵⁷⁵ Ebubekir Ahmed el-Bezzâr, *Müsned-i Bezzâr*, thk. Mahfuzu'r-Rahman Zeynu'llah, Medine-i Münevvere 2009, XIV, 68.

⁵⁷⁶ Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*, thk. Tarık b. Avdullah ibni Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Kahire 1415, II, 314.

⁵⁷⁷ İbn Batta el-Ukberî, *el-İbâne an Şeriatil-Fırkati'n-Nâciye*, thk. Osman Abdullah Adem el-Esyûbî, Suud 1418, III, 28.

⁵⁷⁸ Ebu Abdullah İzzeddin İbnu'l-Vezir, *el-Avasım ve'l-Kavasım fi'z-Zebbi an Sünneti Ebi'l-Kasım*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut 1994, V, 158.

bir isnadla rivayet etti” dedikten sonra hadis hakkında “hasen sahih” hükmünü vermiştir.⁵⁷⁹

h. Cennet Ehline Seksen Bin Vildan Verilmesi

Resulullah buyurmuştur ki seksen bin tamam Vildan

Ömeroğlu ki Abdullah durur ol öyle nakletti

Vere her mümine Allah yanınca olalar ecnad

En edna cennet ehline eğer ami ve ger ubbad⁵⁸⁰

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde İbn Ömer'den nakledildiğine işaret edilen rivayetin bir benzerini Tirmizî ve Ebu Ya'lâ, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etmiştir.⁵⁸¹ Söz konusu rivayet şöyledir: "Cennet ehlinin en alt mertebesinde olan adamın seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki tane de zevcesi vardır. Onun için inci, yakut ve zebcedden bir çadır kurulur; bu çadırın büyüklüğü Cabiye ile San'a arası kadardır."⁵⁸² Tirmizî bu rivayet hakkında “ bu hadis gariptir, çünkü bunu sadece Rişdin tarikinden bilmekteyiz.⁵⁸³

ı. Cennet Ehlinin, Kâfir Evlatlarından Oluşan Hizmetçilere Sahip Olması

Ali'den nakl eder ravi ki buyurdu Resulullah

Ola cennete kullukçu ki küffardan doğan evlad⁵⁸⁴

Tahric ve Değerlendirme

Temel hadis kitaplarında bu konu hakkında Hz. Ali'den gelen herhangi bir rivayete rastlamadık. Ancak Bezzar,⁵⁸⁵ Ebu Ya'lâ,⁵⁸⁶ Tayâlisi⁵⁸⁷ ve Taberânî⁵⁸⁸

⁵⁷⁹ Muhammed Nasıruddin Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib*, Riyad ts., I, 169.

⁵⁸⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 353.

⁵⁸¹ Tirmizî, Cennet, 23; Ahmed b. Ali b. el-Müsenna Ebu Ya'la el-Mavsili et-Temimî, Müsnedi ebu Ya'la, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımeşk 1984, II, 532.

⁵⁸² Tirmizî, Cennet, 23.

⁵⁸³ Tirmizî, Cennet, 23.

⁵⁸⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 354.

⁵⁸⁵ Bezzar, *Müsned*, X, 384.

⁵⁸⁶ Ebu Ya'la, *Müsned*, VII, 130.

⁵⁸⁷ Tayalisi, *Müsned*, III, 580.

Enes b. Malik'ten "Müşriklerin çocukları cennetliklerin hizmetçileridir" şeklinde bir rivayet tahrir etmişlerdir. Ebu Ya'lâ'nın tahkikini yapan Hüseyin Selim Esed hadis hakkında "zayıf" hükmünü vermiştir.⁵⁸⁹

i. Cennet Ehlinin İnci Gibi Hizmetçilere Sahib Olması

Ayıtı hem Ömer oğlu ki her bir uçmak ehlinin

Ola bin kul kapısında Hak "la-yuhlifu'l-miad"

Çü kul inci gibi ola kıyas eyle efendisi

*Ki hüsnü cevheri nola ne resme ola ol efrad*⁵⁹⁰

Tahrir ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın Abdullah b. Ömer'den diyerek zikrettiği rivayeti aynı tarikten bulamadık. Ancak Beyhakî *el-Ba's ve'n-Nuşur*'unda Abdullah b. Amr'dan naklen aynı manada bir rivayeti tahrir etmiştir.⁵⁹¹ Hadisin metni şöyledir: "Cennet ehlinin en aşağı derecede olanına bin hizmetkâr hizmet eder ve herbiri başka başka işler yapar. Sonra Abdullah 'O müminlerin çevrelerinde cennette ebedi kalacak gençler dolaşır. Onları görsen saçılmış birer inci sanırsın. ayetini⁵⁹² okudu."⁵⁹³ Asrımızın önemli muhaddislerinden Muhammed Nasıruddin Elbanî *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib* adlı eserinde bu hadise "sahih" hükmünü vermiştir.⁵⁹⁴

j. Cennette Salih Kullar İçin Nimetlerin Hazırlanması

Gör imdi Hak nice kaydın kayırdı

Hadis-i Kudsi içinde buyurdu

Ki Salih kullarım için ettim i'dad

*Şol eşyayı kim ermez ona a'dad...*⁵⁹⁵

⁵⁸⁸ Taberânî, *Evsat*, V, 294.

⁵⁸⁹ Ebu Ya'la, *Müsned*, VII, 130.

⁵⁹⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 354.

⁵⁹¹ Beyhakî, *el-Ba's ve'n-Nuşur*, s. 224.

⁵⁹² İnsan 76/19.

⁵⁹³ Beyhakî, *el-Ba's ve'n-Nuşur*, s. 224.

⁵⁹⁴ Muhammed Nasıruddin Elbanî, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib*, Riyad ts., III, 257.

⁵⁹⁵ Bican, *Muhammediye*, s. 361.

Tahrir ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki beyitlerde işaret etmiş olduğu hadis-i şerifin aynı cennet ve cennet ehlinin ahvali bölümünde mevcuttur. O bölümde tahrir yaptığımız için burada ayrıca rivayete değinme ihtiyacı duymadık.⁵⁹⁶

k. Cennete, Sadece Allah (c.c.)'ın Rahmetiyle Girilebilmesi

Buyurur bu babda şah-ı enbiya

Devlet eflakinde mah-ı enbiya

Ameliyle kimse girmez cennete

*Rahmet olmayınca ermez rahmete...*⁵⁹⁷

Tahrir ve Değerlendirme:

Beyitlerde işaret olunan ve bizim Allah (c.c.)'ın rahmetine ne kadar muhtaç olduğumuzu gözler önüne seren bu hadis Ebu Hureyre'den naklen Buharî,⁵⁹⁸ Müslim,⁵⁹⁹ İbn Mace,⁶⁰⁰ Ahmed b. Hanbel⁶⁰¹ tarafından tahrir edilmiştir. Buharî'deki metin şöyledir: “Resulullah (s.a.v) ‘Sizden hiçbirinizi asla kendi ameli kurtaramaz!’ buyurdu. Sahâbîler ‘Yâ Rasûlallah, seni de mi amelin kurtaramaz?’ diye sordular. ‘Evet, beni de kendi amelim kurtaramaz. Ancak Allah beni rahmetiyle bürüyüp korur. Sizler doğru yolu tutun, ifrat etmeyin, gündüzün ilk ve son saatlerinde yürüyün, gecenin sonundan da bir mikdâr faydalanın. Ve sizler (her hâl ve hareketinizde) i'tidâle tutunun, i'tidâle tutunun ki, maksadınıza eresiniz.’”⁶⁰² Hadis Buharî ve Müslim'de rivayet edildiğinden sahihtir. Ayrıca Şuayb el-Arnaut *Müsned*'in tahkikinde “bu hadis sahihtir, ancak Felih (ki o İbn Süleyman el-Huzai'dir)'ten dolayı isnadı hasendir” demiştir.⁶⁰³

⁵⁹⁶ Bkz. s. 88-89.

⁵⁹⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 315.

⁵⁹⁸ *Buharî*, Rikak, 18; Merza, 19.

⁵⁹⁹ *Müslim*, Sıfatü'l-Kıyame, 71.

⁶⁰⁰ *İbn Mace*, Zühd, 20.

⁶⁰¹ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, II, 482.

⁶⁰² *Buharî*, Rikak, 18.

⁶⁰³ A.g.e., II, 482.

1. Hesabla Mizanla Karşılaşmaksızın Doğrudan Cennete Girenler

Hem rivayettir Enes 'den kim Resul

Buyuruptur ol sözü aslü'l-usül

Bir nice kavme kanatlar vere Hak

Dura yerden uçmağa irgüre Hak...

İdeler kim gördünüz mü siz hesab

İdeler görmedik herkiz hesab...

İdeler kim siz kimsiniz milleti

İdeler kim biz Muhammed ümmeti...⁶⁰⁴

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın yukarıdaki ifade etmiş olduğu rivayet temel hadis kitaplarında bulunmayıp Ahmed b. Ali b. Lal el-Hemezanî'nin el yazmasında mevcuttur.⁶⁰⁵ Rivayetin metni şöyledir: “Kıyamet günü Allah (c.c.) ümmetinden bir kısmında kanatlar bitirir. Onlar göz açıp kapımlık bir hızla cennet yoluna koyulurlar. Rıdvan onları görünce ‘sizi cennete kim soktu’ diye sorar. Onlar ‘Allah azze ve celle’ derler. ‘Sur’u duydunuz mu?’ der. Onlar ‘hayır’ derler. ‘Peki, hesaba çekildiniz mi?’ diye sorar. Onlar ‘Sıratı görmedik’ derler. ‘Siz kimin ümmetindensiniz’ der. ‘Muhammed (s.a.v) ümmetiyiz’ derler. ‘Siz bu payeye nasıl eriştiniz’ diye sorar. ‘Biz dünyada Allah’dan hayâ eder ve Allah’ın bizim için taksim ettiğine kanaat ederdik, Allah (c.c.) da fazlı ve rahmetiyle bize bunu verdi’ derler.”⁶⁰⁶

m. Cennet Ehlinin Cennete Otuz Üç Yaşlarında Girmesi

Kema kale Resulullah (s.a.v) yedhulu ehli'l-cenneti'l-cennete cürden mürden mükehhalen beyzan ca'aden ebnae selasin ve selasin⁶⁰⁷

⁶⁰⁴ Bican, Muhammediye, s. 321.

⁶⁰⁵ Ebubekir Ahmed b. Ali Ahmed b. Muhammed b. El-Ferec b. Lal el-Hemezanî eş-Şafî, *Min Hadisi Ebubekir Ahmed b. Lal an Şuyuhihi*, vr. 5. (Bu eseri şamile programı için Ahmed el-Hadarî hazırlamıştır.)

⁶⁰⁶ Ahmed b. Lal, *Min Hadisi Ebubekir Ahmed b. Lal an Şuyuhihi*, ay.

⁶⁰⁷ Bican, Muhammediye, s. 324.

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıda bizzat metniyle zikredilen hadis-i şerifi bazı lafız farklılıklarıyla Tirmizî, Muaz b. Cebel'den⁶⁰⁸; Ahmed b. Hanbel, Ebu Hureyre, Enes b. Malik ve Said b. Musayyeb'den⁶⁰⁹ rivayet etmiştir. Hadisin Tirmizî'de zikredilen metni mealen şöyledir: “Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Cennetlikler, cennete kılsız tüysüz sürmeli otuz veya otuz üç yaşlarında olarak gireceklerdir.”⁶¹⁰ Ayrıca Tirmizî bu hadis hakkında “hasen garib” hükmünü vermiştir.⁶¹¹ *Müsned*'in tahkikini yapan Şuayb el-Arnaut “bu hadis ‘fi ardi seb’i ezru’in’ lafzı olmaksızın şahitleri ve tarikleriyle hasendir” kanaatine varmıştır.⁶¹²

n. Yoksulların Cennete Beş Yüzyıl Daha Erken Girmeleri

Hem buyurdu cennete yoksullar önden gireler

*Gireler beş yüz yıl ön görmeyeler gussa kayu*⁶¹³

Tahric ve Değerlendirme

Tirmizî beyitlerde işaret olunan rivayeti Ebu Hureyre,⁶¹⁴ Ebu Said el-Hudrî,⁶¹⁵ Enes b. Malik⁶¹⁶ ve Cabir b. Abdullah'tan⁶¹⁷ tahric etmiştir. Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hudrî'den tahric edilen rivayet, beyitlerde zikredilen beş yüz yıllık süreden bahsetmektedir.

Ancak Enes (r.a) ve Cabir (r.a)'in rivayetinde bu süre kırk bahar olarak geçmektedir. Tirmizî "Müslümanların fakirleri zenginlerinden yarım gün önce Cennete gireceklerdir ki o da beş yüzyıl eder" rivayetine “hasen sahih” hükmünü vermiştir.⁶¹⁸ Ahmed b. Hanbel,⁶¹⁹ Beyhakî⁶²⁰ ve Ebu Nuaym⁶²¹ da aynı rivayeti

⁶⁰⁸ Tirmizî, Sıfatu'l-Cenne, 12.

⁶⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 295; VI, 254.

⁶¹⁰ Tirmizî, Sıfatu'l-Cenne, 12.

⁶¹¹ Tirmizî, ay.

⁶¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 295.

⁶¹³ Bican, *Muhammediye*, s. 324.

⁶¹⁴ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶¹⁵ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶¹⁶ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶¹⁷ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶¹⁸ Tirmizî, *Zühd*, 37.

⁶¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 296.

⁶²⁰ Beyhakî, *Ba's ve'n-Nuşur*, I, 240.

Ebu Hureyre'den nakletmişlerdir. Şuayb el-Arnâvut *Müsned* tahkikinde “bu sahih bir hadistir, ancak bu tarik isnadındaki Muhammed b. Amr -ki o, İbn Alkame b. Vakkas el-Leysi’dir- sebebiyle hasendir, diğer raviler sikadır.” demiştir.⁶²²

o. Cennetin Sekiz Kapısı

Hem buyurdu sekiz kapısı vardır cennetin

*Yedisinden gire yoksullar birinden arkalı*⁶²³

Tahric ve Değerlendirme:

Cennetin sekiz kapısı olduğuna dair çok sayıda rivayet mevcuttur.⁶²⁴ Ancak müellifin ifade ettiği gibi, cennetin yedi kapısından yoksulların gireceğine dair herhangi bir rivayete rastlamadık. Cennetin kapısının özel bir zümreye tahsisi bağlamında Buhârî’nin Sehl b. Sa’d’dan tahric ettiği “Cennette sekiz kapı vardır. Bunlardan birisinin adı Reyyan’dır. Oradan Cennete yalnız oruçlular girer” hadisi vardır.⁶²⁵ Konuyla ilgili benzer bir rivayet Ahmet Emin Seyhan’ın çalışmasında da mevcuttur.⁶²⁶

ö. Cennete Önden Girecek Olan Üç Topluluk

Hem buyurdu üç bölük önden giriser cennete

*Biri oldur şehid etmiş idi onu adu...*⁶²⁷

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret edilen hadisi Tirmizî,⁶²⁸ Ahmed b. Hanbel,⁶²⁹ İbn Hibban, Hâkim,⁶³⁰ Tayâlisî,⁶³² İbni Ebi Şeybe,⁶³³ Ebu Hureyre'den tahric etmiştir.

⁶²¹ Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihran el-Esbahanî, *Hilyetu'l Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya*, Beyrut 1409, VIII, 212.

⁶²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 296.

⁶²³ Bican, *Muhammediye*, s. 324.

⁶²⁴ *Buhârî*, Bedu'l-Halk, 9; *Müslim*, İman, 10; *Tirmizî*, Tahâre, 41; *Nesâî*, Tahâre, 109; *İbn Mâce*, Tahâre, 47, 60; *Dârimî*, Vudû, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 19, 230; II, 132; III, 265; IV, 150, 386; V, 325 İbn Hibban, *Sahih*, X, 519.

⁶²⁵ *Buhârî*, Bedu'l-Halk, 9.

⁶²⁶ Ahmet Emin Seyhan, *Hadislerde Kıyamet Alametleri (Envâru'l-Âşikîn Örneğinde)*, Isparta 2006, s. 418.

⁶²⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 324.

⁶²⁸ Tirmizî, *Fezailu'l-Cihad*, 13.

⁶²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 425.

Hadisin metni şu şekildedir: "Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: Cennete girecek olan üçlerin birincisi bana gösterildi: Şehit, iffetli kanaatkâr ve Allah'a ibadeti dürüst yapıp efendilerine karşı sadık olan köle." Tirmizî hadise "hasen" hükmünü vermiştir.⁶³⁴ Ancak Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin tahkikini yapan Şuayb el-Arnaut hadisin "zayıf" olduğunu söylemiştir.⁶³⁵

p. Cennete Hesapsız Olarak Girecek Yetmiş Bin Kişi

Hem buyurdu kim benimle gire yetmiş bin kişi

*Her bin ile gire yetmiş bin hesapsız içeru*⁶³⁶

Tahrir ve Değerlendirme

Cennete yetmiş bin kişinin hesaba çekilmeksizin girmesini anlatan bu rivayeti Tirmizî,⁶³⁷ Ahmed b. Hanbel,⁶³⁸ İbni Ebi Şeybe,⁶³⁹ Ebu Asım⁶⁴⁰ ve Beğavî,⁶⁴¹ Ebu Umame'den, İbn Mâce,⁶⁴² Ebu Nuaym,⁶⁴³ Tayâlisî⁶⁴⁴ ve İbnu'l-Mübarek,⁶⁴⁵ Rıfa' el-Cuheni'den, Beyhakî⁶⁴⁶ ve Taberanî,⁶⁴⁷ Utbe b. Sulemî'den ufak tefek lafız farklılıklarıyla tahrir etmişlerdir. Ayrıca Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den⁶⁴⁸ ve yine Buharî İbn Abbas'tan⁶⁴⁹ "cennete yedi yüz bin kişinin hesap vermeksizin girmesi" rivayetini tahrir etmişlerdir. Hadisin Tirmizî'deki metni şöyledir: "Rabbim bana ümmetinden yetmiş bin kişiyi hesap ve azab görmeden Cennete koyacağını vaad etti, aynı zamanda her bin kişiyle birlikte

⁶³⁰ Hâkim, *Müstedrek*, I, 544.

⁶³¹ İbn Hibban, *Sahih*, X, 151.

⁶³² Tayâlisî, *Müsned*, IV, 294.

⁶³³ İbni Ebi Şeybe, *Musanef*, IV, 230.

⁶³⁴ *Tirmizî*, Fedailu'l-Cihad, 13.

⁶³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 425.

⁶³⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 324.

⁶³⁷ Tirmizî bu hadise "hasen garib" hükmünü vermiştir. *Tirmizî*, Kıyame, 12.

⁶³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 268.

⁶³⁹ İbni Ebi Şeybe, *Musanef*, VI, 315.

⁶⁴⁰ Ebu Asım, *Sünne*, I, 260.

⁶⁴¹ Ebu Muhammed el-Hüseyn el-Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Züheyr eş-Şaviş, Beyrut 1983, XV, 164.

⁶⁴² *İbn Mace*, Zühd, 34.

⁶⁴³ Ebu Nuaym, *Hilye*, VI, 286.

⁶⁴⁴ Tayâlisî, *Müsned*, II, 620.

⁶⁴⁵ İbnu'l-Mübarek, *Zühd ve'r-Rekâik*, I, 322.

⁶⁴⁶ Beyhakî, *Ba's ve'n-Nuşûr*, I, 186.

⁶⁴⁷ Taberanî, *Mu'cemu'l-Evsat*, I, 126.

⁶⁴⁸ *Buharî*, Libas, 18; *Müslim*, İman, 367.

⁶⁴⁹ *Buharî*, Rikak, 50.

yetmiş bin kişi ve Rabbinin isteyeceği kadarın üç mislini de vaad etti”⁶⁵⁰ Şuayb el-Arnaut *Müsned* tahkikinde bu hadisin sahih, isnadının ise hasen olduğunu söylemiştir.⁶⁵¹

r. Namazda Ön Safta Olanların Cennete İlk girenlerden Olması

Hem buyurdu saff-ı evvel cennete önden gire

*Hassa şunlar kim edine beş namaza beş vuzu*⁶⁵²

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar arasında beyitte ifade edilen manada bir rivayete rastlayamadık.

s. Bolluk ve Darlıkta Allah (c.c.)’ı Zikredenlerin Cennete Girenlerin İlklerinden Olmaları

Hem buyurdu şunlar evvel giriserler cennete

*Derler idi hamd edip serada ve darada hu*⁶⁵³

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beytin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

ş. “ve Mesâkine Tayyibeten fî Cennâti Adn” Ayetinin Resulullah (s.a.v)’a Sorulması

Meğer bir gün sual ettiler ashab

Dediler ya Resulallah ki deryab

Kaale’llahu Teâlâ “ve mesakine tayyibeten fî-cennati adn”

Bu sözün ma’nisin eyle mübeyyen

Ki ta bilevüz onu biz muayyen

Buyurdu kasrlardır lülülerden

⁶⁵⁰ *Tirmizî, Kıyame, 12.*

⁶⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 268.

⁶⁵² Bican, *Muhammediye*, s. 325

⁶⁵³ Bican, *Muhammediye*, s. 325.

*Diriğ olmayısardur ululardan...*⁶⁵⁴

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin yukarıdaki edebi bir üslupla aktarmış olduğu rivayeti Taberî, Tevbe suresi tefsirinde, İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*'sinde, Beyhakî, *el-Ba's ve 'n-Nuşur* adlı eserinde İmran b. Husayn ve Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.⁶⁵⁵ Rivayetin Taberî'deki metni şöyledir: "Resulullah (s.a.v)'a 'Adn Cennetlerinde tertemiz yerler vardır'⁶⁵⁶ ayeti sorulduğunda şöyle buyurdu: İncilerden bir saray vardır. Bu sarayın kırmızı yakuttan yedi yüz 'dar'ı vardır. Her birinde yeşil zebcedden yedi yüz ev vardır. Her evde yedi yüz divan vardır. Her birinde bütün renklerden döşekler vardır. Her döşegin üzerinde hur'ul-ayn eşler vardır ve bütün evlerde yedi yüz maide (sofra) vardır. Her sofrada yedi yüz çeşit yemek vardır. Her evde yedi yüz vasıf vardır. Her sabah mümin kişiye bunların her birinden yararlanacak kuvvet verilir."⁶⁵⁷ İbn Kesir senedde bulunan ravi Cisir'den ötürü hadisin oldukça zayıf olduğunu söylemiştir.⁶⁵⁸

t. Cennette Melekler ve Allah Dostları Arasındaki Bir Diyalog

Resulullah buyurur kim münadiler ede ikbal

Ki kanı Tanrı dostları kavm ede istikbal

Firiştehler göre ayda ki siz misiz ehıbbası

Diyeler kim naam biziz bizimdir izzet u ifdal...

Dahi korkan da sizdiniz benim izzim celalimden

Likaama sizdiniz müştak beni ederdiniz İclal...

Dahi artık mezid edem varın bir cennete bugün

Kimi dilerseniz bile alın gidin edin işmal

⁶⁵⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 365.

⁶⁵⁵ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, XI, 558; ; Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, thk. Şeyh Amir Ahmed Haydar, *el-Ba's ve 'n-Nuşur*, Beyrut 1986, s. 178; Hafız İmadu'd-Din Ebu Fuda İsmail ibn Ömer b. Kesir el-Kureşî ed-Dimeşkî, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire 1997, XX, 286.

⁶⁵⁶ Tevbe 9/72.

⁶⁵⁷ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, XI, 558.

⁶⁵⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, XX, 286.

*Kaala'llahu sübhanehu "ve enâbü ila'llahi lehümü'l-büşrâ"*⁶⁵⁹

Tahrir ve Değerlendirme

Bu kısımda, beyitlerin işaret ettiği rivayet hakkında Ahmet Emin Seyhan'ın aynı konuyla ilgili yaptığı değerlendirmenin bir kısmını aktarmayı uygun buluyoruz:

Rivayet ulaşabildiğimiz temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Ancak rivayetle ilgili şu hususlara işaret etmemiz mümkündür. Bu rivayette Allah yanlış tanıtılmakta ve doğru olmayan bir şefa'at anlayışı ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla burada cevaplanması gereken birtakım sorular akıllara gelmektedir. Şöyle ki, "Allah'ı seven bu kimseler", mahşer meydanından diledikleri insanı alıp götürebiliyorlarsa imtihan bir anlamı kalmakta mıdır? Dolayısıyla metinde problemler olan bu rivayetin uydurma olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶⁰

u. Kevser Havuzu

Resulullah buyurmuştur ki havzım şol kadar gindir

Kim Eyle'den Adence var onun mikdarıca emyal

Suyu kardan dahi aktır kokusu misgden etyabtır

*Ebarıkı nücumdan çok tadında hod ne şeker ne bal*⁶⁶¹

Tahrir ve Değerlendirme

Kevser hakkında çok sayıda hadis varid olmuştur. Benzer lafızlarla rivayeti Abdullah b. Amr'dan; Buharî,⁶⁶² Müslim,⁶⁶³ İbn Hibban⁶⁶⁴ ve Taberani,⁶⁶⁵ Huzeyfe'den; Ahmed b. Hanbel nakletmiştir.⁶⁶⁶ Heysemi bu rivayetlerin isnadında yer alan Osman b. Umeyr'in "zayıf" olduğunu söylemiştir.⁶⁶⁷ Bu hadîsi aynı

⁶⁵⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 300.

⁶⁶⁰ A. Emin Seyhan, *Hadislerde Kıyamet Alametleri*, s. 353-354.

⁶⁶¹ Bican, *Muhammediye*, s. 301.

⁶⁶² *Buharî*, Rikak, 53.

⁶⁶³ *Müslim*, Fezâil, 27.

⁶⁶⁴ İbn Hibban, *Sahih*, XIV, 364.

⁶⁶⁵ *Taberâni*, Evsat, IX, 27.

⁶⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 390, 394.

⁶⁶⁷ Heysemi, *Mecma'u-z-Zevaid*, X, 362.

şekilde Ebu Zer'den, Müslim,⁶⁶⁸ Tirmizî,⁶⁶⁹ Ahmed b. Hanbel⁶⁷⁰; Cabir b. Abdillah'tan Ahmed b. Hanbel⁶⁷¹; İbn Ömer'den İbn Mace⁶⁷² nakletmiştir. Tirmizî hadisi tahrir ettikten sonra rivayete "hasen-sahih-garib" hükmünü vermiştir.⁶⁷³ Hadisin Buharî'deki metni şöyledir: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Benim havzım (açıları müsâvî olarak) bir aylık yol genişliğindedir. Onun suyu süttten daha beyaz, kokusu miskten daha hoştur. Bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Her kim ondan içerse, o kimse artık ebediyyen susamaz."⁶⁷⁴

ü. Cennetliklerden En Düşük Mevki Sahibinin Nail Olacağı Nimetler

Rivayettir ömer oğlu ki Abdullah aytmıştır

Meğer bir gün kim ashaba

Haber verdi Resulullah ne dir ol canlara canan

İşit ol şah hümasından

Buyurdu cennet ehlinde en edna menzili olan

Eğerçi kamu a'ladır

Sarayı ola cevherden seriri dürr ile mercan...

Nazar ede cinanına hem ezvacı nei'mine

Hedem birle seririne ede bin yıl kadar seyran...⁶⁷⁵

Tahrir ve Değerlendirme

Beyitlerde ravi zikredilerek işaret edilen rivayeti Tirmizî,⁶⁷⁶ Ebu Ya'la,⁶⁷⁷ Beyhakî⁶⁷⁸ ve Ebu Nuaym⁶⁷⁹ tahrir etmiştir. Rivayetin Tirmizî'deki metni

⁶⁶⁸ Müslim, Fezâil, 36.

⁶⁶⁹ Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame, 15.

⁶⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 149.

⁶⁷¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 384.

⁶⁷² İbn Mace, Zühd, 39.

⁶⁷³ Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame, 15.

⁶⁷⁴ Buharî, Rikak, 53.

⁶⁷⁵ Bican, Muhammediye, s. 392.

⁶⁷⁶ Tirmizî, Sıfatu'l-Cenne, 17.

⁶⁷⁷ Ebu Ya'la Ahmed b. Ali b. El-Müsenna b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temimi, Müsnedi Ebu Ya'la, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımeşk 1984, X, 96.

⁶⁷⁸ Beyhakî, Ba's ve'n-Nuşur, s. 251.

⁶⁷⁹ Ebu Nuaym, Hilye, V, 87.

şöyledir: “Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Cennetliklerin en aşağı derecesinde olan kimsenin durumu; bahçelerini, hanımlarını, bol nimetlerini, hizmetçilerini ve koltuklarını bin senelik mesafeye kadar uzanmış olarak göreceksiniz ve sabah akşam Allah’ın kendilerine bir ikramı olarak Allah’ın yüzünü göreceksiniz.’”⁶⁸⁰ Tirmizî rivayetinin ardından “Bu hadis değişik şekillerde İsrail’den, Süveyr’den, İbn Ömer’den merfu olarak rivâyet edilmiştir. Abdülmelik b. Ebcer bu hadisi Süveyr’den ve İbn Ömer’den mevkuf olarak rivâyet etmiştir. Ubeydullah el-Eşcaî ise Sûfyân’dan, Süveyr’den, Mûcâhid’den ve İbn Ömer’den merfu olmaksızın kendi sözü olarak rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Ebû Küreyb, Muhammed b. Âlâ vasıtasıyla Ubeydullah el Eşcaî’den, Sûfyân’dan, Süveyr’den, Mûcâhid’den, İbn Ömer’den bir benzerini merfu olmaksızın rivâyet etmiştir” demiştir.⁶⁸¹

v. Cennetten Kaçan Birtakım İnsanlar

Bular onlar dururlar kim buyurmuştur Resulullah

Kim Allah’ın muluku var pelas altında istihfa

Bular onlar dururlar hem buyurmuştur geri ol şah

Deyiptir meşrebin halin buların eyleyip ihsa

Kim Allah’ın ibadı var kaçarlar dedi cennetten

*Nitekim cifeden sizler kaçarsınız edip istinkaa*⁶⁸²

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar arasında müellifin işaret ettiği manaya delalet eden herhangi bir rivayet bulamadık.

y. Bir Kudsi Hadis

Ki buyurmuştur durur kendi hadis-i kudsi içinde

Ki Cebrail söz etmiştir habibine onu iha

⁶⁸⁰ Kıyamet sûresi 75/22-23.

⁶⁸¹ Tirmizî, Sıfatu'l-Cenne, 17.

⁶⁸² Bican, Muhammediye, s. 407.

Kimi kayim eylersem ben esma ve sıfatımla

*Edeb ilzam edem ona ki benden ede istihya...*⁶⁸³

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar arasında müellifin işaret ettiği manaya delalet eden herhangi bir rivayet bulamadık.

z. Allah (c.c.)’ın Kendilerinden Perdelenmeyeceği Bir Sınıf

*Kale Resulullah (s.a.v) “Sıfün min’ehli’l-cenneti La-yestiru anhumu’r-Rabbu”*⁶⁸⁴

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar arasında böyle bir rivayeti bulamadık. Ancak “ru’yetullah” ile ilgili bir hayli rivayet mevcuttur.⁶⁸⁵ Bu rivayetlerden Cerir b. Abdullah’ın Buharî’nin tahric etmiş olduğu veçhini burada aktarmakla yetineceğiz: “ Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulunuyorduk. (Dolunaylı bir geceydi) O, aya baktı ve şöyle buyurdu: ‘Şu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi de öyle göreceksiniz. O’nu görmede sıkışıklığa gerek kalmayacak. Artık güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazların (sabah ve ikindi) hiç birini kaçırmamak ne gerekiyorsa yapın’ buyurdu.”⁶⁸⁶ Sonra ‘...Güneşin doğması ve batmasından önce Rabbinin sınırsız kudret ve yüceliğini övgüyle an...⁶⁸⁷ ayetini okudu.

8. Cehennem ve Cehennem Ehli’nin Ahvali

a. Ashâb-ı Ârâf

Kılıptır içini rahmet azab etmiş durur dışın

Resulune buyurmuştur bu vech ile haber Allah

İçi cennet durur zira dışı oda mukabildir

⁶⁸³ Bican, *Muhammediye*, s. 407.

⁶⁸⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 412.

⁶⁸⁵ Buharî, *Mevakîtu’s-Salat*, 16, 26; Tefsir 50; Tevhid, 24; Müslim, *Mesâcid*, 37; Ebu Davud, *Sünne*, 19, 20; Tirmizî, *Cennet*, 15, 16; İbn Mace, *Zühd*, 39; Ahmed b. Hanbel, IV, 360, 362.

⁶⁸⁶ *Buharî*, *Mevakîtu’s-Salat*, 16

⁶⁸⁷ Taha 20/130.

Yarattı iki yanında iki türlü eser Allah

Bu kez Ashab-ı a'rafta derildi altı türlü kavl

*Birisi şol şehidlerdir ki vermedi zafer Allah.*⁶⁸⁸

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

b. “Hâulai cehennemiyun” diye Zikredilen Topluluk

Ki dedi ol Resulullah 'il-ala

Buyurasır pes andan Hak Teâla

Melekler eyledi benden şefaât

Hem etti enbiya andan şefaât...

Ki bir kavim idi bunlar odâ bi-dâd

Veli rahmet etti Rahman etti âzâd

*Hulai cehennemiyun utekaaü'r-Rahman*⁶⁸⁹

Tahric ve Değerlendirme

Hadis kaynaklarında "cehennemiyun" kaydı bulunan birkaç hadis-i şerif mevcuttur.⁶⁹⁰ Ancak "hulai cehennemiyun" ifadesinin yer aldığı rivayet şu şekildedir: "Muhakkak ki, bir kısım insanlar ateşe girecekler ve kararınca kadar orada kalacaklar, sonra cennete girecekler ve cennet ehli "bunlar kimdir?" diye soracaklar, "onlar cehennemliklerdir" denilecektir." Şuayb el-Arnâvut Müsned'in tahkikinde benzer bir rivayet hakkında "isnadı hasendir, Hammad b. Seleme, ihtilatından önce Ata b. Saib'ten işitmiştir" kaydını koymuştur.⁶⁹¹

⁶⁸⁸ Bican, *Muhammediye*, s. 330.

⁶⁸⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 336-337.

⁶⁹⁰ Buharî, *Rikak*, 51; *Tevhid*, 25; *Ebu Davud*, *Sünnet*, 23; *Tirmizî*, *Cehennem*, 10; *İbn Mâce*, *Zühd*, 37.

⁶⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 453.

c. Günahlarından Dolayı Ceheneneme Girdikten Sonra Cennete Gidenler

*Kaale Resulullah (s.a.v) "leyusibenne akvamen sef'un mine'n-nar bi-zünubin esabuha ukuubeten sümme yudhiluhumu'llahü'l-cennete bi-fadli rahmetihi fe-yukaalu lehümü'l-cehennemiyun*⁶⁹²

Tahric ve Değerlendirme

Söz konusu hadis-i şerifi Buharî Enes b. Malik'ten tahrir etmiştir.⁶⁹³ Hadisin metni şöyledir: "(Âsîlerden) birtakım kavimlere işlemiş oldukları günâhlar sebebiyle bir ukubet olmak üzere bir siyahlık isabet edecektir. Sonra Allah Taâlâ onları rahmetinin fazlı ile cennete girdirir. Onlara 'Cehennemlikler' denilir."⁶⁹⁴ İbn Hacer bu hadisi zikretmesinin ardından "hasen sahih" kaydını düşer.⁶⁹⁵ Heysemî ise hadisin sahih olduğunu "Ahmed, bu hadisi iki tarikile aktardı, her iki tarikin ravileri sahih ravileridir" diyerek ifade etmiştir.⁶⁹⁶ Zaten hadisin Buharî'de tahrir edilmiş olması, onun sahih olduğunu söyleyebilmek için yeterli bir delil niteliğindedir.

d. Cehennem Dört Duvarı

Resulullah buyurmuştur ki divarı onun dördtür

İç i dopdoludur oddan selasilden nekal enkal

Onun divarının arzı tamam kırk bin yıl artuktur

Odunun ısısı yetmiş bu od miktarıdır emsal⁶⁹⁷

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerin içerdiği anlama yakın bir rivayeti Tirmizî,⁶⁹⁸ Ahmed b. Hanbel,⁶⁹⁹ Ebu Ya'lâ,⁷⁰⁰ Ebu Said el-Hudri'den rivayet etmiştir. Ebu Ya'lâ'nın

⁶⁹² Bican, *Muhammediye*, s. 338.

⁶⁹³ Buharî, *Tevhid*, 25.

⁶⁹⁴ Buharî, *Tevhid*, 25.

⁶⁹⁵ İbn Hacer, *Metelib'i-Aliye*, XVIII, 555.

⁶⁹⁶ Heysemî, *Mecmau'z-Zevaid*, X, 380.

⁶⁹⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 301.

⁶⁹⁸ Tirmizî, *Cehennem* 4.

⁶⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 29.

⁷⁰⁰ Ebu Ya'la, *Müsned*, II, 526.

Müsned'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁷⁰¹

e. Allah (c.c.)'ın Bir Topluluğa “Benden Korkmazdınız” Hitabı

Rivayettir Resulullah dedi kim Hak Teala 'llah

Buyura bir bölük kavmi kim ede cennete tirhal...

Bunlardan korkardınız ki hiç korkmazdınız benden

*Bunlara eyleyip ta'zim çün olmazdız bana işğal...*⁷⁰²

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayeti Beyhâkî⁷⁰³ ve el-Vahidî,⁷⁰⁴ Adıyy b. Hatim'den tahric etmişlerdir. Söz konusu rivayet metni şöyledir: “Kıyamet günü Cehennem'den bazı kimseler Cennet'e götürülür. Cennet'e yaklaşıp onun saraylarını görüp, güzel kokularını duymaya başladıkları ve mü'minlere hazırlanan o nimetleri müşahede ettikleri anda, 'onları çevirin, zira onların bu zevkten nasibleri yoktur' denir. Bunlar da benzerine rastlanmayan büyük hasret içerisinde geri dönerlerken, 'Ey Rabbimiz, hiç olmazsa dostların için hazırladığın ve bize göstermiş olduğun şu mükâfatları bize göstermeden, bunlardan haberimiz olmadan bizi Cehennem'de bıraksaydın, bizim için Cehennem azabı daha ehven olurdu'derler. Allah Teâla: 'İşte ben de size bu ızdırabı çektirmeyi istedim. Çünkü siz, yalnız kaldığınız vakit benimle mübareze eder ve bana rağmen her türlü büyük kötülükleri işlerdiniz. İnsanlar arasına girdiğiniz de onlara karşı riyakârlık eder, derin saygı içinde görünür, içinizde bana karşı olan duygularınızın tamamen aksine onlara görünürdünüz. İnsanlardan korkar benden korkmazdınız. Onlara saygı besler, bana karşı saygısız davranırdınız. İnsanlara gösteriş olarak bazı şeyleri terkederdiniz, fakat bana karşı terketmezsiniz. İşte bütün bu sebeplerden

⁷⁰¹ Ebu Ya'la, *Müsned*, II, 526.

⁷⁰² Bican, *Muhammediye*, s. 303

⁷⁰³ Beyhâkî, *Şua'bu'l-İman*, IX, 138; *Ba's ve'n-Nuşûr*, I, 327.

⁷⁰⁴ Ebu'l-Hasan el-Vahidî, *el-Vasûl fi Tefsiri'l-Kur'an'il-Mecîd*, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, Beyrut 1994, I, 92.

ötürü ben de bugün sizi mahrum ettiğim (ve size gösterdiğim) bu nimetler karşısında size en acı bir şekilde azab ederim.”⁷⁰⁵

f. Cehennemdeki Bir Vadi

Resulullah buyurmuştur ki vardır orda bir vadi

Ki cebbar-ı anidi hem idiserler ona ikham

İne kırk yılda ka'rina çıka kırk yılda ağzına

*Ne ömrünce güle hergiz ne ola lahzaca bessam*⁷⁰⁶

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin beyitlerde ifade ettiği gibi bir rivayeti tespit edemedik. Ancak yakın bir anlamı ifade eden bir hadisi Tirmizî,⁷⁰⁷ Ahmed b. Hanbel⁷⁰⁸ ve Ebu Ya'lâ,⁷⁰⁹ Ebu Said (r.a)'dan rivayet etmiştir. Söz konusu rivayet metni şu şekildedir: "Veyl, cehennemde bir vadidir ki, kâfir oraya atıldığı zaman, kırk sonbahar aşağı doğru gider de ancak dibine ulaşır." Tirmizî rivayeti naklettikten sonra "bu hadis gariptir" hükmünü vermiştir.⁷¹⁰ Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şuayb Arnavut ve Ebu Ya'lâ'nın muhakkiki Hüseyin Selim Esed, bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁷¹¹

9. Müteferrik Hadisler

a. Dünyayı Sevmek Bütün Kötülüklerin Başıdır

Buyurmuştur Resulullah ki sevmek kişi dünyayı

*Başıdır hep hatiatın ki mugrak bil ey âli-ray*⁷¹²

⁷⁰⁵ Beyhakî, *Şua'bu'l-İman*, IX, 138.

⁷⁰⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 307.

⁷⁰⁷ Tirmizî, Tefsir, 22.

⁷⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 75.

⁷⁰⁹ Ebu Ya'lâ, *Müsned*, II, 523.

⁷¹⁰ Tirmizî, Tefsir, 22.

⁷¹¹ Ahmed b. Hanbel, *age.*, III, 375; Ebu Ya'lâ, *age.*, II, 523.

⁷¹² Bican, *Muhammediye*, s. 340.

Tahric Ve Değerlendirme:

Beyitlerde işaret olunan rivayeti Ebu Nuaym,⁷¹³ İsa b. Meryem (a.s.)'in sözü olarak aktarmıştır. İbnu'l Esir⁷¹⁴ ise “Beyhakî *Şua'bu'l-İman*'nında Enes b. Malik'ten tahric etmiştir” demiştir. Suyutî,⁷¹⁵ *Dürrer*'inde “Beyhakî *Şua'b*'da Hasan el-Basrî'nin Mürselini merfu olarak tahric etmiştir. İbn Ebi'd-Dünya *Şeytan'ın Hileleri* bahsinde ‘Malik b. Dinar'ın sözüdür’ diye zikretmiştir. İbn Yunus *Tarih-i Mısır*'da ‘Sa'd b. Mesud'un sözüdür’ demiştir” şeklinde kayıta bulunmuştur.⁷¹⁶ Elbanî bu bağlamda “Huzeyfe (r.a.)'den” diyerek aktardığı bir rivayete “zayıf”⁷¹⁷ sadece “dünyayı sevmek her hatanın başıdır” şeklinde zikrettiği bir başkasına da “mevzu”⁷¹⁸ hükmünü vermiştir.

b. “Hasenatu'l-ibrâr Seyyiâtu'l-mukarrebîn” Sözü

*Kema kaale'n-Nebiy (s.a.v) “Hasenatu'l-ibrâr seyyiâtu'l-mukarrebîn”*⁷¹⁹

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın bu sözü hadis olarak zikretmesine karşın, Aliyyu'l-Karî,⁷²⁰ Sehavî,⁷²¹ İbnu'd-Deyba' eş-Şeybanî,⁷²² Şevkanî⁷²³ ve Aclunî⁷²⁴ bunun sufi büyüklerinden Ebu Said el-Harraz'ın sözü olduğunu belirtirler. Elbanî ise rivayetin batıl olduğunu aslının bulunmadığını söylemiş ve aynı şekilde bu sözün Said el-Harraz'a ait olduğunu ifade etmiştir.⁷²⁵

c. Ölüm Müminin Hediyesidir

Bu sözüme delil oldur ki buyurdu Resulullah

*Ölümdür mü'mine tuhfe muradat üzre ey bedr ay*⁷²⁶

⁷¹³ Ebu Nuaym, *Hilye*, VI, 388.

⁷¹⁴ İbnu'l Esir, *Camiu'l-Usul*, thk. Abdulkadir Arnavut, ys. 1972, IV, 506.

⁷¹⁵ Celaleddin es-Suyutî, *Dürrerü'l-Muntasıra*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sibağ, Riyad ts., s. 105.

⁷¹⁶ Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, I, 344-345

⁷¹⁷ Muhammed Nasıruddin Elbanî, *Zaifu't-Terğib ve't-Terhib*, Riyad ts., II, 58.

⁷¹⁸ Elbanî, *Silsiletu'l-ahadisi'z-zaiife*, III, 370.

⁷¹⁹ Bican, *Muhammediyye*, s. 340

⁷²⁰ Aliyyu'l-Karî, *el-Esrar*, s. 186.

⁷²¹ Sehavî, *Mekasidu'l-hasene*, s. 305.

⁷²² İbnu'd-Deyba' eş-Şeybanî, *Temyizu't-tayyib*, s. 70.

⁷²³ Şevkanî, *Fevaidu'l-mecmua'*, s. 250.

⁷²⁴ Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, I, 357.

⁷²⁵ Elbanî, *Silsiletu'z-zaiife*, I, 216-217.

⁷²⁶ Bican, *Muhammediyye*, s. 342.

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayet, Abdullah b. Amr'dan naklen Hâkim⁷²⁷ ve Beyhaki⁷²⁸ tarafından tahric edilmiştir. Hâkim'deki rivayet şöyledir: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: 'Müminin hediyesi ölümdür.'⁷²⁹ Zehebi *Müstedrek*'in telhisinde "ravilerden İbn Zeyyad'ın Afrikalı olduğunu ve zayıf bir ravi olduğunu" zikretmiştir.⁷³⁰

d. Kâf Dağı'nın Ardında Otuz Dünya Büyüklüğünde Bir Yerin Olması

Ki demiştir onu Resul-i ilah

Sahih nakl oluptur ki yok iştibah

Ki ardınca Kaf dağının ol hoca

Bir ak yer yarattı otuz dünyece⁷³¹

Tahric ve Değerlendirme

Temel hadis kaynaklarında böyle bir rivayete rastlamadık. Ayrıca "Kafdağı" mefhumunun olduğu herhangi bir rivayet dahi kaynaklarımızda sahih olarak sabit değildir. Ancak İbn Kesir "seleften bazı kimselere göre 'Kaf; bütün yeryüzünü kuşatan bir dağdır.' diyerek "Doğrusunu Allah bilir, ama bazı kimselerin israiloğullarından almış olduğu hurafelerdendir." şeklinde bir açıklama yaptıktan sonra, Ebu Hatim er-Razi'nin isnadı İbn Abbas'a dayanan sıhhatli olmayan garip bir haber naklettiğini belirterek söz konusu rivayete yer verir. Rivayet şöyledir: "Allah Teâlâ bu yeryüzünün ötesinde büyük bir deniz yarattı. Bu denizin ardında "Kaf" denilen bir dağ halketti. Dünya seması onun üzerindeki tavandır. Allah (c.c.) sonra bu dağın arkasında bu yeryüzü misali yedi kat yeryüzü var etti. Sonra bunun da arkasına onu kuşatan bir deniz yarattı. Bunun da arkasında "Kaf" denilen bir dağ yarattı. İkinci sema onun üzerindeki tavandır." Bu

⁷²⁷ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 355.

⁷²⁸ Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, VII, 171.

⁷²⁹ Hakim, *Müstedrek*, IV, 355.

⁷³⁰ Hâkim, *a.g.e*, IV, 355.

⁷³¹ Bican, *Muhammediyye*, s. 27.

haberinin isnadında kopukluk vardır.⁷³² Taberi de eserinde "ق" harfini tefsir ederken "bazı kimseler bunu "yeryüzünü kuşatan bir dağ" şeklinde izah ettiler." demiştir.⁷³³ Kafdağı rivayet ve tahlilleri büyük bir yekün tuttuğundan biz meseleye bu kadar değinmekle yetineceğiz. Ancak "Kafdağı" ile ilgili rivayetler ve bunların tahlili Abdullah Aydemir'in "Tefsirde İsrailiyyat" adlı eserinde⁷³⁴ ve Diyanet İslam ansiklopedisi "Kafdağı" maddesinde yer almaktadır.⁷³⁵

e. İki Yüz Yirmi Dört Bin Nebi Gönderilmesi

İki yüz yirmi dört bin enbiya

Geldi derler nakl içinde asfiya

Varid olmuştur veli nakl-ı sarîh

*Artuk eksiktir budur kavî-i sahîh*⁷³⁶

Tahric ve Değerlendirme

Müellif beyitlerde iki yüz yirmi dört bin nebi olduğunu zikreden bir rivayet olduğundan bahsetmiştir. Ancak elimizdeki mevcut kaynaklar çerçevesinde yüz yirmi dört bin nebi olduğunu ifade eden rivayetlerin mevcudiyetinden söz etmemiz mümkündür. Zira Ahmed b. Hanbel,⁷³⁷ *Müsned*'inde Ebu Ümame'den, İbn Hibban⁷³⁸ ve Hâkim⁷³⁹ ise Ebu Zer'den rivayetle tahric etmişlerdir. Söz konusu rivayet bir hayli uzun olduğu için rivayetin sadece bizi ilgilendiren kısmını zikretmekle yetineceğiz. Şöyle ki: "... 'Kaç nebi vardır Ya Resulallah (s.a.v)?' diye sordum. 'yüz yirmi dört bin tane nebi vardır, bunlardan üç yüz on beş tanesi resuldür' buyurdu."⁷⁴⁰ *Müsned*'in tahkikini yapan Şuayb Arnavut bu rivayet hakkında "isnadı cidden zayıftır.

⁷³² Ebu'l-Feda İsmail b.Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, thk. Sami b. Muhammed Selame, ys. 1999, VII, 394.

⁷³³ Taberi, *Camii'l-beyan fi Te'vil'il-Kuran*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, ys. 2000, XXII, 325.

⁷³⁴ Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat*, s. 376.

⁷³⁵ Kürşat Demirci, "Kafdağı", *DİA*, XXIV, 144-145.

⁷³⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 72.

⁷³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 266.

⁷³⁸ İbn Hibbân, *Sahîh*, II, 77.

⁷³⁹ Hakim, *Müstedrek*, II, 652.

⁷⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 266.

Taberanî *Kebir*'in'de, bu isnad üzere Ebu'l-Muğîre tarikiyle tahrir etmiştir” diye kayıt düşmüştür.⁷⁴¹

f. Kur’ân-ı Kerîm’in Gayri Mahlûk Oluşu

Cevap verdi erbab-ı tefsir ü ehl-i hadis

Arabda Acemde pes ondan kesildi hisam

Ki Kur’an-ı dedi resul gayr-i mahlûk durur

*Dese her kim mahlûk küfürdür bulur intikam*⁷⁴²

Tahrir ve Değerlendirme

Konuyla ilgili araştırdığımız kaynaklar arasında merfu’ ve mürsel bir rivayete rastlayamadık. Ancak meseleyle bağlantılı, Tabiin’den gelen bir hayli rivayet mevcuttur. Bunların bir kısmı hadislerin ve Resulullah (s.a.v)’ın sünneti seniyyesinden yola çıkılarak ortaya konulan delillerdir. Rivayetlerin her birini burada aktarmamız mümkün olmayacağından birkaç rivayete değinmekle yetineceğiz.

Buharî, *Halku efa’li’l-i’bad* adlı eserinde Nuaym’dan; “Mahlûkata ve cin, insan yahut melek olsun hiçbir kulun sözüne sığınılmaz. İşte bu Allah’ın sözünün gayri mahlûk diğerlerinin ise mahlûk olduğunun delilidir.⁷⁴³ Beyhakî ise *Sünenü’l-Kübra*’sında Sehl er-Remlî’den “İmam Şafî’ye Kur’an hakkında sordum; ‘Kur’an gayri mahlûktur’ dedi. Peki, Kur’an mahlûktur diyenin hükmü nedir, dedim. ‘Kâfirdir’ dedi. Üstadlarından senin gibi hüküm verenler kimlerdir, dedim. ‘Hocalarımdan kimle karşılaştıysam ‘Kur’an mahlûktur, diyen bizce kâfirdir’ dediler’ diye cevap verdi”⁷⁴⁴ sözünü tahrir etmiştir. Ayrıca Ebu Abdullah Şeybânî *Sünne* adlı kitabında “Bana Ahmed b. İbrahim anlattı, dedi ki; ‘Ben, Yahya b. Mai’n ve Ebu Haysem’den ‘Kur’an Allah’ın kelimadır ve yaratılmış değildir’ sözünü işittim” demiştir.⁷⁴⁵

⁷⁴¹ Ahmed b. Hanbel, age., V, 266.

⁷⁴² Bican, *Muhammediye*, s. 87.

⁷⁴³ Buharî, *Halku efa’li’l-i’bad*, thk. Abdurrahman U’meyre, Riyad 1398, s. 96.

⁷⁴⁴ Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, X, 348.

⁷⁴⁵ Ebu Abdullah eş-Şeybânî, *es-Sünne*, thk. Muhammed Said Salim el-Kahtânî, ys. 1406, I, 159.

g. Resulullah (s.a.v)'a Sorulan Üç Soru

Dediler üç sual edin eğer bilse ikisini

Birini bilmeseyse bilin resuldur davete bellağ

Biri sorun nedir bu ruh, biri Ashab-ı Kehf kimdir

Birisi kimdir İskender ki gezdi şehri ü sahra dağ⁷⁴⁶

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret olunan rivayeti Taberî,⁷⁴⁷ İbn Abbas'tan naklen tahric etmiştir. Rivayetin metni şöyledir: "Kureyş müşrikleri toplanıp aralarından Nadir bin Haris ile Ukbe bin Ebû Muayt'ı Medine'deki yahûdî âlimlerine bâzı sorular sorup cevaplar getirmeleri için elçi olarak gönderdiler ve bu ikisine hitaben dediler ki: "Yahûdî âlimlerine Muhammed'e âit sıfatları bir bir anlatıktan sonra, O'nun hakkında ne diyeceklerini sorunuz, çünkü onların peygamberler hakkında bilgileri vardır, onlar kitap ehlidir; bizim ise bu hususlarda bilgimiz yoktur" dediler. Onlar da Medine'ye gelip yahûdî âlimleri ile görüşüp sorularını bunlara yönelttiler. Yahudi âlimleri de bunlara üç mesele öğretip Hz. Peygamber'e yolladılar. Bunlar Peygamberimize gelip o üç meseleyi sordular. Sorular şunlardı; 'Çok önceleri şehirlerini terk ederek bir mağaraya sığınan ve şaşılacak durumları olan, o bir avuç genç grup kimlerdir; şaşılacak halleri nedir?' 'Yeryüzünün doğusunu da batısını da dolaşan gezgin adam kimdir ve kendisine ait haberler nedir?' 'Rûh menşei ve mâhiyeti itibariyle nedir? Ruha âit ne gibi bilgiler vardır?' (Bunları cevapladığı takdirde kendilerince peygamberin doğruluğu anlaşılacaktır.) Medine'deki yahûdî âlimlerinden öğrendikleri bu sorularla Mekke'ye dönen Nadir ve Ukbe, önce Kureyş topluluğunu görerek davayı hail ve fasl edecek olan şeyi öğrenip geldiklerini söylediler, sonra da Hz. Peygamber'e gidip sorularını yönelttiler... İşte onların bu sorularına cevap olmak üzere Cebrail (a.s) Ashâbu'l-Kehf hakkındaki Kehf sûresini, gezgin adam olan Zü'l-Karneyn hakkındaki âyetleri ve ruh hakkındaki sorularına cevap teşkil eden; "Sana ruhtan sorarlar.

⁷⁴⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 119.

⁷⁴⁷ Taberî, *Camîu'l-Beyan*, XV, 143; XVII, 593.

Deki: "Rûh Rabbimin emrindedir. Size ilimden az bir şey verilmiştir" âyetini indirmiştir.⁷⁴⁸

h. Abdullah b. Selam'ın Üç Sorusu

Katına geldi ol işitgil onu

Dedi var üç sualım bilgil onu

Kim ancak enbiya bilir cevabın

*Eğer sen hak nebiysen ver cevabın*⁷⁴⁹

Tahric ve Değerlendirme

Resulullah'a üç soru soran kişi, Buharî'nin⁷⁵⁰ Enes b. Malik'ten tahric edilen hadiste Abdullah b. Selam olarak geçmektedir. Abdullah, Müslüman olmadan önce Yahudilerin en bilginlerinden birisiydi. Söz konusu rivayet şöyledir: "Abdullah b. Selâm, Peygamber (s.a.v)'in Medine'ye geldiğini duyunca, hemen O'na gelip şöyle dedi: 'Ben sana ancak bir peygamberin bilebileceği üç şey soracağım; Kıyametin ilk alâmeti nedir? Cennet ehlinin ilk yiyecek olduğu şey nedir? Çocuğun babasına benzemesinin sebebi nedir? Neden bazen dayılarına benzer? Allah Resulü (s.a.v) şu cevabı verdi: 'Onların cevaplarını biraz önce bana Cibril bildirdi' Abdullah der ki: 'İşte meleklerden yahudilerin düşmanı odur (Cibril'dir). Resulullah (s.a.v) *Kim Cebrail'e düşmansa (bilsin ki) O, Allah'ın izniyle senin kalbine Kur'anı indirendir.*⁷⁵¹ Ayetini okudu ve şöyle devam etti: 'Kıyametin ilk alâmeti, insanları doğudan batıya sürecektir olan ateşin çıkmasıdır. Cennet ehlinin ilk yiyeceği balık ciğerinin artığıdır. Çocuğun anne veya babaya benzemesi ise; kişi karısıyla cinsi ilişki kurduğunda, eğer menisi kadınıninkini geçerse çocuk ona benzer. Kadınıninkini geçerse kadına benzer.' Abdullah b. Selam: 'Şahadet ederim ki; sen gerçek peygambersin' dedi ve ekledi: 'Ey Allah'ın Resulü! Yahudiler (insanı hayrette bırakacak şekilde yalan söyleyen) asılsız iftiralarda bulunan bir millettir. Sen beni onlara sormadan, benim müslüman olduğumu

⁷⁴⁸ Taberî, *Camîu'l-Beyan*, XVII, 593.

⁷⁴⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 127.

⁷⁵⁰ *Buharî*, Tefsir, 6.

⁷⁵¹ Bakara 2/97.

duyarlarsa, senin nezdinde bana iftirada bulunurlar, 'Yahudiler geldiler, Abdullah b. Selâm eve girdi. (Allah'ın Resulü, Abdullah'ı gizledi) Resulullah (s.a.v) sordu: 'Nezdinizde Abdullah b. Selâm nasıl biridir?' Şöyle dediler: 'O, bizim en bilginimiz ve en bilginimizin oğludur; en hayırlımız ve en hayırlımızın oğludur.' 'Abdullah b. Selâm'ın müslüman olduğunu duyarsanız ne yaparsınız?' 'Allah onu bundan korusun!' dediler. Bunun üzerine Abdullah onların yanına çıkıp. Şöyle haykırdı: 'Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür.' Bunun üzerine şöyle dediler: 'O bizim en kötümüzdür ve en kötümüzün oğludur.' Hemen onun aleyhinde konuşular." Diğer rivayette şu ek vardır: Abdullah b. Selam: "Ey Allah'ın Resulü! İşte benim de korktuğum buydu." dedi⁷⁵²

i. Cebrail ve Mikail'in Resulullah'la Birlikte Savaşması

Bir rivayet geldi hassü'l-hass idi

Ravi Sa'dü'bnü Ebi Vakkas idi

Dedi gördümdü resulullah gider

Bilesince iki kişi ceng eder...

Bildim anı biri Cebrail idi

*Hem muayyen biri Mikail idi*⁷⁵³

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki zikri geçen hadis-i şerifi Buhari⁷⁵⁴ ve Müslim,⁷⁵⁵ tahric etmişlerdir. Müslim'in tahric ettiği rivayet şu şekildedir: "Uhud günü, Resulullah (s.a.v)'ın sağ ve sol iki tarafında beyaz elbiseli iki adam görüyordum. Bunlar şiddetli bir şekilde savaşıyorlardı. Onları ne daha önce görmüştüm ne de daha sonra gördüm. -Yani bunlar Cibril ve Mikail (a.s) idiler-"⁷⁵⁶

⁷⁵² Buharî, Tefsir, 6.

⁷⁵³ Bican, Muhammediye, s. 152.

⁷⁵⁴ Buhari, Libas, 24; Meğazi, 18.

⁷⁵⁵ Müslim, Fezâil, 46.

⁷⁵⁶ Müslim, Fezâil, 46.

j. Aşere-i Mübeşşere

Var idi on sahabe adı meşhur

*Mübeşşerlerdi cennet birle meşur*⁷⁵⁷

Tahric ve Değerlendirme

Müellifin zikretmiş olduğu “hayattayken cennetle müjdelenen on kişi” diye literatürümüzde yer etmiş olan şahıslardan bahseden rivayetleri Ebu Davud,⁷⁵⁸ İbn Mace⁷⁵⁹ ve Ahmed b. Hanbel,⁷⁶⁰ Said b. Zeyd’den tahric etmişlerdir. Şuayb Arnavut Ebu Davud tahkikinde bu hadis hakkında “sahih” hükmünü vermiştir.⁷⁶¹ Ayrıca Şuayb Arnavut *Müsned* tahkikinde hadis için “isnadı kavîdir. Hilal b. Yesaf dışındaki bütün raviler Şeyhayn’in ravileridir” demiştir.⁷⁶²

k. Müminlerin Ölüm Anında ve Kabirde Azap Görmemeleri

Hem Resulullah buyurmuştur sarih

Kim onu ibn Ömer dedi sahih

K’ehl-i iman görmeyler vahşeti

*Ne ölümdede ne kabirde dehşeti...*⁷⁶³

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

l. Cemaatle Namazın Önemine Dair Hz. Ali’den Bir Rivayet

Ali der Resul bir gün emreyledi

Namazı cemaatle kılın dedi

Ki ger gökleri ve yerleri alsalar

⁷⁵⁷ Bican, *Muhammediye*, s. 226.

⁷⁵⁸ *Ebu Davud*, Sünne, 9.

⁷⁵⁹ *İbn Mace*, Sünne, 11.

⁷⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 188.

⁷⁶¹ *Ebu Davud*, Sünne, 9.

⁷⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 188.

⁷⁶³ Bican, *Muhammediye*, s. 245.

Denizleri dağları salsalar
Kamer şems u necm ü vuhuş u tuyur
Dahi kürsi arş cennet ü nar u nur
Beşer cin de Ye'cüc u Me'cüc ile
Gele bir namazın sevabı ağır
*Koman pes cemaat kebir ü sagir*⁷⁶⁴

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda böyle bir rivayete rastlayamadık. Ancak cemaatle namaz kılmanın önemine dair birçok sahih hadis rivayet edilmiştir.⁷⁶⁵ Rivayetlerin hepsine burada yer vermemiz mümkün olmadığından birkaçına kısaca değinmekle yetineceğiz.

Cemaatle namazın önemini anlatan rivayetler arasında; Cemaatle kılınan namazın, tek başına kılınan namazdan yirmi beş derece⁷⁶⁶ ve yirmi yedi derece⁷⁶⁷ fazla sevab olduğuna ait rivayetler vardır. Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in mealen “ezan okunmasını emretsem ve yerime imamete birini geçirsem de namaza gelmeyenlerin evlerini yaksam” buyurması,⁷⁶⁸ cemaatle namazın önemini anlamak için yeterlidir.

m. Bütün Mahlûkatın Alime Dua Etmesi

Bular şunlar dururlar kim buyurmuştur Resulullah
Beyan etti bular kimdir bize ol fahr-i ataynak
Kim Allah u firiştehler dahi ehl-i semavat arz
Karıncalar balıklar der işit ol bahr-i ataynak
Selavat eder ona kim ede din ilmini ta'lim

⁷⁶⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 275-76.

⁷⁶⁵ *Buharî*, Salat, 86; *Ezan*, 29; *Müslim*, Mesâcid, 42; *Ebu Davud*, Salat, 49; *Tirmizî*, Salat, 47; *Nesai*, İmamet, 44. Rivayetler çoğaltılabilir, zaten birçok muhaddis bu konuya özel bir bab açmıştır.

⁷⁶⁶ *Buharî*, Salat, 86; *Müslim*, Mesâcid, 42; *Nesai*, İmamet, 44.

⁷⁶⁷ *Buharî*, *Ezan*, 29; *Müslim*, Mesâcid, 42; *Tirmizî*, Salat, 47; *Nesai*, İmamet, 44.

⁷⁶⁸ *Buharî*, *Ezan*, 29; *Müslim*, Mesâcid, 42; *Nesai*, İmamet, 44.

*Kimindir sadrı bildirdi işit ol sadr-ı ataynak*⁷⁶⁹

Tahric ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî⁷⁷⁰ ve Taberanî,⁷⁷¹ Ebû Umâme el-Bâhîlî (r.a)'den naklen tahric etmiştir. Tirmizî hadis hakkında “bu hadis hasen sahih gariptir” diye hüküm vermiştir.⁷⁷² Tirmizî'deki rivayet şu şekildedir; Ebu Umame el Bahîlî, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v)'a biri abid diğeri âlim olan iki kimseden bahsedildi de Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Âlim kimsenin abid kimseye karşı üstünlüğü benim sizin en aşağı mertebede olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir.’ Sonra Rasûlullah (s.a.v) şöyle devam etti: ‘Allah ve melekleri, göklerin ve yerlerin halkı, yuvasındaki karıncalar hatta balıklar, insanlara hayır ve faydalı şeyler öğreten kimseye dua ederler.’⁷⁷³

n. Arşın Altında Yaratılmış Olan Şehir

Nola ahir işit azze ve cel'den

Rivayettir Muaz übnü Cebel'den

Resul ahabına bir gün buyurdu

Beşaret nice olısar kayırdı

Dedi Allah bilin kim nice etti

*Ki arş altında şehristan yarattı...*⁷⁷⁴

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık.

o. Bir Arâbînin Resulullah (s.a.v)'a Soru Sorması

Rivayettir ki bir Arabî geldi

Resul-i kâinatın yolun aldı

⁷⁶⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 297-98.

⁷⁷⁰ *Tirmizî*, İlim, 19.

⁷⁷¹ Taberanî, *Kebir*, VIII, 278.

⁷⁷² *Tirmizî*, İlim, 19.

⁷⁷³ *Tirmizî*, ay.

⁷⁷⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 299.

Dedi kim ya Ebe'l-Kasım haber ver

*Sualime cevabı muteber ver...*⁷⁷⁵

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklar arasında müellifin beyitlerde işaret etmiş olduğu manayı içeren herhangi bir rivayete rastlayamadık.

p. “el-A'mal bi'n-niyat” Hadisi

Zihi devlet şu başın kim bu yolda oldu ol isar

*Yolunda sıdk ile gitti kim el-a'malü bi'nniyat*⁷⁷⁶

Tahric ve Değerlendirme

Muhammed Bican'ın yukarıdaki beyte nakşetmiş olduğu rivayet bütün İslam âlemince meşhur olmuş “Ameller niyetlere göredir...” hadis-i şerifinin bir kısmıdır. Bu hadis-i şerifi Hz. Ömer'den; Buharî,⁷⁷⁷ Müslim,⁷⁷⁸ Ebu Davud,⁷⁷⁹ Tirmizî,⁷⁸⁰ Nesaî,⁷⁸¹ İbn Mâce,⁷⁸² İbn Hibban⁷⁸³ eserlerinde tahrir etmişlerdir. Hadisin Müslim'deki metni mealen şöyledir: “Ameller ancak niyete göredir. Herkese ancak niyet ettiği şey yarıdır. Her kimin hicreti Allah'a ve Resulüne idiyece onun hicreti Allah ve Resulü'nedir. Kimin hicreti elde edeceği bir dünya metaı yahut evleneceği bir kadın içindiyse, onun hicreti de hicret ettiğinedir.”⁷⁸⁴

r. Topluma Yönelik Bir Çığır Açanın Sıratı yıldırım Gibi Geçmesi

Ki buyurmuştur ol sultan-ı kevneyn

Onunçün oldıdı evtan-ı kevneyn

Şu kim irte cemaatle aç a yol

*Sırat'ı yıldırım gibi geç ol*⁷⁸⁵

⁷⁷⁵ Bican, *Muhammediye*, s. 366.

⁷⁷⁶ Bican, *Muhammediye*, s. 376.

⁷⁷⁷ *Buharî*, Bedü'l-vahy, 1.

⁷⁷⁸ *Müslim*, İmaret, 155.

⁷⁷⁹ *Ebu Davud*, Talak, 11.

⁷⁸⁰ *Tirmizî*, Kitabu Fezâilu'l-cihad, 16.

⁷⁸¹ *Nesaî*, Talak, 24.

⁷⁸² *İbn Mace*, Zühd, 26.

⁷⁸³ İbn Hibban, *Sahih*, II, 113.

⁷⁸⁴ *Müslim*, ay.

⁷⁸⁵ Bican, *Muhammediye*, s. 424.

Tahric ve Değerlendirme

Araştırdığımız kaynaklarda yukarıdaki beyitlerin işaret ettiği manayı ifade eder herhangi bir rivayete rastlayamadık. Ancak, Müslim,⁷⁸⁶ İbn Mâce⁷⁸⁷ ve Ahmed b. Hanbel'in⁷⁸⁸ tahric etmiş olduğu rivayetlerde, "Bir kimse İslâm'da güzel bir çığır açar da, kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye bu çığır la amel edenlerin ecri kadar sevab yazılır. Amel edenlerin ecirlerinden de bir şey eksilmez. Ve her kim İslâm'da kötü bir çığır açar da kendinden sonra onunla amel olunursa, o kimsenin aleyhine bu çığır la amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahlarından da bir şey eksilmez" şeklinde bir rivayet mevcuttur.

s. "Nefsini Bilen Rabbini bilir" Sözü

*Kaale Resulullah (s.a.v) "men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu"*⁷⁸⁹

Tahric ve Değerlendirme

Sehavî *Mekasidu'l-Hasene* adlı eserinde; İmam Nevevî'den rivayetle "Nefsini bilen Rabbini bilir" şeklinde tercüme edebileceğimiz bu rivayetin aslı olmadığını söyler, ardından bu rivayetin te'vili bağlamında "Nefsinin sonradanlığını bilen, Rabbinin kadimliğini, nefsinin faniliğini bilen, Rabbinin bakiliğini bilir" denildi, şeklinde ilavede bulunur.⁷⁹⁰ Aliyyu'l-Karî ise "İbn Teymiyye bu rivayetin mevzu olduğu söyler. Ayrıca Sem'anî böyle bir rivayetin merfu olarak bilinmediğini, aksine bu rivayetin Yahya b. Muaz er-Razi'nin sözünden hikâye edildiğini savunur" demiştir.⁷⁹¹ Derviş el-Hut ise *Esne'l-Metalib* adlı eserinde Sehavî'nin zikrettiklerinin aynısını kaydettikten sonra söz konusu rivayetin Ebu Said el- Harraz'a da nisbet edildiği notunu düşer.⁷⁹² Aclunî ise yaklaşık olarak bu konudaki değerlendirmeleri eserinde zikretmiştir.⁷⁹³

⁷⁸⁶ Müslim, İlim, 15.

⁷⁸⁷ İbn Mâce, Sünne, 14.

⁷⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 362.

⁷⁸⁹ Bican, *Muhammediye*, s. 430.

⁷⁹⁰ Sehavî, *Mekasid*, s. 657.

⁷⁹¹ Aliyyu'l-Karî, *Esrar*, s. 351-52.

⁷⁹² Derviş el-Hut, *Esne'l-Metalib*, s. 299.

⁷⁹³ Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, II, 262.

t. Ehl-i Dünya, Ehl-i Ukba, Ehlullah

Resulullah buyurmadı mı dedim

Bunun kaydın kayırmadı mı dedim

Buyurdu kim haramdır dedi dünya

Şu kişiye kim ola ehl-i ukba

Buyurdu hem haramdır dedi ehl-i ukba

Şu kişiye kim ola ehl-i dünya

Haramdır dedi ona ikisi de

*Kim ehlullah ola Allah'a gide*⁷⁹⁴

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıdaki beyitlerde işaret edilen rivayeti Deylemi El-Firdevs adlı eserinde İbn Abbas'tan tahric etmiştir.⁷⁹⁵ Hadisin ravileri arasında bulunan Cebele b. Süleyman hakkında Yahya b. Main "sika değildir" demiştir.⁷⁹⁶ Suyuti'ye göre hadis hasendir.⁷⁹⁷ Hadisin senedinin zayıf olduğu belirtilmektedir.⁷⁹⁸ Elbani ise hadisin mevzu olduğunu söyleyip bu sözün Müslümanlara verdiği zarara dikkat çekmektedir.⁷⁹⁹

u. “Ey Ali! Bana Musaya Harun gibisin” Hadîsi

Buyurdu ona bir gün ol seyyidül-mürselin

Diler bildire ol durur seyyidü'l- evliya

Ki Musa'ya Harun gibisin bana Ya Ali

*Veli şöyle bil kim benim hatimü'l- enbiya*⁸⁰⁰

⁷⁹⁴ Bican, *Muhammediye*, s. 439

⁷⁹⁵ Deylemi, *El-Firdevs*, II, 230.

⁷⁹⁶ Zehebi, *Mizanu'l-İ'tidal*, II, 112.

⁷⁹⁷ Suyuti, *El-Camiu's-Sağir*, I, 259.

⁷⁹⁸ Aclunî, *Keşfü'l-Hafa*, I, 410.

⁷⁹⁹ Elbanî, *Silsiletu'l-ahadisi'z-zaiife*, I, 105.

⁸⁰⁰ Bican, *Muhammediye*, s. 222.

Tahric ve Değerlendirme

Beyitlerde işaret edilen hadis-i şerifi Buharî⁸⁰¹ ve Müslim,⁸⁰² Sa'd b. Ebi Vakkas'tan tahric etmiştir. Hadisin Müslim'deki metni şöyledir: "Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan, o da babasından naklen rivayet etti. Resûlullah (s.a.v), Ali (r.a)'ye: 'Sen bana Musa'ya nisbetle Harun yerindesin. Şu kadar var ki, benden sonra Peygamber yoktur' buyurdular. Ravilerden Saîd b. Müseyyeb dedi ki: 'Bunun üzerine ben bunu Sad'dan şifahen işitmeyi diledim ve Sad'la görüşerek bana Âmir'in rivayet ettiğini kendisine anlattım.' 'Bunu ben işittim!' dedi. 'Onu sen mi işittin?' diye sordum. İki parmağını kulaklarına koyarak: 'Evet! Yoksa bunlar sağır olsunlar' dedi.⁸⁰³ Müslim'de geçen başka bir vechi de burada zikretmenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Şöyle ki rivayete göre: "Muâviye b. Ebî Süfyân Sa'd'a emir verdi ve 'Ebû't-Türab'a sövmekten seni ne menetti?' dedi. O da: 'Benim söyleyeceğim üç şey var ki; bunları Ali için Resûlullah (s.a.v) söylemiştir. Binâenaleyh ben Ali (r.a)'ye asla sövemem. Bu üç şeyden birinin benim olması bence kızıl develerden daha makbuldür. Ben, Resûlullah (s.a.v)'ı gazalarından birinde onu yerine bıraktığı, Ali de ona: 'Yâ Resûlallah! Beni kadın ve çocuklarla beraber mi bıraktın?' dediği zaman; 'Benden Musa'ya nisbetle Harun yerinde olmana razı değil misin? Şu kadar var ki, benden sonra Peygamberlik yoktur' buyururken işittim. Hayber gününde de: 'Bu sancağı mutlaka Allah ve Resulünü seven, Allah ve Resulü de kendisini seven bir zata vereceğim' buyururken işittim. Biz sancak için hepimiz uzandık. Fakat O; 'Bana Ali'yi çağırın!' buyurdu. Ali gözlerinden rahatsız olduğu halde getirildi. Resûlullah (s.a.v) onun gözüne tükürdü ve sancağı kendisine verdi. Allah da ona fethi müyesser kıldı. Bir de 'de ki: Gelin, bizim ve sizin çocuklarınızı çağıralım...'⁸⁰⁴ ayeti inince, Resulullah (s.a.v) Ali'yi, Fatıma'yı ve Hasan'la Hüseyin'i çağırarak: 'Allahım! Benim ailem bunlardır' buyurdu."⁸⁰⁵

⁸⁰¹ *Buharî*, Menakibu's-Sahabe, 9.

⁸⁰² *Müslim*, Fedailü's-Sahabe, 30, 31.

⁸⁰³ *Müslim*, Fedailü's-Sahabe, 30, 31.

⁸⁰⁴ Âl-i İmran 3/61.

⁸⁰⁵ *Müslim*, Fezâilu's-Sahabe, 32.

C. GENEL DEĞERLENDİRME

Muhammed Bican'ın Hz. Peygamber'i ve bir takım meseleleri şiirsel bir ifadeyle anlattığı bu güzide eserinde yer verdiği hadislerin, sıhhati noktasında problemler olsa da, ekseriyetle halkın aşına olduğu rivayetler olduğunu gözlemlemekteyiz. Ayrıca Muhammed Bican'ın bu alanda mütehassıs olmayışını da göz önünde bulundurarak zikredilen hadislerin yadsınamayacak bir kısmının merdud olmasını anlaşılır buluyoruz. Ancak eserin kıymetdar bir kitap olması içeriğinin hele hele Resulullah'a atfedilen bütünüyle doğru olması gerektiği gibi bir yanlış algı oluşabileceği kaygısı hatta vakıası mevcut olduğundan bu gibi tahrir çalışmalarının daha yoğun bir şekilde yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca elde edilen verilerin bir tablo içerisinde sunulmasının yararının önemine binaen bizlerde genel ve özel olarak bir takım tablolarla ulaştığımız sonuçları paylaşmayı faydalı bulduk.

GENEL OLARAK (KÜTÜB-İ TİS'A'YA GÖRE HADİS KAYNAKLARI)	KÜTÜB-İ TİS'A'DA YER ALAN HADİSLER	218
	KÜTÜB-İ TİS'A DIŞINDAKİ KAYNAKLARDA BULUNAN HADİSLER	70
	BAŞVURULAN KAYNAKLARDA BULUNAMAYAN HADİSLER	21
	TOPLAM	309

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Muhammediye'deki rivayetlerin yaklaşık %71'inin Kütüb-i Tis'a dediğimiz en çok kabul gören dokuz hadis kitabında mevcut olduğunu görmekteyiz. Bu durum esere artı bir değer katmaktadır.

ÖZEL OLARAK (KÜTÜB-İ TİS'A'NIN AÇILIMI AÇISINDAN KAYNAKLARI)	
BUHARÎ	37
MÜSLİM	45
EBU DAVUD	19
TİRMİZÎ	44
NESAÎ	15
İBN MÂCE	18
DARİMÎ	7
MALİK B. ENES	1
AHMED B. HANBEL	32
KÜTÜB-İ TİS'A' DIŞINDAKİLER	70
TOPLAM	288

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere *Muhammediye*'de zikredilen rivayetlerin %28'e yakını en sahih iki hadis kitabı olarak kabul edilen *Buharî* ve *Müslim*'den, toplamda %76'ya yakını *Kütüb-i Tis'a*'dan aktarılmış rivayetlerdir ki bu aynı zamanda eserin güvenilirliğini artırıcı bir durumdur.

GENEL OLARAK RİVAYETLERİN SIHHATLERİ BAKIMINDAN	MAKBUL HADİSLER	71
	MERDUD HADİSLER	26
	HÜKMÜNÜ TESPİT EDEMEDİKLERİMİZ	36
	TOPLAM	133

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere eserdeki rivayetlerin yaklaşık %53'ü makbul yani kendisiyle amel edilebilen rivayetlerdir. Bu durum Muhammediye'nin güvenilirliğini artırmasının yanısıra eserin halk arasında makes bulmasına da katkıda bulunmuştur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki eserde %20 oranında merdud ve %27 oranında kendisi hakkında hüküm tesbiti yapılamayan rivayetlerin mevcudiyeti esere karşı daha temkinli olunmasını zaruri kılmıştır.

ÖZEL OLARAK RİVAYETLERİN SİHHATLERİ BAKIMINDAN

MAKBUL HADİSLER	
SAHİH	53
HASEN SAHİH	7
HASEN	11
TOPLAM	71

MERDUD HADİSLER	
ZAYIF	12
MEVZU	14
TOPLAM	26

HAKKINDA HERHANGİ BİR HÜKÜM TESPİT EDEMEDİĞİMİZ HADİSLER	
HAKKINDA HERHANGİ BİR HÜKÜM VERİLEMEYENLER	36
TOPLAM	36

Yukarıdaki tablolarda anlaşıldığı üzere makbul rivayetlerin yaklaşık %75'i sahih, %25'i ise hasendir. Merdud rivayetler içerisinde ise mevzu olanlar, yani Resulullah (s.a.v) adını kullanarak söylenen yalan sözler, %54'lük bir kısmı teşkil ederken; zayıf olanlar ise %46'yı oluşturmaktadır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi zayıf ve mevzu rivayetler, hadislerin güvenilirliği açısından esere daha dikkatle yaklaşılmasını gerekli kılmaktadır.

SONUÇ

Tarih boyunca halkın teveccühünü kazanan ve dini şuurunun şekillenmesinde önemli rol oynayan eserlerden, daha sağlıklı bir şekilde istifade edilmesi için eserlerde var olan rivayetlerin sahih ve sakimini ayırma çalışması olarak addedebileceğimiz birçok tahrir çalışması ilim erbabınca kaleme alınagelmıştır. *İhyau ulûmi'd-din* gibi halka mal olmuş önemli eserlerin ve *el-Keşşaf* gibi önemi erbabınca malum olan tefsirlerin tahrirleri bunlara birer örnek olarak gösterilebilir. Böyle çalışmaların, hem halk tarafından hem de ilim erbabınca teveccüh kazanan eserlerin faydasını daha da arttırdığı gibi üzerinde tahrir çalışması yapılan eserlere haksız eleştirilerde bulunanları da bir ölçüde ilzam ettiği aşikâr bir gerçektir. Zira bu sayede kaynağına ulaştırılan her bir rivayet sağlam bir limana demir atan bir gemi misali korunmuş olmaktadır.

XV. yüzyıldan bu yana Müslüman Türk toplumuna Resulullah (s.a.v) sevgisini aşlayan eserlerden biri olan *Muhammediye*'de geçen hadisler üzerinde yapmış olduğumuz bu çalışmada biz de sözünü ettiğimiz gaye doğrultusunda hareket ettik. Bu gayret ve tetkikler neticesinde ve eserdeki rivayetlerin genel itibariyle sahih kaynaklara dayanmasından yola çıkarak Yazıcıoğlu Muhammed'in eserini hem ciddi oranda sağlam delillere dayandırabilmesini hem de bütün bunları kaleme alırken belli bir nazm içerisinde sunabilmesini de takdire şayan bulduk.

Tezimizde bazı tekerrürleri çıkararak 133 adet rivayete yer verdik. Bunlardan 6 adedi *Yaratılış*, 8 adedi *Hz. Âdem ve Havva*, 26 adedi *Hz. Muhammed (s.a.v)*, 13 adedi *Resulullah (s.a.v)'ın mucizeleri*, 11 adedi *Kıyamet alametleri*, 15 adedi *Kıyamet alametleri*, 28 adedi *Cennet ve Cennet ehli*, 6 adedi *Cehennem ve Cehennem ehli*, 20 adedi de herhangi bir konu altında zikredemediğimiz *Müteferrik hadisler* ile ilgili rivayetlerdir. Bunlardan 71 tanesi, dolayısıyla hadislerin yarısından fazlası makbul dediğimiz sahih ve hasen, 26 tanesi zayıf ve mevzu, 21 tanesi kaynağına vakıf olamadığımız, 15 tanesi sıhhati hakkında bir değerlendirme bulamadığımız rivayetlerdendir.

Rivayetleri konular çerçevesinde değerlendirdiğimizde Muhammed Bîcan'ın aslında eseri yazarken kendisinden hüküm çıkabilecek, yani Resulullah'ın örnek olabilecek yönleriyle ilgili rivayetler üzerinde göstermiş

olduğu titizliği de görmemiz mümkündür. Zira Resulullah (s.a.v)'dan bahseden 26 rivayetin on yedisi sahih ve hasen, ikisi mevzu ve birisi zayıf olup geri kalan rivayetlerin bir kısmının değerlendirmesi bir kısmının da kaynağı mevcut değildir. Mevcut verilerden de anlaşılacağı gibi Muhammed Bican halkın dini hayatını bizzat şekillendirecek olan rivayetler hususunda elinden gelen ehemmiyeti göstermiştir. Ancak halkın dini hayatına çok fazla tesiri olmayacak ya tarihsel bir takım bilgileri ya da bir takım gaybi haberleri zikreden rivayetleri aktarırken daha mütesahil davranmıştır ki bu uygulumanın birçok müellifin yapageldiği bir şey olduğunu bilmekteyiz. Tüm bunlarla birlikte bütün rivayetleri düşündüğümüzde hükmü tespit edilemeyen ve merdud olanların yadsınamayacak bir sayıda olduğunu dolayısıyla eser değerlendirilirken hadisler açısından ihtiyatlı olmak gerektiğini belirtmemiz yerinde olacaktır.

Muhammed Bican, eserini manzum olarak yazdığından genelde rivayetleri manen aktarmış, bunun yanısıra nadiren de olsa rivayetlerin Arapça metinlerini doğrudan vermiş, bazen de sadece konulara temaslarda bulunarak rivayetlere atıfta bulunmuştur. Aynı zamanda müellif eserde bazen ravi ismi ve kitap ismi zikrederken bazen de nazm içerisinde hadisin sıhhatine dair bilgiler vermiştir. Bütün bunları yaparken hadis erbabından biri olmamasına karşın çoğu kere eserde bir muhaddis titizliği göstermiştir.

Yazıldığı günden bu yana büyük bir teveccühe mazhar olan Muhammediye'nin konuları işleyişı, ciddi bir yekûn tutmasına rağmen latif bir nazm çerçevesinde aktarılması, şiirsel uslubuna rağmen halkın diline yakın bir sadelikte olmasının yanında, içerisinde bulunan rivayetlerin yarısından çoğunun makbul rivayetlerden oluşması eserin kendisine gösterilen ilgi ve alakayı hakettiğinin bir göstergesidir. Başlangıçta ifade ettiğimiz gibi toplumun hayatına yön veren güzide eserlerin değerinin daha iyi anlaşılması ve bu eserlerin topluma faydasının artırılması için tahrir ve değerlendirmelere eskiden olduğu gibi bugün de ihtiyaç vardır.

BİBLİYOGRAFYA

- Aclunî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-İlbas Amme'stehere Mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas*, Kahire, 1351.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut ve Adil Mürşit, Beyrut, 1995.
- Akkuş, Ahmet, *Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri* (basılmamış yüksek lisans tezi), Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2010.
- Aliyyu'l-Karî, *el-Esrari'l-Merfua' fi'l-Ahbari'l-Mevzua'*, thk. Muhammed Sıbağ, Beyrut, 1971.
- _____, *Şerhu'ş-Şifa*, Beyrut, 1421.
- Alûsî, *Ruhu'l-Meanî*, thk. Ali Abdalbârî el-Atiyye, Beyrut, 1415.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1988.
- Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, İstanbul, 1992.
- el-Bağdadî, Hatib, Ebu Bekir Ahmed, *Telhis el-Müteşabih fi'r-Resm*, thk. Sukeynetu'ş-Şehabî, Dimeşk 1985.
- el-Beğavî, Ebu Muhammed, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Züheyr eş-Şaviş, Beyrut, 1983.
- Beyhakî, Ebu Bekir, *el-Ba's ve'n-Nuşur*, thk. Şeyh Amir Ahmed Haydar, Beyrut, 1986.
- _____, *el-Cami' li-Şuab'il-İman*, thk. Abdu'lali Abdulhamid Hasır, Riyad, 2003.
- _____, *Delaili'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvali Sahibi'ş-Şeria*, tlk. Dr. Aldulmu'ti el-Kal'abî, Beyrut, 1985.
- _____, *Hayatu'l-Enbiya Ba'de Vefatihim*, thk. Ahmed b. Atiyye el-Ğamidî, Medine-i Münevvere, 1993.
- _____, *es-Sünenü'l-Kübra*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut, 2003.
- el-Bezzâr, Ebubekir Ahmed, *Müsned-u Bezzâr*, thk. Mahfuzu'r-Rahman Zeynu'llah, Medine-i Münevvere, 2009.
- Buhari, Muhammed İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, Kahire, 1400.
- _____, *Halku efa'li'l-i'bâd*, thk. Abdurrahman Umeyre, Riyad, 1398.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333.

- el-Cevzî, İbn Kayyim, Şemsuddin, *el-Menâru'l-Munîf fi's-sahîhi ve'z-Zaîf*, thk. Abdu'l-fettah Ebû Ğudde, Halep, 1970.
- Çelebi, Evliyâ, *Seyahatname*, İstanbul, 1938.
- Çelebi, Kâtip, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, Beyrut, 1992.
- Çelebioğlu, Amil, *Muhammediye*, Ankara, 1996.
- _____, -Kemal Arslan, "Yazıcıoğlu", *İA*, İstanbul, 1965.
- Darimî, Ebu Muhammed, *Süneni'd-Darimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Riyad 2000.
- Demirci, Kürşat, "Kafdağı", *DİA*, XXIV/144-145.
- Derviş el-Hût, *Esne'l-Metalib*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut, 1997.
- ed-Deylemî, Ebu Şuca', *el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab*, thk. Said b. Besyûnî Zağlûl, Beyrut, 1986.
- Ebu Abdullah Muhammed b. İshak b. el-Abbas, *Ahbarı Mekke fi Kadimi'd-Dehr ve Hadisi*, thk. Abdulmelik Abdullah Duheys, Beyrut, 1414.
- Ebubekir b. Ebu Asım, *es-Sünne*, thk. Muhammed Nasıruddin Elbanî, Beyrut, 1400.
- Ebu Davud, Süleyman İbn Eşa's, *Süneni Ebu Davud*, thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Kamil Karabelli, Beyrut, 2009.
- el-Esbahanî, Ebu Nuaym Ahmed, *Hilyetu'l Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya*, Beyrut, 1409.
- _____, *Sıfatu'l-Cennet*, thk. Ali Rıza Abdullah, Dımeşk ts.
- Ebu Abdullah eş-Şeybânî, *es-Sünne*, thk. Muhammed Said Salim el-Kahtânî, ys., 1406.
- Ebu'l-Feda İsmail b. Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, thk. Sami b. Muhammed Selame, ys., 1999.
- el-Firyabî, Hasan b. Müstefaz, *Kitabu'l-Kader*, thk. Abdullah b. Hamd el-Mansur, Suud, 1997.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1991.
- el-Humeydi, Ebubekir Abdullah, *Müsnedu'l-Humeydî*, Hasan Selim Esed ed-Darânî, Dımeşk 1996.
- İbn Asakir, *Tarihu Dımeşk*, thk. Amr b. Ğarame el-Ömerî, y.s. 1995.

- İbn Batta el-Ukberî, *el-İbâne an Şerati'l-Fırkaati'n-Nâciye*, thk. Osman Abdullah Âdem el-Esyûbî, Suud, 1418.
- İbni Ebi Şeybe, Ebubekir, *el-Musannef fi Ehadisi ve'l-Âsar*, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Riyad, 1409.
- İbnu'l Esir, *Camii'l-Usul*, thk. Abdulkadir Arnavut, ys., 1972.
- İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban Bi Tertibi Balaban*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut, 1993.
- İbni Huzeyme, Muhammed b. İshak, *Sahihu İbni Huzeyme*, thk. Muhammed Mustafa Âzamî, Beyrut, t.s.
- İbn Kuteybe, *Hadis Müdafası*, çev. M. Hayri Kırbaçoğlu, İstanbul, 1998.
- İbn Mace, Ebu Abdullah, *Süneni İbn Mace*, thk. Beşşar Avvad Maruf, Beyrut, 1998.
- İbn Teymiyye, *Ahadisu'l-Kussas*, thk. Muhammed Lütfi es-Sıbağ, Beyrut, 1988.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec, *Kitabu'l-Mevzuat mine'l-ehadisi'l-Merfuat*, thk. Nureddin b. Şükrü b. Ali Boyacılar, Riyad, 1997.
- _____, *el-Mevzuat*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, y.s., 1968.
- İbnu'l-Vezir, Ebu Abdullah İzzeddin, *el-Avasım ve'l-Kavasım fi'z-Zebbi an Sünneti Ebi'l-Kasım*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut, 1994.
- İmam Malik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Mustafa el-Azamî, el-İmarat, 2004.
- İmam Şafii', *Müsned*, thk. Muhammed Abid es-Sindî, Muhammed Zahid b. Hasan el-Kevserî, Seyyid İzzet el-Attar el-Hüseynî, Lübnan, 1951.
- el-İsbahanî, İsmail b. Muhammed, *Seyru's-Selef es-Salihin li-İsmail b. Muhammed el-İsbahanî*, thk. Dr. Kerem b. Hamlî b. Ferhat b. Ahmed, Riyad, ts.
- el-İsfehânî, *el-Azametü*, thk. Rızau'llâhî bin Muhammed İdris el-Mubarekfûrî, Riyâd, 1408,
- İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mende, *er-Reddu a'la'l-Cehmiyyeti*, thk. Ali Muhammed Nasır el-Fakihî, Pakistan ts.
- İshak b. Râhuyeh, Ebu Ya'kub, *Müsned İshak b. Râhuyeh*, thk. Abdu'l-Ğaffar b. Abdu'l-Hak el-Beluşî, Medine-i Münevvere, 1991.
- İz, Mahir, *Tasavvuf*, İstanbul, 1969.

- el-Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-ledunniyeti bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Kahire, ts.
- Kettânî, *Hadis Literatürü-er-Risaletü'l-Mustatrafe*, çev. Yusuf Özbek, İstanbul, 1994.
- el-Kinânî, İbn Arrak, *Tenzihu's-Şeria'*, thk. Abdulvehhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Sadık el-Ğimârî, Beyrut, 1399.
- İbn Kesir, İsmail b. Ömer, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire, 1997.
- _____, *Camiu'l-Mesanid ve's-Süneni'l-Hadî li-Ekvami's-Sünen*, thk. Dr. Abdulmelik b. Abdullah ed-Duheys, Beyrut, 1998.
- Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'an*, thk. Ahemd el-Berdûnî, İbrahim Atfîş, Kahire, 1964.
- Ma'mer b. Raşid, *el-Cami'(Musannefi Abdurrezzak'a mülhak olarak neşredilmiştir. X ve XI. ciltler)*, thk. Habîbu'r-Rahman el-Azamî, Beyrut, 1403.
- Mavsılî, Ebu Ya'lâ, *Müsned-i Ebu Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dımeşk 1984.
- el-Mavsılî, Ebu Hafs, *el-Muğnî ani'l-Hifzi ve'l-Kitab*, Beyrut, 1407.
- el-Mervezî, Ebu Nuaym, *Kitabu'l-Fiten*, thk. Semin Emir ez-Züheyri, Kahire, 1412.
- Muhammed b. İshak, *Siretu İbni İshak*, thk. Süheyl Zükkâr, Beyrut, 1978.
- el-Mübarek, Ebu Abdurrahman, *Müsnedü'l-İmam Abdullah b. El-Mübarek*, thk. Subhi el-Bedri es-Samarraî, Riyad, 1407.
- _____, *ez-Zühed ve'r-Rekaik li'ibni'l-Mübarek*, thk. Ceyyib er-Rahman el-Azamî, Beyrut, t.s.
- Müslim, Ebu'l- Hüseyin, *Sahihu Müslim*, thk. Muhammed Fuat Abdulkakî, Beyrut, 1991.
- Nasıruddin Elbânî, Muhammed, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib*, Riyad, ts.
- _____, *Silsiletu'l-Ehadîsu's-Sahiha*, Riyad, 1996.
- _____, *Silsiletu'l-Ehadisi'z-Zaife ve'l-Mevzua'*, Riyad, 1992.
- _____, *Zaifu't-Terğib ve't-Terhib*, Riyad, ts.
- Nesaî, Ebu Abdurrahman, *es-Sünen*, thk. Muhammed Nasruddin Elbani, Riyad, 1417.

- _____, *es-Sünenü'l-kübra*, thk. Hasan Abdu'l-Muni'm Şiblî, Beyrut, 2001.
- en- Neysaburî, Ebu Abdulhakim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut, 1990.
- er-Razî, Ebu Bişr, *ez-Zurriyetu't-Tahiretu'n-Nebeviyye*, thk. Sa'd el-Mubarek el-Hasan, Kuveyt, 1407.
- Sağani, *Mevzuatu's-Sağani*, thk. Necm Abdurrahman Halef, Dimeşk 1405.
- es-Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed, *el-Keşf ve'l-Beyan*, thk. Ebu Muhammed b. Aşûr, Beyrut, 2002,
- es-Sana'nî, Abdurrezzak, *el-Emâlî fi Âsâr'is-Sahabe*, thk. Mecdi Seyyid İbrahim, Kahire, t.s.
- _____, *Tefsiru Abdurrezzak*, thk. Mahmud Muhammed Abduh, Beyrut, 1419.
- Sehavî, *el-Mekasidu'l-Hasene fi Beyanin Kesirin mine'l-Ehadis'il-Müştehire ale'l-elsine*, thk. Muhammed Osman el-Huş, Beyrut, 1985.
- Seyhan, Ahmed Emin, *Hadislerde Kıyamet Alametleri*, Isparta, 2006.
- Suyutî, Celaleddin, *ed-Dürrü'l- Mensûr fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, thk. Abdulmuhsin Abdullah et-Türkî, Kahire, 2003.
- _____, *Dürerü'l-Muntasıra*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sıbağ, Riyad, ts.
- _____, *el-Lealiu'l-Masnua' fi Ehadis'il-Merfua'*, thk. Ebu Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Uveyde, Beyrut, 1996.
- eş-Şarii', İbni Osman, *Mürşidu'z-Zevâr ila Kubûri'l-Ebrâr*, Kahire, 1415, I, 480.
- Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Miratü't-Tevârih*, İstanbul 1338.
- Şevkanî, *el-Fevaidu'l-Mecmua fi'l-ehadisi'l-Mevdua*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, Beyrut, ts.
- Taberanî, Ebu'l-Kasım, *Mu'cemu'l-Evsat*, thk. Tarık b. Abdullah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Kahire, 1415.
- _____, *Mucem'ul-Kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefî, Kahire, 1994.
- Taberî, Ebu Cafer, *Camiu'l-Beyan an-Tevili ay'il-Kuran*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire, 2001.
- _____, *Tarihi Taberî*, Beyrut, 1387.
- et-Tayalisî, Ebu Davud, *Müsnedi Ebu Davud et-Tayalisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî, Mısır, 1999.

- Tirmizi, Hâkim, *Nevadiru'l-usul fi Ehadisi'r-Resul*, thk. Abdurrahman Umeyre, Beyrut, 1992.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, *el-Camiu'l-Kebir*, thk. Beşşar Avvad Maruf, Beyrut, 1998.
- Uzun, Mustafa, "Muhammediyye", *DİA*, XXX/568.
- _____, "Muhammediye", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995, II/100.
- el-Vahidî, Ebu'l-Hasan, *el-Vasît fi Tefsiri-l-Kur'an'il-Mecîd*, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, Beyrut, 1994.
- ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım, *el-Keşşaf an hakaiki gavamizi't-tenzil*, Beyrut, 1407.
- Zerkeşi, *et-Tezkira fi Ehadisi'l-Müştehir*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut, 1986.

ÖZET

Toplumun dini bilincinin oluşumunda büyük rol üstlenen birçok eserin dini şuuruna katkılarının olmasının yanında eserlerde mevcut olan bir takım eksik ve yanlış bilgiler ilmi birtakım eleklere geçirilmeden kabullenilirse halkın dini bilince zarar verebilmektedir. Bu nedenle ilk devirlerden beri bazı eksiklik ve yanlışlıkları ortaya koymak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca böyle eserlerin tahrir ve değerlendirmelerinin yapılması onlardan daha fazla istifade edebilmenin de yolunu açmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed Döneminden itibaren halkın dini şuuruna etki eden ve özellikle Peygamber Sevgisi'ni aşıl原因 *Muhammediye* üzerine yaptığımız tahrir çalışmasının amacı da aynı şekilde rivayetlerin sıhhatinin ortaya konularak yanlışlıkların bertaraf edilmesi ve aynı zamanda halkın eserden daha çok faydalanabilmesidir.

ABSTRACT

Despite most of the literary works on religion help to build the religious consciousness of the society, some incorrect and incomplete information in the works may harm the religious consciousness of the people if that information isn't passed through a scientific sift. Because of this fact, various literary works have been done since the first ages to put forth some deficiencies and fallacies for consideration. Also, elimination (tahrir) and evaluation of such works makes it easier to benefit from them.

The purpose of our elimination (tahrir) study on the Muhammediye that has affected people's religious consciousness since the era of the Mehmet the Conqueror and has planted the love of the Prophet (s.a.v) is to discard the fallacies through displaying the correctness of the romours and stories and at the same time, make people derive much more benefit from the work.

ÖZGEÇMİŞ

Fatih Gümüş 05.07.1984 yılında Artvin'in Borçka ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Rize Ardeşen Merkez Alparslan İlköğretim Okulu'nda tamamladı. 1995 yılında Anadolu Liseleri Sınavını kazanarak Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesine kaydoldu. Ortaokul ve Lise kısmını bu okulda tamamlayarak 2002 yılında aynı okuldan mezun oldu. 2004 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesi'nde öğrenime başladı. Aynı yıl Rize'nin bir ilçesinde imam-hatip olarak göreve başladı. 2008 yılında İlahiyat Fakültesinden mezun oldu, akabinde Temel İslam Bilimleri Hadis Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2010 yılında Diyanet İhtisas Eğitim Sınavlarını kazanarak Rize Yusuf Karali İhtisas Eğitim Merkezi'nde kursiyer oldu. Halen Yusuf Karali İhtisas Eğitim Merkezinde kursiyerliğini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.